

**STRATEGIJA PREMA MLADIMA
OPĆINE CENTAR SARAJEVO
2022–2026.**

SADRŽAJ

Uvodna riječ.....	2
UVOD	2
Strategija prema mladima.....	3
Politike prema mladima u EU.....	4
Politike prema mladima u Bosni i Hercegovini	5
Metodologija izrade strategije prema mladima, učesnici i proces	7
Pravni okvir za donošenje strateških dokumenata	8
Politika prema mladima općine Centar Sarajevo	8
SWOT analiza.....	12
ANALIZA STANJA PO OBLASTIMA.....	13
Obrazovanje mladih.....	13
Rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih	16
Socijalna briga mladih	20
Kultura i sport mladih	27
Aktivizam i slobodno vrijeme mladih	30
Sigurnost mladih.....	33
VIZIJA I STRATEŠKI CILJEVI	36
PLAN DJELOVNAJA PO OBLASTIMA	37
ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA O POTREBAMA I POLOŽAJU MLADIH	50
UVOD I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	50
KARAKTERISTIKE UZORKA	51
Mladi prema popisu 2013.	52
OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH	55
Osnovno obrazovanje	55
Srednje obrazovanje.....	56
Visoko obrazovanje	57
Razlog prestanka daljeg školovanja	58
Praktična nastava	59
Adekvatnost obrazovanja	59
Kursevi	61
ZAPOŠLJAVANJE I SAMOZAPOŠLJANJE MLADIH	63
Vrsta ugovora koji zaposleni mladi imaju.....	64

Zaposlenost u odnosu na struku	66
Razlog nezaposlenosti	67
Diskriminacija i zlostavljanje na radnom mjestu	69
Percepcija mita i korupcije pri zapošljavanju	70
Vladini programi zapošljavanja	71
Pokretanje vlastitog biznisa	72
SOCIJALNA BRIGA O MLADIMA	73
Diskriminacija žena	74
Doprinos kućnom budžetu	74
Stipendije	76
ZDRAVSTVENA ZAŠTITA MLADIH	77
Seksualna aktivnost	80
Konzumiranje duhana i alkohola	80
Usluge psihologa	81
AKTIVIZAM MLADIH (učestće, volontiranje, mobilnost mladih)	82
Promjene u društvu	82
Organiziranost mladih	85
Mobilnost	87
Odlazak iz države	91
INFORMIRANJE MLADIH	93
SLOBODNO VRIJEME	96
KULTURA I SPORT	97
IDENTITET	101
SIGURNOST	103
ZAKLJUČAK ANALIZE I PREPORUKE	111
MONITORING I EVALUACIJA	113
Dostupnost podataka o provedbi strategije prema mladima javnosti	115
LITERATURA	117

Popis tabela

Tabela 1. Tematske cjeline analize mladih	50
Tabela 2. Uzorak općine Centar	51

Tabela 3. Demografske karakteristike uzorka	51
Tabela 4. Udio mladih u ukupnom stanovništvu kantona	52
Tabela 5. Broj mladih po općinama u Kantonu Sarajevo	53
Tabela 6. Osnovne škole u Kantonu Sarajevo i općini Centar	55
Tabela 7. Srednje škole u Kantonu Sarajevo i općini Centar	56
Tabela 8. Broj studenata s područja KS i općine Centar na visokoškolskim ustanovama u FBiH	58
Tabela 9. Zaposlenost i visina plata u KS	63
Tabela 10. Migracije mladih u KS od 15 do 29 godina	91

Popis grafika

Grafik 1. Visokoškolske ustanove u KS	57
Grafik 2. Odnos ukupnog broja studenata na visokoškolskim ustanovama u Kantonu Sarajevo	58
Grafik 3. Praktična nastava u obrazovanju	59
Grafik 4. Adekvatnost obrazovanja	60
Grafik 5. Potrebne izmjene u formalnom obrazovanju	61
Grafik 6. Pohadanje kurseva	62
Grafik 7. Pohadanje kursa u budućnosti	62
Grafik 8. Radni status	64
Grafik 9. Vrsta ugovora	65
Grafik 10. Redovnost plate	66
Grafik 11. Zaposlenost u struci	66
Grafik 12. Razlog nezaposlenosti	67
Grafik 13. Radni sati	67
Grafik 14. Registracija na birou	68
Grafik 15. Mobilnost u zaposlenju u BiH	68
Grafik 16. Mobilnost van BiH u zaposlenju	69
Grafik 17. Zlostavljanje na poslu	69
Grafik 18. Kupovina posla u javnoj administraciji	70
Grafik 19. Kupovina posla u privatnim firmama	71
Grafik 20. Poznavanje vladinih programa za zapošljavanje	71
Grafik 21. Iskorištenost vladinih programa za zapošljavanje	72
Grafik 22. Najbolje radno mjesto	72
Grafik 23. Pokretanje vlastitog biznisa	73
Grafik 24. Potrebna podrška za pokretanje biznisa	73
Grafik 25. Korisnici socijalne pomoći	74
Grafik 26. Diskriminacija žena	74
Grafik 27. Doprinos kućnom budžetu	75
Grafik 28. Lični prihodi	75
Grafik 29. Ukupni prihodi svih članova domaćinstva	76
Grafik 30. Stipendije	76
Grafik 31. Sistematski pregled	77
Grafik 32. Razlog sistematskog pregleda	78

Grafik 33. Zdravstveno osiguranje	79
Grafik 34. Zadovoljstvo uslugama doma zdravlja	79
Grafik 35. Promjena ishrane	81
Grafik 36. Zanimanje za politiku	82
Grafik 37. Utjecaj pojedinca na promjene u društvu	83
Grafik 38. Izlaznost na prethodne izbore	84
Grafik 39. Razlog neizlaska na izbore	84
Grafik 40. Želja za izlaskom na izbore	85
Grafik 41. Utjecaj mladih na donošenje odluka	85
Grafik 42. Članstvo u organizacijama	86
Grafik 43. Učestvovanje u aktivnostima organizacija	87
Grafik 44. Posjeta drugim gradovima u BiH u prethodnoj godini	88
Grafik 45. Učestvovanje u programima	88
Grafik 46. Mogućnost volonterskog rada	89
Grafik 47. Volonterske aktivnosti	89
Grafik 48. Napuštanje zemlje	90
Grafik 49. Putovanje u inostranstvo	90
Grafik 50. Zainteresiranost za odlazak iz države	91
Grafik 51. Informiranost	93
Grafik 52. Korištenje interneta	94
Grafik 53. Pristup internetu	94
Grafik 54. Korištenje društvenih mreža i servisa	95
Grafik 55. Slobodno vrijeme	96
Grafik 56. Interes za kulturu i umjetnost	97
Grafik 57. Prilike za kulturne događaje	98
Grafik 58. Želja za posjećivanjem događaja iz oblasti umjetnosti i kulture	98
Grafik 59. Prilika za posjećivanje sportskih događaja	99
Grafik 60. Želja za posjećivanjem sportskih događaja	99
Grafik 61. Igre na sreću	100
Grafik 62. Zadovoljstvo podrškom medija i lokalne vlasti prema kulturnim i sportskim sadržajima	100
Grafik 63. Način upoznavanja novih osoba	101
Grafik 64. Osjećaj vezanosti	101
Grafik 65. Kriterij za odabir prijatelja	102
Grafik 66. Druženje s osobom druge nacionalnosti	102
Grafik 67. Stupanje u brak s osobom druge nacionalnosti prema spolu	103
Grafik 68. Preferencije o poslodavcu druge nacionalnosti	103
Grafik 69. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom	104
Grafik 70. Vrsta nasilja kojem su mladi izloženi	104
Grafik 71. Poznavanje osoba žrtava nasilja	105
Grafik 72. Zadovoljstvo radom policijskih službi	106
Grafik 73. Povjerenje u policijske službenike	106
Grafik 74. Prepoznavanje psihičkog nasilja	107
Grafik 75. Prepoznavanje psihičkog nasilja prema spolu	108
Grafik 76. Značenje riječi mobing i buling	108

Grafik 77. Reagiranje na nasilje	109
Grafik 78. Percepcija prema ženama kao žrtvama nasilja	109
Grafik 79. Percepcija o nasilju prema spolovima	110
Grafik 80. Žrtve provala i krađa	110

Nosilac izrade: Općina Centar Sarajevo

Koordinatorica izrade: Jasmina Fazlić

Koordinaciono tijelo za izradu Nacrta strategije prema mladima

1. Lejla Dizdarević¹
2. Elma Sultanić
3. Draško Luković
4. Haris Vlajčić
5. Samira Džihanić
6. Mersida Veiz
7. Amra Sabrihafizović-Hajdarević
8. Velid Đelović
9. Envera Pandžić
10. Merima Cviko
11. Melisa Lekić
12. Mirza Krajina
13. Sara Arslagić
14. Katarina Vučković

---

¹ Nakon uspostavljanja nove strukture sektora u Općini došlo je do zamjene koordinatora za izradu Nacrta strategije prema mladima. Prije Lejle Dizdarević ove poslove je vodila Jasmina Fazlić.

Radna grupa za rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih

- Haris Vlajčić
- Denis Challenger
- Svjetlana Šošić
- Melisa Lekić

Grupa za obrazovanje mladih

- Samira Džihanić
- Elida Čaušević
- Berka Bibić
- Dženan Mulić
- Velija Katica
- Ira Adilagić

Radna grupa za socijalnu brigu mladih

- Mersida Veiz
- Maida Gabela
- Enda Pavić Pečenković
- Selma Mujić
- Aldina Bektešević

Radna grupa za zdravstvenu zaštitu mladih

- Armin Terzimehić
- Emina Omerović
- Said Alibašić

Radna grupa za sigurnost mladih

- Merima Cviko
- Vildana Šedo
- Sara Arslanagić
- Namik Fočo
- Mehmed Muharemović
- Lajla Čosović

- Amra Sabrihafizović-Hajdarević
- Marija Knežević
- Samra Ljubović
- Senad Maksić
- Jasmin Topalović
- Belma Kapo

Radna grupa za kulturu i sport

- Velid Đelilović
- Jasmin Ademović
- Adis Mušanović
- Senad Bostandžić
- Đenita Bogutić-Kišelj
- Harun Jasika
- Sulejman Haljevac

Radna grupa za aktivizam, učešće, slobodno vrijeme, mobilnost i informiranje mladih

- Envera Pandžić
- Mirza Pašić
- Nihad Uk

Uvodna riječ

Općina Centar Sarajevo svakodnevno radi na razvoju vlastitih kapaciteta, uz sistemsko kreiranje politika namijenjenih unapređenju života stanovnika ove lokalne zajednice. Posebno mjesto zauzimaju mladi, koji su naši partneri i inicijatori novih aktivnosti za podizanje kvaliteta života svih naših građana.

Razvoj naše lokalne zajednice nije moguć bez podrške i partnerstva s mladima, ali i prepoznavanja stručnjaka među njima u svim oblastima života od zapošljavanja, preko zdravlja i socijalne brige do slobodnog vremena i njihovog učešća u društvu. Raditi nešto za mlade bez njih nije način na koji želimo u budućnosti razvijati svoju lokalnu zajednicu.

Upravo zato, zasnovano na ranijim iskustvima same zajednice, strateškom planu Općine te ulozi koju lokalna uprava ima prema mladima, donosimo strateški dokument namijenjen mladima.

Život mladih se dešava u lokalnoj zajednici, a ovim dokumentom Općina Centar Sarajevo iskazuje svoje opredjeljenje prema mladima i stavlja ih u fokus interesovanja razvoja zajednice, prepoznaje njihove potrebe, probleme i kvalitete.

Općina Centar Sarajevo i svi koji su bili uključeni u pripremu ovog dokumenta u budućnosti će učiniti sve da mladi našeg društva budu prepoznati, te da ovaj dokument i njime predviđene mjere budu mladima i cijelom društvu od koristi.

Srdan Mandić
načelnik Općine Centar Sarajevo

Strategija prema mladima

Strategija prema mladima Općine Centar za period 2022–2026. godine predstavlja strateški dokument namijenjen boljem položaju mladih u općini Centar, te efikasnom upravljanju postojećim i novim resursima lokalne zajednice. Strategija prema mladima za period 2022–2026. godine (u daljem tekstu: Strategija) sadrži sveobuhvatan pristup izgradnji socijalnih, ekonomskih, obrazovnih, kulturnih i drugih uvjeta za trajnu dobrobit mladih i njihovo aktivno i odgovorno učešće u društvenoj zajednici.

Strategija u potpunosti prati preporuke Zakona o mladima Federacije BiH, koji obavezuje svaku općinu u Federaciji BiH da pristupi izradi strategije za mlade na općinskom nivou.

Kategorija mladih se odnosi na populaciju od 15 do 30 godina, što je propisano i Zakonom o mladima Federacije Bosne i Hercegovine. Veoma je značajno istaći da, kada je riječ o mladima kao zasebnoj društvenoj kategoriji koja je socijalno heterogena, integralni je dio društva i dijeli međusobne ciljeve i viziju te je zbog toga jako važno da svaka samouprava i svaki nivo vlasti razvije strategiju prema mladima koja odgovara na potrebe i probleme mladih.

Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine u općim odredbama utvrđuje da se institucionalno organizirana briga o mladima, omladinsko udruživanje i učešće mladih na svim nivoima odlučivanja trebaju zasnivati na načelima poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, na poštovanju ustavnog poretka, zakona i međunarodnog prava te izgradnji demokratskih institucija zasnovanih na političkom pluralizmu i uspostavi vladavine prava, kao i uvažavanju međunarodnih standarda i najbolje međunarodne prakse u pogledu mladih i rada s mladima. Zakon o mladima Federacije BiH također na svoj način uređuje i definira pojmove politike prema mladima i strategije prema mladima i obavezuje svaku općinu u Federaciji BiH da pristupi izradi strategije prema mladima u svojoj općini. Prema navedenom zakonu i članu 4, „strategija prema mladima jeste dokument institucija vlasti s programskim pristupom djelovanjima prema mladima, što uključuje definirane potrebe mladih, strateške pravce djelovanja te ciljeve strategije“. Član 7. definira pravo mladih na pravovremenu informaciju o svim pitanjima koja su od interesa za njih, pa tako svi nivoi vlasti u Federaciji imaju obavezu održati javne rasprave i konsultacije uz učešće predstavnika vijeća mladih u procesu usvajanja: određene sektorske politike prema mladima, programa djelovanja za mlade, strategije prema mladima, dijela budžeta koji se tiče pitanja mladih.

Pored Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine, učešće mladih ljudi u svim sferama javnog života i razvoj strategija za mlade na državnom i lokalnom nivou potiču i promoviraju Vijeće Evrope, Evropski omladinski forum, Evropska komisija i slične međunarodne organizacije.

Kroz pripremu ovog nacrta uključeni su i ranije prepoznati prioriteti koje za polje mladih prepoznaje Strategija razvoja Opštine Centar Sarajevo za period 2016–2022. godine.²¹

Strateškim pristupom prema mladima žele se stvoriti uvjeti za afirmaciju mladih, smanjiti njihov odlazak iz zemlje, izgraditi konstruktivan i partnerski odnos s omladinskim organizacijama, kantonalnim organima i drugima akterima u ostvarivanju ciljeva za dobrobit mladih ljudi u društvu.

Ciljevi ovog dokumenta su:

- opisati trenutni položaj mladih kroz prioriteta područja;
- identifikirati snage, slabosti, prilike i prijetnje Općine Centar Sarajevo u području politike prema mladima;
- definirati viziju, odrediti strateške ciljeve, prioriteta područja djelovanja, mjere i projekte/aktivnosti u oblasti politike prema mladima;
- definirati nadležnosti nad predloženim mjerama;
- ponuditi načine vrednovanja i praćenja provedbe predloženih aktivnosti/projekata.

²¹ Strategija razvoja Opštine Centar Sarajevo za period 2016–2022 godina, str. 51.

Politike prema mladima u EU

Evropska unija od 2002. godine provodi ciljanu saradnju u kontekstu politika prema mladima EU, a na temelju načela učešća i ravnopravnog pristupa mogućnostima. Ova saradnja je potakla političke i zakonodavne promjene u državama članicama, ali i značajno doprinijela izgradnji kapaciteta omladinskih organizacija. Do danas, Evropska unija je predložila i usvojila dva strateška dokumenta za mlade.

U Rezoluciji³ Vijeća Evropske unije i predstavnika vlada država članica, a u okviru za evropsku saradnju u području mladih, prepoznaje se da mladi:

- imaju posebnu ulogu u društvu i suočavaju se s posebnim izazovima;
- trebaju Strategiju za mlade za period 2019–2027. Evropske unije;
- trebaju jasno definirane ciljeve za mlade.

Strategija prema mladima za period 2019–2027. Evropske unije predstavlja strateški dokument u kojem su sadržane smjernice svim učesnicima u oblasti mladih, što uključuje prvenstveno vlade država članica, određene agencije i institucije, te organizacije civilnog društva, regionalne i lokalne jedinice samouprave, ali i sve ostale koji se bave radom za mlade i s mladima, te one koji u svom radu obuhvataju na neki način oblast od interesa za mlade. Dokument sadrži važne smjernice i ciljeve koje nastoji ostvariti, te se prvenstveno oslanja na saradnju, zajedničku koordinaciju i sinergiju navedenih donosilaca i provodilaca odluka koje uključuju mlade. Strategija prema mladima EU promovira učešće mladih ljudi u demokratskom životu i treba se provoditi u državama članicama EU na osnovu 11 evropskih ciljeva za mlade. Organizacije civilnog društva kao direktna poveznica mladih s EU imaju veliku ulogu i odgovornost za provođenje i ostvarivanje ciljeva Strategije te je od ključne važnosti podrška koju učesnici mogu međusobno osigurati jedni drugima kako bi se 11 ciljeva Strategije provelo u skladu sa Strategijom.

Pored Strategije prema mladima EU, važno je spomenuti još dva dokumenta koja pružaju poticaj i daju prijedloge za unapređenje okruženja u kojem mladi žive i djeluju. To su:

- Rezolucija o Strategiji omladinskog sektora Vijeća Evrope do 2030, usvojena u januaru 2020. godine, a koja pruža poticaj jačanju, priznavanju i daljem razvoju politika i praksi u području rada s mladima;
- Rezolucija CM/RES (2020)² Vijeća Evrope; Strategija za sektor mladih – dokument ima za cilj da osposobi mlade u cijeloj Evropi da aktivno podupiru, brane, promoviraju i uživaju korist od temeljnih vrijednosti Vijeća Evrope (ljudska prava, demokratija i vladavina prava). Prioriteti strategije za omladinski sektor do 2030. su: revitalizacija pluralističke demokratije, pristup mladih pravima, zajednički život u mirnim i inkluzivnim društvima i omladinski rad. Istovremeno, Strategija pruža više informacija o omladinskom sektoru Vijeća Evrope, kao i o viziji, misiji Strategije, tematskim prioritetima i očekivanim ishodima Strategije;
- Evropska povelja o učešću mladih na lokalnom i regionalnom nivou – dokument koji sadrži preporuke mladim ljudima, omladinskim radnicima, organizacijama i lokalnim vlastima za promoviranje i poticanje lokalnog učešća mladih ljudi širom Evrope. Ovim dokumentom promoviraju se instrumenti za učešće mladih, i to: obuka mladih za učešće, informiranje, promoviranje učešća mladih putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija, promoviranje učešća mladih u medijima, poticanje mladih da se bave volonterskim radom i da posvećuju svoje vrijeme aktivnostima za razvoj zajednice, pružanje podrške projektima i inicijativama mladih, promoviranje omladinskih organizacija, učešće mladih ljudi u nevladinim organizacijama i političkim partijama.

Na nivou Evropske unije djeluje nekoliko organizacija koje su prepoznate kao krovne omladinske organizacije i koje u svoj rad uključuju omladinske organizacije ili organizacije za mlade iz država članica, ali i pod posebnim uvjetima organizacije koje dolaze iz država koje još uvijek nisu pristupile Evropskoj uniji. Na tom tragu možemo govoriti o Evropskom forumu mladih⁴ (European Youth Forum), koji broji preko 100 organizacija članica, uglavnom nacionalnih krovnih organizacija za mlade. Članice ovog foruma su i krovne organizacije za mlade iz regije zapadnog Balkana, a koje dolaze iz država koje nisu članice EU, kao što su Republika Srbija i Sjeverna Makedonija.

³ Rezolucija Vijeća Evropske unije i predstavnika vlada država članica, koji su se sastali unutar Vijeća, o okviru za evropsku saradnju u području mladih: strategija Evropske unije za mlade za razdoblje 2019.–2027. (C 465-1, 2018.)
- [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:42018Y1218\(01\)&from=ES#d1e32-18-1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:42018Y1218(01)&from=ES#d1e32-18-1) (pristupljeno: 2. 2. 2022)

⁴ European Youth Forum, <https://www.youthforum.org/> (pristupljeno: 2. 2. 2022).

Dokumenti kreirani na nivou EU utječu i na kreiranje pravnog okvira u zemljama zapadnog Balkana, gdje je vrlo vidljiv napredak susjednih država poput Republike Srbije, koja ima uređen Zakon o mladima kao i Nacionalnu strategiju za mlade za period 2015–2025. Ovi dokumenti uređuju oblasti od važnosti za mlade te daju preporuke za provedbu mehanizama koji idu u pravcu poboljšanja položaja mladih.

Politike prema mladima u Bosni i Hercegovini

U pravnom sistemu Bosne i Hercegovine ne postoji zakonska regulativa koja se bavi pitanjima mladih na državnom nivou, iako su pitanja mladih u nadležnosti Ministarstva civilnih poslova BiH.

Ustav BiH navodi da ovlaštenja koja Ustavom BiH nisu izričito dodijeljena institucijama BiH pripadaju entitetima. To je slučaj i s pitanjima mladih nad kojima nadležnost imaju entitetska ministarstva.

Danas na teritoriji BiH imamo tri zakona koja reguliraju prava mladih, i to Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine⁵ (u daljem tekstu: Zakon o mladima FBiH), Zakon o omladinskom organizovanju Republike Srpske⁶ (u daljem tekstu: Zakon o omladinskom organizovanju RS) te Zakon o mladima Brčko distrikta Bosne i Hercegovine⁷ (u daljem tekstu: Zakon o mladima BD BiH). Sva tri zakona, pored toga što naglašavaju važnost poštovanja ljudskih i građanskih prava mladih, definiraju dodatna prava za mlade u društvu.

Zakon o mladima FBiH odgovornost pružanja podrške mladima delegira svim nivoima vlasti u Federaciji BiH, prije svega kroz definiranje, usvajanje i provođenje strategija prema mladima. Članom 12 Zakona propisano je da je općinski/gradski, kao i kantonalni nivo vlasti dužan odrediti službenika/icu za pitanja mladih, odnosno odjel pri nadležnom ministarstvu. Uz to, Zakon je propisao obavezu općinskom, odnosno gradskom nivou vlasti da samostalno osigura minimum mjera na planu rada s mladima i omladinskih aktivnosti, te mehanizme i kapacitete koji uključuju:

- osiguranje prikladnog prostora za mlade te osiguranje plaćanja troškova njegovog održavanja;
- osiguranje budžetske stavke koja se tiče pitanja mladih, kao dijela ukupnog budžeta općine;
- određivanje nadležne općinske službe za pitanja mladih;
- osiguranje godišnjih grantova za projekte za mlade;
- osnivanje komisija za mlade pri općinskom vijeću kao stalnog radnog tijela;
- uspostavljanje stručnog radnog tijela za izradu, ažuriranje i praćenje provođenja lokalnih strategija prema mladima;
- istraživanje ili podršku istraživanju u cilju donošenja strategija prema mladima;
- pružanje sveopće podrške radu općinskog vijeća mladih.

Zakonom o mladima FBiH jasno je definirano da mladi imaju pravo biti pravovremeno i istinito informirani o svim pitanjima koja su od interesa za njih, te da svi nivoi vlasti u Federaciji BiH trebaju, u skladu sa svojim nadležnostima, održati javne rasprave i konsultacije uz učešće predstavnika vijeća mladih u procesu usvajanja određene sektorske politike prema mladima, programa djelovanja za mlade, strategije prema mladima i dijelova budžeta koji se tiču pitanja mladih. Uz to, nadležna općinska/gradska služba vodi spisak omladinskih udruženja na teritoriji općine/grada, ali i neformalnih grupa koje žele predlagati projekte za mlade.

Zakon o omladinskom organizovanju RS-a propisuje da je briga o omladini od općeg interesa za Republiku, koji se ostvaruje donošenjem i realizacijom utvrđenog dokumenta omladinske politike na republičkom, gradskom i opštinskom nivou. Nadalje, definirano je da se omladinskom politikom uređuju osnovni ciljevi, pravci razvoja i zadaci u omladinskom sektoru, kao što su sljedeća pitanja: odgoj mladih, njegovanje moralnih, estetskih, kulturnih i sportskih vrijednosti, razvijanje fizičkih i duhovnih vrijednosti ličnosti, svijest o humanističkim vrijednostima, ličnoj i društvenoj odgovornosti, socijalno-zdravstvenoj zaštiti, zapošljavanju, ekologiji i dr.

⁵ Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH, 36/10).

⁶ Zakon o omladinskom organizovanju Republike Srpske (Službeni glasnik RS, 98/04, 119/08, 1/12).

⁷ Zakon o mladima Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, 18/17).

Kada govorimo o institucionalnom učešću mladih u donošenju odluka, Zakon o omladinskom organizovanju RS-a propisuje da će nadležni organi Republike Srpske, grada i opštine osigurati uvjete da mladi učestvuju u donošenju odluka, raspravama i debatama koje se odnose na njihovu problematiku, formiranjem, između ostalog, posebnih komisija za mlade. Komisije su stalna radna tijela u skupštinama opštine, grada i Republike, a članovi komisije biraju se iz reda predstavnika omladinskih vijeća Republike Srpske, grada ili opštine i predstavnika zakonodavne vlasti u Republici Srpskoj, gradu i opštini. Članom 54 Zakona o omladinskom organizovanju RS-a definirano je da grad i opština izdvajaju dio sredstava iz budžeta za finansiranje programa u skladu s Omladinskom politikom. Također, Zakon o omladinskom organizovanju RS-a obavezuje niže nivoe vlasti (grad i opštinu) da osiguraju odgovarajuće prostorije u kojima mladi mogu obavljati svoje aktivnosti i pokazivati svoje kreativne sposobnosti. Zakonom je propisano da su gradovi i opštine bili dužni uspostaviti registar omladinskih organizacija za svoje područje, u roku od 60 dana od dana stupanja na snagu Zakona o omladinskom organizovanju RS-a.

Briga o mladima je **Zakonom o mladima BD BiH** definirana kao opći interes Brčko distrikta BiH, te se vlast donošenjem Zakona o mladima BD BiH obavezala urediti i stvoriti uvjete za omladinsko organiziranje te donijeti i realizirati strategiju za mlade. Zakon o mladima BD BiH zadužuje Odjeljenje za stručne i administrativne poslove Vlade BD BiH (u daljem tekstu: Odjeljenje) da uspostavi i vodi registar omladinskih organizacija, te da u saradnji s Vijećem mladih BD BiH izradi nacrt strategije za mlade. Pored ovog odjeljenja, Vlada BD BiH se obavezala formirati komisiju za mlade pri Skupštini BD BiH, te imenovati službenika/icu za mlade. S ciljem poboljšanja uloge i statusa mladih, nadležna tijela trebaju osigurati uvjete za učešće mladih u raspravama, debatama i donošenju odluka koje se odnose na mlade..

Oblast mladih u jedinicama lokalne samouprave u FBiH dodatno je uređena i Zakonom o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine⁸ (u daljem tekstu: Zakon o principima lokalne samouprave FBiH). Zakonom o principima lokalne samouprave FBiH su razrađena rješenja o lokalnoj samoupravi sadržana u Evropskoj povelji o lokalnoj samoupravi i Ustavu FBiH. Članom 3. Zakona o principima lokalne samouprave FBiH definirano je da je lokalna samouprava u Federaciji BiH organizirana i ostvaruje se u općinama i gradovima kao jedinicama lokalne samouprave, a izvršavaju je organi jedinica lokalne samouprave i građani, u skladu sa Ustavom, zakonima i statutom jedinice lokalne samouprave. U članu 8 taksativno su navedene, između ostalih, i sljedeće nadležnosti, a koje se direktno ili indirektno tiču pitanja mladih:

1. osiguranje i zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda u skladu s Ustavom;
2. donošenje budžeta jedinice lokalne samouprave;
3. donošenje programa i planova razvoja jedinice i stvaranje uvjeta za privredni razvoj i zapošljavanje;
4. utvrđivanje i provođenje politike uređenja prostora i zaštite čovjekove okoline;
5. utvrđivanje i provođenje stambene politike i donošenje programa stambene i druge izgradnje;
6. organiziranje i unapređenje lokalnog javnog prijevoza;
7. utvrđivanje politike predškolskog obrazovanja, unapređenje mreže ustanova te upravljanje i finansiranje javnih ustanova predškolskog obrazovanja (osnivanje predškolskih obrazovno-odgojnih ustanova, dječijih vrtića/obdaništa);
8. osnivanje, upravljanje, finansiranje i unapređenje ustanova osnovnog obrazovanja;
9. osnivanje, upravljanje, unapređenje i finansiranje ustanova i izgradnja objekata za zadovoljavanje potreba stanovništva u oblasti kulture i sporta (centri za kulturu općina, razni sportski klubovi i dr.);
10. ocjenjivanje rada ustanova i kvaliteta usluga u djelatnosti zdravstva, socijalne zaštite, obrazovanja, kulture i sporta te osiguranje finansijskih sredstava za unapređenje njihovog rada i kvaliteta usluga u skladu s potrebama stanovništva i mogućnostima jedinice;
11. poduzimanje mjera za osiguranje higijene i zdravlja;
12. osiguravanje uvjeta rada lokalnih radijskih i televizijskih stanica u skladu sa zakonom.

⁸ Zakon o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 49/2006).

Metodologija izrade strategije prema mladima, učesnici i proces

Na osnovu Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine, a u cilju kontinuiranog rada na poboljšanju položaja mladih, Općina Centar pristupila je izradi Strategije prema mladima za period 2022–2026. godine. Nosilac ovog procesa je Služba za obrazovanje, društvene djelatnosti, kulturu i sport.

Prilikom početka procesa izrade Nacrta strategije prema mladima ovaj posao je vodila Služba za boračko-invalidsku, socijalnu zaštitu i društvene djelatnosti i obrazovanje Općine Centar. Uslijed izmjena i dopuna Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji Općine Centar Sarajevo, došlo je do promjene naziv i djelokruga rada nadležne službe za pitanja mladih pa samim tim i izrade strateškog dokumenta za mlade.

Komentar [I.P.1]: LEKTORSKI UPIT
Provjeriti koja je tačno služba u pitanju

U svrhu izrade strateškog dokumenta za mlade 2020. godine, na osnovu Javnog poziva Instituta za razvoj mladih KULT namijenjenog lokalnim zajednicama u BiH, potpisan je Sporazum o saradnji između Općine Centar i Instituta za razvoj mladih KULT, kao organizacije koja će pripremiti istraživanje o položaju i potrebama mladih te podržati pisanje samog dokumenta strategije prema mladima za period od 2022. do 2026.

Naime, kako bi koristila raspoložive resurse i stručnost potrebnu za izradu strategije prema mladima, Općina Centar se prijavila na Javni poziv Instituta za razvoj mladih KULT, kroz koji su podržane lokalne zajednice koje rade na pripremi strateških dokumenata za mlade. Općina Centar je jedna od odabranih zajednica kojoj je Institut pružao stručnu podršku za pripremu i provedbu istraživanja o mladima i savjetodavno podržao rad Koordinacionog tijela imenovanog za izradu nacrta strategije prema mladima.

Uzimajući u obzir da je uslijed utjecaja pandemije COVID-19 u Bosni i Hercegovini, zbog provedbe lokalnih izbora u Općini Centar, te sistematizacije i promjene osoblja Općine na mjestu službenika/ce za mlade cjelokupni proces pripreme, provedenog istraživanja i rada Koordinacionog tijela za izradu strategije prema mladima kasnio, jedan dio aktivnosti završen je u novembru 2021.

Općina Centar je za potrebe izrade ovog dokumenta imenovala Koordinaciono tijelo 11. 6. 2021, koje je s Institutom za razvoj mladih KULT radilo na analizi postojećih mjera namijenjenih unapređenju položaja mladih te kreiranju prijedloga mjera za provedbu Strategije.

Proces izrade dokumenta Strategija prema mladima odvijao se u nekoliko faza, koje navodimo u nastavku.

Pripremna faza je uključivala iniciranje procesa izrade strateškog dokumenta sa zaduženom službom, definiranje članova Koordinacionog tijela i pripremu metodologije za istraživanje o položaju i potrebama mladih.

Istraživačka faza je uključivala saradnju s Vijećem mladih Općine Centar na kreiranju tima anketara, obuci anketara, pripremi i provedbi terenskog istraživanja s mladima na području općine Centar. Prikupljanje podataka provedeno je od oktobra 2020. do marta 2021. godine korištenjem standardiziranog upitnika koji Institut za razvoj mladih KULT koristi za istraživanje problema i potreba mladih na različitim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini. Kroz terensko istraživanje anketirano je 385 mladih osoba s područja općine Centar.

Faza izrade nacrta dokumenta se dijelom odvijala paralelno s terenskim istraživanjem, a obuhvatila je saradnju s nadležnom službom na uspostavi Koordinacionog tijela i uključivanje svih relevantnih aktera u rad Koordinacionog tijela, pripremu i provedbu obuke za Koordinaciono tijelo te pregled svih dostupnih mjera i strategija koje se tiču i mladih za općinu Centar. Kroz ovu fazu Koordinaciono tijelo i radne grupe su analizirali postojeće mjere i programe za mlade, mapirali najznačajnije probleme i potrebe mladih te predložili mjere za unapređenje položaja mladih u sedam oblasti.

Faza dijaloga uključuje proces kroz koji se u izradu Nacrta strategije prema mladima dodatno uključuju mladi. U ovoj fazi organiziran je događaj *Dijalog mladih i vlasti u Općini Centar Sarajevo – u susret Strategiji prema mladima*. U sklopu dijaloga identificirani su dodatni problemi i prijedlozi rješenja za oblasti: rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih; kultura i sport; aktivizam (učesće, volontiranje, mobilnost, slobodno vrijeme) i socijalna briga i sigurnost mladih.

Zajedno, mladi, predstavnici institucija vlasti i donosioci odluka su identificirali najaktuelnije probleme te ponudili nekoliko mogućnosti za njihovo rješavanje u periodu za koji se kreira ova strategija prema mladima. Prijedlozi dobiveni kroz dijalog mladih i vlasti su dodani direktno kroz akcijske planove za navedene oblasti.

Faza izrade Prijedloga strategije uključuje proces konsultacija na prvi prijedlog Nacrta strategije prema mladima Općine Centar, koji će se odvijati u narednom periodu kroz procedure Općinskog vijeća, konkretnije javne rasprave.

Pravni okvir za donošenje strateških dokumenata

Novi metodološki pristup strateškom planiranju u Federaciji Bosne i Hercegovine temelji se na Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 32/17), Uredbi o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 74/19) i Uredbi o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 74/19).

Glavni cilj donošenja navedenih zakonskih i podzakonskih akata je uspostavljanje koherentnog zakonodavnog i institucionalnog okvira razvojnog planiranja. Novouspostavljeni pravni okvir za donošenje strateških dokumenata nalaže da se prilikom izrade sektorskih strategija mora voditi računa o njihovom posebnoj kvalitetu, što znači da sektorski strateški ciljevi moraju biti jasno definirani i koherentni s razvojnim ciljevima Bosne i Hercegovine, da moraju sadržavati akcijski plan s finansijskim i vremenskim okvirom provedbe i nosiocima aktivnosti, te da postoji dovoljna podrška ključnih institucija u provedbi strateških dokumenata. Osim toga, kako bi se prioriteta i ciljevi transformirali u provodive aktivnosti, strateški dokumenti na entitetskom, kantonalnom i lokalnim nivoima vlasti u Federaciji BiH moraju biti povezani i usklađeni u pogledu relevantnih finansijskih i budžetskih okvira.

Proces izrade Strategije prema mladima Općine Centar Sarajevo za period 2022–2026. u svim fazama je usmjeravan i osigurao je usklađenost s drugim relevantnim strateškim dokumentima, prije svega Strategijom razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021–2027. godine, Strategijom razvoja Kantona Sarajevo 2021–2027. godine, kao i Strategijom razvoja Općine Centar Sarajevo 2016–2022.

Politika prema mladima općine Centar Sarajevo

Učinkovita provedba politike prema mladima u jedinicama lokalne uprave u Federaciji BiH zasniva se na Zakonu o mladima FBiH, koji zahtijeva jasno definiranje institucionalnog okvira za pripremu i provedbu politika prema mladima, a uključuje različite aktere koji se bave mladima ili bi se trebali baviti pitanjima mladih. Institucionalni okvir uključuje i opise odnosa i komunikacije između različitih aktera koji učestvuju u kreiranju i provedbi strategije prema mladima.

Zakon o mladima FBiH u članu 14 propisuje minimum mjera na planu rada s mladima, što uključuje:

1. osiguranje prikladnog prostora za mlade, rad s mladima i omladinske aktivnosti, kao i osiguranje plaćanja troškova njegovog održavanja;
2. osiguranje budžetske stavke koja se tiče pitanja mladih, kao dijela ukupnog budžeta općine, grada ili kantona;
3. određivanje nadležne općinske, odnosno gradske službe za pitanja mladih;
4. osiguranje godišnjih grantova za projekte za mlade dodjeljujući ih putem javnog poziva s kriterijima, u skladu s evropskim principima u radu javnih uprava;
5. profesionalni razvoj i usavršavanje službenika/ce za mlade te jačanje kapaciteta svih onih koji se bave radom s mladima i omladinskim aktivnostima;

6. osnivanje komisije za mlade pri općinskom vijeću kao stalnog radnog tijela, odnosno pri skupštini kantona, koja će se u okviru svoje nadležnosti baviti pitanjima mladih, a u čijem radu će učestvovati predstavnici općinskog, odnosno kantonalnog vijeća mladih;
7. uspostavljanje stručnog radnog tijela za izradu, ažuriranje i praćenje provođenja lokalnih i kantonalnih strategija prema mladima u čijem će radu učestvovati predstavnici vijeća mladih ili omladinskih udruženja;
8. istraživanje ili podršku istraživanju u cilju donošenja strategije prema mladima;
9. pružanje podrške radu općinskog, odnosno kantonalnog vijeća mladih.⁹

Prema navedenom članu, Općina Centar Sarajevo je ispunila mjere koje navodimo u nastavku.

Službenik za mlade

Na osnovu iskustva iz Bosne i Hercegovine i regije, provedba strategije prema mladima, na svim nivoima vlasti, zahtijeva jasnu koordinaciju mjera i aktivnosti. U skladu sa Zakonom o mladima FBiH, svaka lokalna zajednica treba imati službenika/cu za mlade, koji, između ostalog, treba biti imenovan i za koordiniranje provede strategije prema mladima. Iako je na početku ovog procesa druga služba vodila koordinaciju izrade nacrt, kroz novu sistematizaciju Općine Centar Sarajevo definirano je radno mjesto višeg stručnog saradnika za pitanja mladih u okviru Odsjeka za kulturu i sport pri Službi za obrazovanje, društvene djelatnosti, kulturu i sport. Mjesto ove funkcije se promijenilo u odnosu na period provedbe ranije strategije prema mladima, kada je saradnik za pitanja mladih djelovao u Službi za obrazovanje, kulturu i sport. Uloga stručnog saradnika za pitanja mladih ima u fokusu pitanja mladih, ali potrebno je voditi računa o tome da sama služba u kojoj djeluje nema poseban odsjek za mlade, već je on dio šireg odsjeka i nije potpuno i isključivo posvećen pitanjima mladih. Kao i ranija strategija prema mladima, preporuka je da se ova funkcija potpuno posveti provedbi Zakona o mladima FBiH na općinskom nivou, te po potrebi eventualno i proširi u odvojen odsjek za pitanja mladih. Na ovaj način bi se položaj mladih mogao brže i adekvatnije unaprijediti, te bi se provedba strategije prema mladima mogla koordinirati i pratiti kvalitetnije, ostvarila bi se bolja komunikacija svih službi koje imaju utjecaj na pitanja mladih i provedbu strategije prema mladima, unaprijedila bi se komunikacija u polju mladih s drugim lokalnim upravama te višim nivoima vlasti i ostvarila bolja koordinacija svih aktivnosti i budžeta za mlade.

Komisija za pitanja mladih

U skladu sa Zakonom o mladima, Općina Centar osnovala je Komisiju za pitanja mladih (KzM), koja se sastoji od predsjednika, zamjenika predsjednika i pet članova. Formiranje navedenog tijela predstavlja značajan iskorak u pristupu lokalnih vlasti prema mladima i ukazuje na opredjeljenje Općine Centar Sarajevo da dugoročno i sistemski pristupi rješavanju problema mladih. Osnovna svrha Komisije za mlade je zagovaranje za pitanja mladih u Općinskom vijeću, tretiranje konkretnih problema i potreba mladih te uključivanja mladih u procese donošenja odluka.

Komisija za pitanja mladih je radno tijelo Općinskog vijeća, predstavlja zakonodavnu, a ne izvršnu vlast, te u skladu s tim ne raspolaže vlastitim finansijskim sredstvima. Općinskim budžetom nije predviđena posebna stavka za djelovanje Komisije za pitanja mladih niti ovo radno tijelo realizira samostalne aktivnosti usmjerene ka poboljšanju položaja mladih na području Općine Centar Sarajevo. Dosadašnje djelovanje Komisije za pitanja mladih uglavnom se ogleda u utjecaju na općinske vlasti da prilikom godišnjih programiranja budžetskih stavki osiguraju sredstva za provedbu projekta mladih. Nije zabilježen visok nivo zalaganja Komisije za mlade kada su u pitanju prijedlozi za unapređenje položaja mladih prema Općinskom vijeću, zbog čega je potrebno raditi na unapređenju uloge ove komisije te razvoju kapaciteta općinskih vijećnika kako bi bolje razumjeli pitanja mladih i politike prema mladima.

Strategija prema mladima

Strategija prema mladima, kao obavezan dokument institucija vlasti u Općini Centar Sarajevo, prvi je put kreirana i usvojena za period 2012–2014. godine i time je otvorila vrata za dalji razvoj mehanizama i programa za mlade. Nakon 2014. godine Općina Centar je provela Strategiju prema mladima za period 2014–2020. te od 2020. godine radi na pripremi novog nacrt, strategije prema mladima za period 2022–2026.

⁹ Zakon o mladima FBiH, član 14. Službene novine Federacije BiH, 36/10.

Vijeće mladih

Vijeće mladih, prema članu 37. Zakona o mladima Federacije BiH, osniva više od 50% omladinskih udruženja s područja općine, ali najmanje tri udruženja moraju biti s popisa koji se vodi kod nadležnog odjela/službe za mlade Općine. Vijeća mladih na općinskom nivou čine omladinske organizacije, tj. organizacije koje u svom upravnom tijelu imaju 2/3 mladih. Vijeće mladih/mreža omladinskih organizacija na općinskom nivou ima legitimitet da predstavlja mlade prema svim interesno-utjecajnim grupama, a posebno prema općinskim vlastima i općinskoj administraciji. U 2016. godini formirano je i Vijeće mladih Općine Centar. Bolja podrška, podrška razvoju članica vijeća mladih i unapređenje organizacijskih kapaciteta Vijeća mladih Općine Centar Sarajevo omogućilo bi

- bolju i adekvatniju saradnju mladih i Općine;
- bolju koordinaciju omladinskih organizacija na području općine;
- veću uključenost mladih u procese donošenja odluka u općini Centar.

Vijeće mladih omogućava strateški i planski pristup mladima, njihovom učešću u donošenju odluka lokalne zajednice, te dugoročno doprinosi političkom, ekonomskom i društvenom razvoju zajednice. Vijeće mladih Općine Centar trenutno se nalazi u reorganizaciji i nije posebno aktivno.

Općinska služba za obrazovanje, društvene djelatnosti, kulturu i sport vodi spisak omladinskih udruženja. Prema ovom spisku, omladinska udruženja koja djeluju na području općine Centar Sarajevo na dan 4. 3. 2022. su sljedeća:

Rb.	Naziv udruženja	Broj i datum upisa	Adresa	Ovlašteno lice
1.	UDRUŽENJE RESTART	13-38-93/15 od 07.07.2015.	Višnjik 5a Sarajevo Općina Centar	Lejla Krvavac
2.	UDRUŽENJE ZA RAZVOJ I AFIRMACIJU DRUŠTVA BNL – BUILDING NEW LIVES	13-49-279/15 od 07.07.2015.	Panjina kula do 90 Sarajevo Općina Centar	Aida Akagić Hodžić
3.	CENTAR PODUZETNIČKIH INICIJATIVA – CPI	13-38-253/15 od 07.07.2015.	Hasana Sušića 17 Sarajevo Općina Centar	Tena Nagulov
4.	ASOCIJACIJA XY	13-38-540/15 od 30.10.2015.	Danijela Ozme 12 Sarajevo Općina Centar	Emina Osmanagić
5.	EVROPSKO UDRUŽENJE STUDENATA PRAVA U SARAJEVU	13-38-1466/15 od 26.02.2016.	Obala Kulina bana 7 Sarajevo Općina Centar	Harun Išerić Tahir Herenda
6.	UDRUŽENJE „UNIVERZALNA ŠKOLA“ SARAJEVO	13-38-256/16 od 31.05.2016.	Alipašina 9/4 Sarajevo Općina Centar	Irfan Garić
7.	Udruženje Nygea	13-38-148/16 od 14.9.2016.	Envera Šehovića 24 Općina Centar	Admir Vranić
8.	Centar za razvoj i afirmaciju kulture i obrazovanja „Litteratus“	13-38-506/16 od 12.10.2016.	Bardakčije 1 Općina Centar	Mensur Šehić
9.	Udruženje za kulturu, podršku i edukaciju građana „Okean“	13-38-560/16 od 9.11.2016.	Tešanjaska 6 Općina Centar	Fatima Valjevac
10.	Omladinsko udruženje „Gazel“	13-38-549/16 od 02.12.2016.	Himze Polovine br 7/III Općina Centar	Enisa Numanović
11.	Udruženje za razvoj i mikroprojekte „Opus“	13-38-152/18 od 28.03.2018.	Avde Hume 5 Općina Centar	Emir Skejović
12.	Udruženje Arkada	13-38-401/18 od 21.05.2018.	Čekaluša 62 Općina Centar	Tarik Fočo

13.	Udruženje za razvoj i unapređenje multimedijalnih umjetnosti i kulture „Medija-Art“	09/C-38-640/18 od 31.07.2018.	Augusta Brauna 14	Jasna Diklić Adis Omerović
14.	Udruženje „Praskozorje“	09/C-45-206/20 od 26.02.2020.	Maršala Tita 60	

Pored navedenog, Općina Centar Sarajevo još provodi sljedeće mehanizme za mlade:

1. Općina Centar Sarajevo je osigurala prostor za mlade kroz rad i finansiranje JU Centar za kulturu i mlade;
2. Općina Centar Sarajevo kroz finansiranje/sufinansiranje projekata organizacija civilnog društva posebno izdvaja sredstva za projekte mladih i omladinskih organizacija;
3. nadležna općinska služba za pitanja mladih je Služba za obrazovanje, društvene djelatnosti, kulturu i sport;
4. za potrebe izrade Nacrta strategije prema mladima Općine Centar Sarajevo formirani su Koordinaciono tijelo i radne grupe koji su kao stručno radno tijelo radili na izradi dokumenta. U radne grupe su bili uključeni i predstavnici Vijeća mladih Općine Centar Sarajevo;
5. u svrhu izrade Strategije prema mladima Općina je podržala provedbu istraživanja i izradu analize, a što je prethodilo radu Koordinacionog tijela.

U Strategiji razvoja Općine Centar Sarajevo za period 2016–2022. na nekoliko mjesta se ističu mladi kao ciljana grupa te mjere kojima se želi raditi na unapređenju položaja mladih, ali i njihovog uključivanja u razvoj općine. Strategija razvoja Općine Centar prepoznaje važnost stvaranja perspektivnog ambijenata za mlade, razvoj infrastrukture za njihovo stalno usavršavanje, obrazovanje, informiranje, prilike za razvoj biznisa i samozapošljavanje kroz podršku start-upima, informiranje i uključivanje mladih o omladinskim strukturama, volonterske programe i obilježavanje dana mladih u Općini Centar Sarajevo. Istovremeno kroz predviđene mjere u turizmu, sportu, kulturi, obrazovanju i razvoju infrastrukture uloga mladih i važnost njihovog učešća u lokalnoj zajednici su veoma prepoznati.

Na osnovu navedenog, ali i Analize položaja i potreba mladih (Prilog 1), Općina Centar Sarajevo djelovanje prema mladima za period 2022–2026. usmjerava kroz sedam strateških ciljeva, a koji su vezani za oblasti od interesa za mlade na području općine. Oblasti su definirane i usklađene i sa Zakonom o mladima FBiH.

SWOT analiza

SWOT analiza je ključni okvir za analizu situacije koji omogućava integraciju drugih metoda i koristi za utvrđivanje prilika i prijetnji, kao i snaga i slabosti.

Kod izrade SWOT analize potrebno je nastojati da analiza bude što objektivnija, koncentrirajući se što je moguće više na posmatranje stvari iz ugla učesnika u strateškom procesu. Tabela je nastala kao rezultat analize matrica koje su popunjavale radne grupe i na osnovnu provedenog istraživanja na uzorku mladih. Koristeći SWOT analizu određujemo trenutne faktore u Općini Centar i izvan nje koji imaju utjecaj na provedbu strateških mjera politike prema mladima.

Tabela predstavlja SWOT matricu Općine Centar u oblasti politike prema mladima i njene primjene za predloženi period. Svaka stavka analize predstavljena u tabeli je obrađena kroz matrice na kojima su radile radne grupe.

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Relativno snažan finansijski kapacitet Općine – povoljna raspodjela budžetskih sredstava za finansiranje programa/projekata usmjerenih ka poboljšanju položaja mladih u različitim oblastima (obrazovanje, sport, kultura, učešće, aktivizam, mobilnost, socijalna zaštita, zdravstvena zaštita). - Postojanje centra za kulturu i mlade i uključenost mladih u rad centra. - Naklonjenost budžeta prema mladima, postojanje kontinuirane podrške mladima kroz različite budžetske stavke. - Postojanje funkcije višeg stručnog saradnika za mlade. - Razvijena zdravstvena mreža primarne i sekundarne zdravstvene zaštite. - Razvijena kulturna ponuda (pozorišta, galerije, kina, biblioteke itd.). - Velika koncentracija visoko obrazovanog kadra. - Razvijana mreža obrazovnih institucija na području općine. - Brojni sportski klubovi/udruženja i kulturno-umjetnička društva. - Postojanje većeg broja nevladinih organizacija koje se bave mladima, kao i programa za mlade. - Dobra saradnja s ustanovama i organizacijama koje se bave mladima. - Postojanje vijeća učenika pri školama i vijeća studenata pri fakultetima. - Postojanje i zanimanje podmladaka stranki za pitanja mladih. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nepostojanje samostalne službe za mlade pri općinskim strukturama. - Nepostojanje jasnih kriterija vrednovanja organizacija koje se bave mladima i prepoznavanja važnosti njihovih programa. - Nedovoljno razvijani kapaciteti lokalnog vijeća mladih, potrebna je veća uključenost članica i srednjoškolaca u rad vijeća. - Mladi nedovoljno koriste sportske terene i objekte za rekreativno bavljenje sportom. - Nedovoljna promocija amaterskog sporta i rekreacije mladih, posebno mladih žena. - Nedovoljno razvijeni kapaciteti Komisije za pitanje mladih – mladima nedovoljno jasni kanali komunikacije. - Neiskorištenost prostora koji pripadaju Općini/mjesnim zajednicama za potrebe mladih. - Slaba umreženost omladinskih organizacija na općinskom nivou. - Nedovoljna informiranost mladih o mogućnostima omladinskog sektora.
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - Mogućnost korištenja međunarodnih fondova namijenjenih projektima i programima koji su usmjereni na mlade. - Međuopćinska saradnja na svim područjima koja su od strateškog značaja za položaj mladih u Kantonu Sarajevo. - Uključenost i saradnja s Gradom Sarajevo u polju djelovanja za mlade; primjena Plana djelovanja za mlade Grada Sarajeva. - Postojanje partnerskih programa s UNDP-om. - Mladi su prepoznati u razvojnoj strategiji Općine. - Općina ima ostvarenu saradnju s gradovima u drugim državama kroz bratimljenje gradova. S ovim zajednicama bi mogla raditi na zajedničkim projektima u polju mladih i razmjeni iskustva. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nestabilna ekonomska i politička situacija te opća kriza vrijednosti. - Centralizacija na kantonalnom i federalnom nivou u upravljanju infrastrukturom, obrazovanjem, socijalnom zaštitom, zdravstvenom zaštitom i dr. - Nepostojanje strategije prema mladima na nivou FBiH. - Odlazak mladih iz BiH. - Visoka stopa nezaposlenosti mladih u BiH. - Neusklađenost tržišta rada i obrazovnih profila. - Nedostatak analiza učinkovitosti postojećih programa za mlade, uključujući i programe za zapošljavanje mladih. - Posljedice pandemije COVID-19 među mladima. - Nedovoljno programa i projekata koji razvijaju kod mladih znanja i vještine za aktivno građanstvo.

ANALIZA STANJA PO OBLASTIMA

Obrazovanje mladih

Obrazovanje se smatra bitnim elementom razvoja svakog društva i pojedinaca. U Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima je navedeno da niko ne može biti lišen prava na obrazovanje, što predstavlja univerzalno ljudsko pravo. Također se navodi da u vršenju svih svojih funkcija u oblasti obrazovanja i nastave država poštuje pravo roditelja da osiguraju takvo obrazovanje i nastavu koji su u skladu s njihovim vlastitim vjerskim i filozofskim uvjerenjima. Kako je Bosna i Hercegovine potpisnica ove konvencije, dužna je osigurati obrazovanje u skladu s ovom konvencijom. Pravo na obrazovanje regulirano je i u domenu društvenog i privrednog prava.

Bosna i Hercegovina sa svojim političkim uređenjem nadležnost obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine spušta na nivo kantona, koji dalje s lokalnim vlastima kreiraju obrazovanje i obrazovnu politiku.

Obrazovanje predstavlja osnovu za „permanentno povezivanje znanja, vještina i sposobnosti u složen sklop kompetencija potrebnih za uspješno učestvovanje u društvenom, ekonomskom, kulturnom i političkom životu zajednice“ (Farnel, 2012:16). Istovremeno, prema nizu međunarodnih dokumenta, počevši od Opće deklaracije o ljudskim pravima pa do aktuelnih dokumenata Evropske unije koji se bave pitanjima mladih, obrazovanje se tretira kao osnovno ljudsko pravo. Prema Evropskom centru za edukaciju i istraživanje u ljudskim pravima i demokratiji (European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy – ETC), pravo na obrazovanje uključuje: (1) besplatno i obavezno osnovno obrazovanje, (2) svim pojedincima dostupno srednje obrazovanje, na osnovu sposobnosti, i (3) svim pojedincima dostupno visoko obrazovanje, na osnovu sposobnosti (ETC, 2003).

Kako bi se ostvarilo obrazovanje u praksi, ono treba biti dostupno, pristupačno, prihvatljivo i prilagodljivo.

Iako je nadležnost nad obrazovanjem u Federaciji BiH u najvećoj mjeri u nadležnosti kantonalnih vlasti, lokalna uprava ima veliki utjecaj na kvalitet obrazovanja. Tako u skladu s gore navedenom definicijom:

- dostupnost obrazovanja podrazumijeva dovoljan broj adekvatno opremljenih obrazovnih institucija i njihovu ravnomjernu geografsku distribuiranost;
- pristupačnost se odnosi na stepen u kojem su obrazovne institucije fizički i ekonomski dostupne svim društvenim grupama;
- prihvatljivost se odnosi na stepen u kojem obrazovni programi omogućuju kvalitetno obrazovanje te mjeru u kojoj su obrazovni programi usklađeni s međunarodnim standardima;
- prilagodljivost se odnosi na stepen u kojem je sistem obrazovanja fleksibilan i u kojem odgovara interesima učenika/studenata, roditelja, tržišta rada i šire društvene zajednice. Navedena dimenzija također uključuje i stepen u kojem je sistem obrazovanja adekvatno prilagođen osobama s invaliditetom, manjinama i drugim marginaliziranim grupama.

Obrazovanje predstavlja dinamičan proces kojim se proizvode i osiguravaju individualna znanja i vještine. Tri osnovne forme obrazovanja u modernom društvu su formalno obrazovanje, neformalno obrazovanje i informalno obrazovanje. Svi ovi oblici obrazovanja su od velike važnosti za razvoj mladih u jednoj lokalnoj zajednici, te iako prednost i najveću važnost ima formalno obrazovanje, potrebno je poticati i razvoj druga dva oblika obrazovanja.

Pravni okvir

Oblast obrazovanja je, shodno ustavnom uređenju u Bosni i Hercegovini, u isključivoj nadležnosti entiteta Republika Srpska, deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Svaka administrativna jedinica ima ministarstvo obrazovanja, zakone iz oblasti obrazovanja i budžet za obrazovanje. Pored toga, svaka administrativna jedinica zasebno utvrđuje obrazovnu i udžbeničku politiku.

Zakonsku regulativu koja regulira pitanje formalnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini i Federaciji Bosne i Hercegovine čine:

- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini;
- Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini i
- Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini.

Ustavom FBiH propisano je da su kantoni administrativne jedinice nadležne za donošenje svojih zakonskih akata iz oblasti obrazovanja. Shodno tome, u Kantonu Sarajevo postoje sljedeći zakonski akti koji reguliraju oblast obrazovanja:

- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo („Sl. novine Kantona Sarajevo“, broj 26/08 i 21/09);
- Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju Kantona Sarajevo („Sl. novine Kantona Sarajevo“, broj 23/17, 33/17, 30/19 i 34/20);
- Zakon o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo („Sl. novine Kantona Sarajevo“, broj 23/17 i 30/19);
- Zakon o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo („Sl. novine Kantona Sarajevo“, broj 33/17);
- Zakon o obrazovanju odraslih Kantona Sarajevo („Sl. novine Kantona Sarajevo“, broj 40/15 i 40/20);
- Zakon o studentskom organizovanju na području Kantona Sarajevo („Sl. novine Kantona Sarajevo“, broj 11/10);
- Zakon o naučnoistraživačkoj djelatnosti Kantona Sarajevo („Sl. novine Kantona Sarajevo“, broj 26/16).

Institucionalni okvir

Iako je Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine nadležno, između ostalog, i za obrazovanje na nivou Bosne i Hercegovine, ono, kao i Ministarstvo obrazovanja i nauke Federacije Bosne i Hercegovine, ima samo koordinacijsku ulogu. Ministarstvo civilnih poslova BiH je od 2003. godine zaduženo za koordinacijske aktivnosti u sektoru obrazovanja i nauke u BiH, kao i na planu evropskih integracija i međunarodne saradnje, te pitanja mladih. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke nema izvorne nadležnosti u oblasti obrazovanja, nego se bavi saradnjom i koordinacijom s kantonima.

Ustavom Federacije BiH predviđeno je da kantonalna ministarstva obrazovanja imaju isključivu i nedjeljivu nadležnost za obrazovanje u FBiH, koja, između ostalog, pripremaju, izrađuju i usvajaju obrazovnu politiku, relevantne zakonske i podzakonske akte te su odgovorna za finansiranje obrazovanja. Usvajanjem izmjena i dopuna Zakona o organizaciji i djelokrugu organa uprave i upravnih organizacija Kantona Sarajevo u decembru 2020. godine, nadležnosti ranijeg Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo podijeljena su na dva ministarstva: Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade Kantona Sarajevo. Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS nadležno je za poslove Kantona u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, dok Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade KS vrši sve poslove koji se odnose na ostvarivanje nadležnosti Kantona u oblasti nauke, visokog obrazovanja i mladih. Pored dva navedena ministarstva, na kantonalnom nivou postoji i Komisija za obrazovanje i nauku Skupštine Kantona Sarajevo, koja kao skupštinski radni organ razmatra pitanja iz oblasti uspostave i razvoja infrastrukture javnih obrazovnih institucija na svim nivoima obrazovanja u nadležnosti Kantona Sarajevo i pitanja politike finansiranja institucija javnog obrazovanja u Kantonu Sarajevo.

Iako u neposrednoj nadležnosti kantonalnih ministarstava, oblast obrazovanja, kao jednu od najznačajnijih društvenih oblasti, prati i podržava i lokalna zajednica. Služba za obrazovanje, društvene djelatnosti, kulturu i sport Općine Centar Sarajevo u okviru svojih nadležnosti, između ostalog, predlaže mjere za unapređenje odgojno-obrazovnog rada u osnovnim školama, provodi proceduru dodjele stipendija za učenike srednjih škola i studente, u saradnji s nadležnim ministarstvima organizira takmičenja i smotre učenika u oblasti nastave i vannastavnih aktivnosti na općinskom nivou, organizira javne i kulturne manifestacije škola, posebno iz domena obrazovanja za demokratiju i ljudskih prava, osigurava lokalne potrebe stanovništva u oblasti obrazovanja i odgoja te vodi evidenciju obrazovnih institucija.

Podrška učeničkom i studentskom standardu očituje se i kroz osiguravanje novčanih nagrada učenicima za postignute rezultate, sufinansiranje troškova prijevoza i druge aktivnosti.

Nadležnosti općina u sektoru obrazovanja uglavnom se odnose na razvoj, upravljanje i finansiranje predškolskog odgoja i obrazovanja. U pogledu osnovnog i srednjeg obrazovanja, nadležnosti općina uključuju imenovanje općinskog predstavnika u školskim upravnim organima, brigu o prijevozu, ishrani i smještaju učenika, pružanje finansijske pomoći za školske objekte, takmičenja i druge nastavne i vannastavne aktivnosti.

Na području općine Centar je ukupno 9 predškolskih ustanova, 12 škola redovnog osnovnog obrazovanja, te djeluje 14 srednjih škola. Općina Centar ima 1 školu za specijalno osnovno obrazovanje.

Na teritoriji općine Centar postoji 14 srednjih škola. Broj upisanih učenika u sve razrede srednjih škola u školskoj 2018/19. godini iznosio je 5.478. Godinu dana poslije taj broj se smanjio na 5.231. Također, smanjio se i broj osoba koje su završile srednju školu, gdje je 2019. 1.465 mladih završilo srednju školu u Općini Centar, dok je taj broj 2020. iznosio 1.415. Broj upisanih učenika u srednje škole u KS s 15.307 u 2018. pao je na 14.737 u 2019.

Broj učenika u srednjim školama općine Centar Sarajevo na dan 7. 2. 2022. godine:

R/B	SREDNJA ŠKOLA	UPISANO U PRVI RAZRED	MATURIRALO
1.	Prva gimnazija	143	118
2.	Druga gimnazija	214	155
3.	Katolički školski centar "Gimnazija"	48	58
4.	Gimnazija „Obala“	166	108
5.	Srednja škola primijenjenih umjetnosti	50	40
6.	Srednja medicinska škola „Jezero“	141	142
7.	Srednja medicinska škola	144	567
8.	Srednja zubotehnička škola	106	103
9.	Katolički školski centar "Medicinska škola"	63	55
10.	Srednja građevinsko-geodetska škola	408	410
11.	Srednja poslovno-komercijalna i trgovačka škola	91	107
12.	Srednja tehnička mašinska škola	80	99
13.	Srednja škola metalskih zanimanja	95	125
14.	Centar za slušnu i govornu rehabilitaciju	7	2

Općina Centar Sarajevo za mlade u ovoj oblasti nudi programe stipendiranja i druge vrste pomoći kod obrazovanja za sve kategorije. Općina Centar Sarajevo već dugi niz godina izdvaja budžetska sredstva za stipendiranje učenika srednjih škola i studenata putem javnog poziva, a u skladu s Pravilnikom o dodjeli stipendija "Prof. dr. Husein Kulenović" učenicima i studentima. Pravilnikom je definiran način bodovanja, te se pored traženog prosjeka ocjena dodatno boduju i rezultati postignuti na takmičenjima, niski porodični standardi, otežani uvjeti života, otežani uvjeti života nastali kao posljedica rata, te dodatni bodovi po drugim osnovama (ako se više članova domaćinstva školuje ili ako se radi o učeniku/studentu sa statusom perspektivnog sportiste).

- U 2019. godini pravo na stipendiju ostvarilo je 209 studenata i učenika.
- U 2020. godini pravo na stipendiranje ostvarilo je 298 studenata i 371 učenik.
- U 2021. godini pravo na stipendiju ostvarilo je 294 studenta i 419 učenika.
- U 2022. godini je predviđeno da pravo na stipendiju ostvari 324 studenta i 526 učenika.

Kroz dosadašnje djelovanje Općina Centar Sarajevo dodjeljuje sredstva za sufinansiranje troškova vanrednog školovanja, prekvalifikacije i dokvalifikacije nezaposlenih osoba. Također, navedena aktivnost se vrši putem javnog poziva po kojem

pravo mogu ostvariti osobe od navršениh 18 do 50 godina života koje imaju prebivalište na području općine Centar, nalaze se na evidenciji JU Službe za zapošljavanje KS najmanje 3 mjeseca te da nemaju nikakvih novčanih primanja. Sredstva za sufinansiranje troškova školovanja dodjeljuju se na osnovu podnesenih zahtjeva, a visina odobrenih sredstava po jednoj osobi ne može biti veća od 2.000,00 KM u bruto iznosu.

Općina Centar Sarajevo dugi niz godina provodi projekt kojim se podržavaju neformalno i informalno obrazovanje. Pravo na dodjelu sredstava iz ovog programa granta mogu ostvariti srednje škole i visokoškolske ustanove s područja općine Centar Sarajevo te udruženja studenata. Na ovaj način osigurana su sredstva za odlazak na ekskurzije, ljetne škole, studijska putovanja i slične skupove. Sredstva za ovu namjenu dodjeljuju se u skladu s Odlukom, a na osnovu podnesenih zahtjeva na javni poziv.

U 2019. godini podržan je 21 projekt škola i udruženja. Zbog pogoršane epidemiološke situacije u 2020. godini, prilikom čega je većina aktivnosti odgođena, podržan je jedan projekt obrazovne ustanove.

Kako bi obrazovanje bilo dostupnije, Općina Centar Sarajevo 2020. godine provela je i aktivnost besplatne članarine za 242 mlade osobe u JU Biblioteka grada Sarajeva, a u 2021. besplatnu članarinu imalo je 557 mladih.

Rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih

Mladi su jedna od najranjivijih grupa društva s aspekta zapošljavanja, samozapošljavanja i preduzetništva. Mladima je uz generalne probleme u zapošljavanju poput nedostatka radnih mjesta, nepovoljnog tržišta i razvoja poslovanja u Bosni i Hercegovini otežan pristup tržištu rada uslijed neusklađenosti obrazovnog sistema sa samim tržištem rada, nedostatka radnog iskustva, nedostatka prilika za stvaranje prvog radnog iskustva i nedostatka metoda i tehnika za aktivno traženje posla.

Aktivna integracija mladih u društvo značila bi i kreiranje ambijenta u kojem mladi svojim radom za koji se školuju doprinose razvoju društva u kojem žive.

Statistike o stopama nezaposlenosti stanovništva dosta su neprecizne zbog postojanja velikog broja kontroliranih i nekontroliranih varijabli značajnih za precizno određivanje stope nezaposlenosti. S jedne strane, u nezaposlene osobe ne ubraja se stanovništvo koje ne radi, ali koje po osnovu nekih drugih kategorija ne spada u nezaposleno (penzioneri, osobe nesposobne za rad, učenici i slično), općenito, stanovništvo koje se vodi kao radno neaktivno.

Zvanične statistike vode se brojem osoba prijavljenih na biroa za zapošljavanje, pri čemu je nepoznat broj osoba koje su nezaposlene, ali isto tako i neprijavljene na zvanične zavode za evidenciju nezaposlenosti.

Prema uputama Međunarodne organizacije rada (ILO), standardna međunarodna definicija nezaposlenosti obuhvata sve osobe starije od dobne granice određene za mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva koje su tokom referentnog perioda bile bez posla, tokom tog perioda bile u svakom trenutku na raspolaganju za posao te aktivno tražile posao. Sva tri kriterija moraju biti zadovoljena istovremeno da bi se neka osoba smatrala nezaposlenom.

Nezaposlenost znatno više pogađa mlade ljude nego odrasle osobe u većini zemalja Evrope, te je jedan od glavnih uzroka siromaštva.

Problem nezaposlenosti mladih nije zaobišao ni BiH, čak je visoka stopa nezaposlenosti mladih jedan od najvećih problema na tržištu rada u BiH, o čemu svjedoče zvanični podaci i evidencije zavoda za zapošljavanja te rezultati Ankete o radnoj snazi u BiH.

Kada govorimo o mladima, još je teže ustanoviti stopu nezaposlenosti kod mladih jer u zvaničnim statistikama dobna grupa mladih najčešće nije posebno evidentirana, te su mladi uvršteni u ukupne brojke s drugim dobnim grupama. Potrebno je naglasiti da kategorija neaktivnih mladih osoba, prema metodologiji Međunarodne organizacije rada (International Labour

Organization – ILO) koja se koristi za izradu Ankete o radnoj snazi u BiH, uključuje i mlade koji se školuju ili studiraju, a nemaju zaposlenje niti traže posao.

Uzimajući ovo sve u obzir, stopa nezaposlenosti mladih treba se posmatrati vrlo pažljivo i s jednom dozom rezerve prema statističkim pokazateljima. Ipak, to ne isključuje činjenicu da mladi nisu adekvatno zastupljeni niti spremni za tržište rada.

Pravni okvir

Zakoni o radu koji su doneseni i koji se primjenjuju u BiH predstavljaju temeljne propise kojim se uređuje područje radnih odnosa. Ustavom Federacije BiH predviđeno je da su federalna vlast i kantoni nadležni za socijalnu politiku, te shodno tome Federacija BiH i kantoni imaju zajedničku nadležnost u oblasti radnih odnosa i zapošljavanja, pa se određena pitanja iz te oblasti mogu urediti propisima kantona. Zakon koji regulira oblast rada i radnih odnosa mladih jeste Zakon o radu Federacije BiH, dok oblast zapošljavanja uređuje Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Federacije BiH. Ovim zakonom uređena su prava i obaveze Federacije BiH u utvrđivanju i provođenju ukupnih mjera kojima se pospješuju i unapređuju uvjeti za zapošljavanje, osnovni principi u posredovanju za zapošljavanje, materijalna i socijalna sigurnost nezaposlenih osoba za vrijeme privremene nezaposlenosti, finansiranje ukupne djelatnosti zapošljavanja i druga pitanja, poštujući nadležnosti kantona i njihove različitosti.

U Kantonu Sarajevo usvojen je Zakon o posredovanju u zapošljavanju o socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Kantona Sarajevo, a na osnovu kojeg se uređuju prava i obaveze Kantona Sarajevo u utvrđivanju i provođenju mjera za poticanje i održavanje više stope zaposlenosti i poboljšanja strukture zaposlenih, principi u posredovanju u zapošljavanju, ostvarivanje materijalne i socijalne sigurnosti u slučaju nezaposlenosti i druga prava po tom osnovu.

Pitanje zapošljavanja mladih u određenom je dijelu regulirano i Zakonom o mladima Federacije Bosne i Hercegovine, koji propisuje obavezu nadležnog ministarstva u Federaciji Bosne i Hercegovine za kreiranje federalnih grantova i transfera s namjenom podrške zapošljavanju mladih i podrške omladinskom preduzetništvu, a posebno mladima bez iskustva.

Institucionalni okvir

Državne institucije koje su nadležne za oblast rada i zapošljavanja su Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, unutar kojeg je formiran Sektor za rad, zapošljavanje, socijalnu zaštitu i penzije, a koje ima koordinirajuću ulogu u oblasti rada i zapošljavanja, i Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine.

U Federaciji Bosne i Hercegovine odgovornost za zapošljavanje dijele Vlada Federacije Bosne i Hercegovine i kantoni. Institucije nadležne za pitanja rada i zapošljavanja na entitetskom nivou su:

- Federalno ministarstvo rada i socijalne politike;
- Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta;
- Federalni zavod za zapošljavanje;
- Federalna uprava za inspekcijske poslove i
- Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom.

Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba FBiH utvrđeno je da posrednici u zapošljavanju mogu biti javni zavodi za zapošljavanje (Federalni zavod za zapošljavanje i kantonalne službe zapošljavanja) te privatne agencije.

Institucije koje su nadležne za ovu oblast na području Kantona Sarajevo su:

- Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo i
- Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo.

Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Kantona Sarajevo definirane su nadležnosti i finansiranje ukupne djelatnosti Javne ustanove Službe za zapošljavanje Kantona Sarajevo, kao posrednika u

zapošljavanju. JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo nadležna je za posredovanje u zapošljavanju, informiranje o mogućnosti zapošljavanja, provođenje programa profesionalne orijentacije, obuke i prekvalifikacije nezaposlenih osoba i njihovo ponovno zapošljavanje na odgovarajućim poslovima, donošenje i provođenje programa mjera za brže zapošljavanje određenih kategorija nezaposlenih osoba čije je zapošljavanje otežano, kao i za saradnju s obrazovnim ustanovama radi usklađivanja obrazovnih programa s kadrovskim potrebama poslodavaca.

Kada je riječ o nadležnosti jedinice lokalne samouprave, Zakon o principima lokalne samouprave u FBiH propisuje i donošenje programa i planova razvoja jedinice lokalne samouprave i stvaranje uvjeta za privredni razvoj i zapošljavanje. Navedenu nadležnost u okviru Općine Centar ostvaruju Služba za privredu i Služba za lokalni ekonomski razvoj.

U septembru 2021. godine na evidenciji Javne ustanove Službe za zapošljavanje Kantona Sarajevo (u daljem tekstu: Služba) bile su evidentirane 58.693 nezaposlene osobe, što je za 1,15% manje u odnosu na august 2021. godine. Učešće žena u ukupnom broju registriranih nezaposlenih osoba je 36.167, odnosno 61,62%. Od ukupnog broja evidentiranih osoba koje traže zaposlenje, prvi put zaposlenje traže 17.444 osobe, od toga je 11.914 ili 68,30% žena.

Prema informacijama dobivenim iz Javne ustanove Službe za zapošljavanje Kantona Sarajevo, biro Centar, broj nezaposlenih osoba s područja Općine Centar na dan 28. 2. 2022. godine je 6.699, od toga je 3.831 žena.

Osobe koje prvi put traže zaposlenje s područja općine Centar na dan 28. 2. 2022. godine je 1.680, od toga je 987 žena.

Broj nezaposlenih osoba s područja Općine Centar po stručnoj spremi i starosnoj strukturi na dan 28. 2. 2022. godine:

GODINE STAROSTI		UKUPNO	STRUČNA SPREMA OBRAZOVANJA							
			VSS	VŠS	SSS	NS	VKV	KV	PK	NK
15-19 god.	svoga	77	0	0	21	0	0	40	0	16
	žena	32	0	0	12	0	0	10	0	10
20-24 god.	svoga	491	80	0	253	0	0	73	5	80
	žena	218	54	0	115	0	0	14	0	35
25-29 god.	svoga	826	352	0	288	0	1	93	2	90
	žena	463	229	0	150	0	1	42	1	40
30-34 god.	svoga	772	312	0	264	0	2	112	0	82
	žena	472	227	0	153	0	0	46	0	46
35-39 god.	svoga	818	241	14	273	0	1	181	5	103
	žena	461	168	10	160	0	0	72	1	50
40-44 god.	svoga	786	176	19	242	0	1	164	0	184
	žena	441	114	11	150	0	0	74	0	92
45-49 god.	svoga	671	95	9	183	1	0	166	5	212
	žena	398	50	6	135	1	0	83	4	119
50-54 god.	svoga	708	63	13	234	8	1	202	6	181
	žena	414	38	8	143	7	1	92	2	123
55-59 god.	svoga	819	78	25	266	9	9	230	5	197
	žena	494	46	17	177	8	1	110	4	131
60 i više godina	svoga	731	80	33	200	15	5	131	2	265
	žena	438	35	21	135	15	1	59	2	170
	svoga	6699	1477	113	2224	33	20	1392	30	1410
	žena	3831	961	73	1330	31	4	602	14	816

Općina Centar Sarajevo je u skladu s programima Federalnog zavoda za zapošljavanje 2020. i 2021. godine implementirala dva programa za samozapošljavanje mladih do 30 godina.

Javni pozivi za samozapošljavanje mladih Federalnog zavoda za zapošljavanje do 30 godina objavljen je 28. 2. 2020. godine, a planirana novčana sredstva za spomenuti program iznosila su 571.456,59 KM.

Program podrazumijeva sufinansiranje samozapošljavanja mladih, dobi do 30 godina, bez obzira na spol, radno iskustvo i stepen obrazovanja, prijavljenih na evidenciju nezaposlenih prije dana objave javnog poziva, radi pokretanja i registracije obrta/privrednog društva. Konkretna mjera podrazumijeva poticajna sredstava za 12 mjeseci svim korisnicima s kojima je zaključen ugovor. Mjesečni iznos sredstava je 500,00 KM. Od 14 mladih koji su koristili ovaj program, jedna je mlada osoba s područja općine Centar Sarajevo koja je registrirala svoj biznis. Javnim pozivom za zapošljavanje mladih do 30 godina Federalnog zavoda za zapošljavanje u 2021. godini predviđena su sredstava u iznosu od 502.510,67 KM.

Mladi s područja općine Centar Sarajevo su u 2021. koristili isti javni poziv Federalnog zavoda te je 5 mladih s područja općine Centar Sarajevo pokrenulo svoj biznis.

U cilju boljeg položaja mladih na tržištu rada, Općina Centar provodi niz programa u saradnji s nadležnim službama.

Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo ima redovnu praksu objavljivanja javnih poziva kojima se putem različitih programa sufinansiraju zapošljavanje i samozapošljavanje nezaposlenih osoba. Također, Služba učestvuje u realizaciji javnih poziva Federalnog zavoda za zapošljavanje. Cilj ovakvih programa i projekata, koji targetiraju različite skupine nezaposlenih osoba, između ostalog i mlade osobe, jeste što kraće trajanje nezaposlenosti.

U referentnom periodu 2019–2021. godine realizirano je više programa/projekata putem kojih je zaposlenje ostvario znatan broj mladih osoba.

Kroz programe Federalnog zavoda za zapošljavanje u općini Centar Sarajevo u 2019. godini djelatnost je registriralo 36 mladih osoba, koje su zaposlile 19 osoba. Najčešće su registrirani obrti kao što su: frizerski saloni, kozmetički saloni, trgovačke i krojačke djelatnosti, proizvodnja kolača, ugostiteljske radnje.

Kroz isti program u 2020. godini djelatnost je registriralo 14 mladih, koji su zaposlili 1 osobu, a tokom 2021. godine djelatnost je registriralo 27 mladih, koji su zaposlili 3 osobe. U posljednjem ciklusu programa u općini Centar najčešći registrirani obrti su frizerski saloni, ugostiteljske radnje, autoprijevoznici i različite kućne radinosti.

Program sufinansiranja samozapošljavanja mladih do 35 godina starosti koji provodi JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo 2019. godine je u općini Centar Sarajevo koristilo 17 mladih, koji su registrirali turističke djelatnosti, djelatnost IT sektora i proizvodne djelatnosti.

Općina Centar kroz rad svojih službi provodi i druge programe za zapošljavanje mladih. Tako je provedbom programa Federalnog zavoda za zapošljavanje „Prvo radno iskustvo“ 2019. godine zaposleno 86 mladih osoba do 30 godina, a kroz program „Tvoja prilika“ do 30 godina u 2020. godini zaposleno je 47 mladih, a u 2021. godini 29 mladih.

Kroz programe sufinansiranja zapošljavanja pripravnika VSS VŠV JU Službe za zapošljavanje Kantona Sarajevo 2019. godine su zaposlene 124 osobe, a 2020. godine 189 osoba.

Tokom 2020. godine Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo imala je jedan program sufinansiranja zapošljavanja pripravnika VSS, koji je bio objavljen 9. 12. 2020. godine. Planirana novčana sredstva za navedeni program iznosila su 1.920.000,00 KM za zapošljavanje 200 pripravnika.

Po navedenom programu zaposleno je 190 pripravnika iz cijelog Kantona Sarajevo. Nažalost, sistem ne omogućava pregled pripravnika po općinama.

Općina Centar Sarajevo ima redovnu praksu objavljivanja javnih poziva putem kojih se finansira i sufinansira samozapošljavanje nezaposlenih mladih osoba kroz vlastita sredstva. Istovremeno Općina Centar Sarajevo je prepoznala značaj i ulogu start-up biznisa kao dominantnih tvoraca novih radnih mjesta.

Osnovni cilj ovakvih programa Općine jeste poticaj preduzetništva i samozapošljavanja mladih osoba do 35 godina kroz sufinansiranje troškova pokretanja i razvoja vlastitog biznisa. Ovaj program uključuje i stručnu podršku u preduzetništvu kroz edukaciju, obuku i mentorstvo u vođenju biznisa.

Služba za zapošljavanje Općine Centar Sarajevo nije imala programe za samozapošljavanje mladih do 35 godina posljednje dvije godine, ali Programom mjera za 2022. godinu planiran je navedeni program.

U 2019. godini, kroz Javni poziv za finansiranje i sufinansiranje najboljih poslovnih projekata sredstvima budžeta Općine Centar Sarajevo namijenjenih razvoju preduzetništva i zapošljavanju mladih, 21 mlada osoba ostvarila je pravo na finansijsku podršku za pokretanje vlastitog biznisa, te su za tu namjenu izdvojena sredstva u iznosu od 189.996,00 KM. U 2020. kroz isti program 26 mladih osoba ostvarilo je pravo na finansijsku podršku za pokretanje vlastitog biznisa, te su za tu namjenu izdvojena sredstva u iznosu od 225.374,90 KM.

U 2021. godini izdvojena su sredstva u iznosu od 160.000,00 KM za program finansiranja i sufinansiranja najboljih poslovnih projekata namijenjenih razvoju preduzetništva i zapošljavanju mladih općine Centar Sarajevo. Javni poziv je objavljen 9. 8. 2021. godine, te je odobrena podrška za 11 start-up biznisa.

Od početka 2020. godine Općina Centar Sarajevo počinje s implementacijom projekta Sarajevo – Centar poduzetništva, koji je finansiran i podržan od strane EU, a provodi ga ILO putem programa EU4Business. Projekt je usmjeren da budućim mladim preduzeticima, pored grant sredstava, omogući edukacije, treninge i mentorsku podršku pri pokretanju i vođenju biznisa. Projekt je trenutno fokusiran na podršku samozapošljavanju iz domena IT i kreativne industrije, kao visokoprofitnih industrija. Kroz projekt podržano je osnivanje 25 biznisa, te su za tu namjenu izdvojena sredstva u iznosu od 250.000,00 KM. U 2021. podržano je 15 biznisa kroz saradnju Općine Centar i Međunarodne organizacije rada (ILO).

Kako se ova podrška pokazala jako uspješnom, smjernice i dobre prakse koje su naučene kroz projekt postale su i dio lokalnih politika u polju preduzetništva i zapošljavanja mladih. Tako se sada u poticajnoj politici Općine Centar Sarajevo daje prednost visokoprofitnim industrijama.

Socijalna briga mladih

Pod socijalnom brigom prema mladima podrazumijevamo sistem koji je usmjeren na poticanje razvoja i socijalnog uključivanja mladih u svim segmentima života, ali i posebno grupa koje zahtijevaju dodatnu podršku i pažnju kako bi adekvatno učestvovala u društvu i doprinosile mu.

Položaj koji pojedinac zauzima u određenoj društvenoj grupi ili društvenoj strukturi na temelju svog porijekla, ekonomske moći ili ličnih sposobnosti i obrazovanja podrazumijeva socijalni položaj pojedinca (Bešić, 2013: 30). Najveći problemi mladih osoba u BiH su socioekonomske prirode, uključujući nizak životni standard, nezaposlenost i nedostatak životne perspektive.

Jedan od najvećih problema mladih u društvu jeste nezaposlenost. Nezaposlenost uzrokuje da mladi ne raspoložu finansijskim sredstvima i to dalje vodi do nemogućnosti osamostaljivanja mladih, teže se odlučuju na zasnivanje porodica i roditeljstvo, ne mogu riješiti stambeno pitanje i dr. Također, finansijska nestabilnost utječe i na obrazovanje mladih. S obzirom na to da nisu u mogućnosti finansirati svoje školovanje, mladi napuštaju obrazovanje prije stjecanja kvalifikacije u potrazi za zaposlenjem. Upravo se zbog toga zapošljavaju u nesigurnim, loše plaćenim, pa i rizičnim poslovima. Mladi nemaju odgovarajući pristup rješavanju svojih egzistencijalnih potreba, što dalje utječe ne samo na njihov status već i na kompletno društvo, a u budućnosti uzrokuje nesklad i nestabilnost.

U svemu navedenom posebno treba istaknuti i mlade koji nemaju jednake mogućnosti u društvu, poput niza marginaliziranih grupa mladih, kao npr. mladi s invaliditetom, mladi iz manjinskih zajednica, mladi bez roditeljske/porodične brige, mladi s poteškoćama u razvoju i drugi.

Pravni okvir

Država Bosna i Hercegovina je na sebe preuzela samo obavezu potpisivanja i ratificiranja međunarodnih dokumenata iz oblasti socijalne zaštite, ali ne i donošenje zakona kojima bi se obavezala da pruža socijalnu zaštitu svojim građanima, pa tako na državnom nivou nemamo nijedan zakon kojim je regulirano ostvarivanje prava iz socijalne zaštite. Ovu obavezu Bosna i Hercegovina prepustila je entitetima i Brčko distriktu Bosne i Hercegovine da je samostalno i nezavisno reguliraju, te je na taj način osigurala nepostojanje jedinstvenog i/ili usaglašenog zakonodavstva i sistema socijalne politike na cijeloj njenoj teritoriji. Socijalna zaštita u Federaciji BiH uređena je Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom („Službene novine Federacije BiH“, broj 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16 i 40/18), a u Kantonu Sarajevo Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 38/14, 38/16, 44/17 i 28/18) te podzakonskim aktima donesenim u skladu s navedenim zakonima. Federalni zakon utvrđuje politiku socijalne zaštite, dok se kantonalnim propisima o socijalnoj zaštiti bliže uređuju uvjeti, postupci i finansiranje prava socijalne zaštite. Nadležnosti za socijalnu politiku podijeljene su između federalnog i kantonalnih nivoa vlasti, a prava iz socijalne zaštite finansiraju se iz budžeta kantona i općina.

Mladi kao posebna kategorija korisnika dječije i socijalne zaštite nisu definirani gore navedenim zakonima, kao ni podzakonskim aktima koji reguliraju ovu oblast. Nepostojanje zakonskog okvira na nivou države i istovremeno neusklađenost zakona između entiteta kojima se regulira ova oblast dovode do isključivanja pojedinih grupa stanovništva, poput mladih, iz sistema zaštite i do diskriminacije.

Institucionalni okvir

Niti jedno od devet ministarstava na državnom nivou u svojoj nadležnosti nema oblast socijalne zaštite. U Federaciji Bosne i Hercegovine svaki kanton ima svoje ministarstvo zaduženo za oblast socijalne i zdravstvene zaštite, zaštite ratnih invalida i njihovih porodica, raseljenih lica, izbjeglica, rada i zapošljavanja, koje, između ostalog, vrši nadzor nad provođenjem kantonalnog zakona i drugih podzakonskih akata donesenih za njegovo provođenje, inspekcijski nadzor i poslove revizije. U Kantonu Sarajevo je za navedene poslove zaduženo Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo. Pored Ministarstva, Zakon propisuje da poslove iz oblasti socijalne zaštite u prvom stepenu obavljaju Javna ustanova „Kantonalni centar za socijalni rad“ Sarajevo putem službi socijalne zaštite te općinske službe za poslove socijalne zaštite. Navedene ustanove i institucije prva su adresa u traženju i ostvarivanju prava iz socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica s djecom.

Općina Centar Sarajevo putem Službe za boračko-invalidsku i socijalnu zaštitu, Odsjek za socijalnu zaštitu, pruža niz usluga koje se odnose i na mlade. Cilj programa i projekata ove službe ogleda se u pružanju određenih usluga i novčanih davanja za zadovoljavanje osnovnih egzistencijalnih potreba, zdravstvene brige u smislu ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu ili kupovine lijekova, pružanja novčane pomoći zdravstvenim ustanovama s ciljem što bolje usluge krajnjim korisnicima. Nadalje, to su projekti koji se odnose i na pomoći invalidnim osobama u smislu sufinansiranja kupovine ortopedskih pomagala, izgradnje pristupnih rampi, liftova i sl.

Iako nema direktnu nadležnost nad svim pitanjima iz područja socijalne brige, na osnovu cjelokupne situacije u kojoj se nalaze građani, te na osnovu dosadašnjeg rada s porodicama koje se nalaze na margini ili rubu siromaštva, Općina pokušava doprinijeti, prevenirati ili na kraju ublažiti stanje socijalne potrebe i pomoći u zadovoljavanju najosnovnijih životnih potreba.

Ova služba Općine provodi i mjere kao što su pravo na dodatak na djecu, novčana naknada za porodilje, jednokratna novčana pomoć za opremu novorođenčeta te ishrana novorođenčeta do 6 mjeseci, a koje se finansiraju sredstvima Kantona Sarajevo. Jednokratne novčane pomoći za porodilje dodjeljuje Općina Centar na osnovu izdvajanja sredstava u budžetu. Kroz rad ove službe ostvaruju se i prava civilnih žrtava rata u smislu ostvarivanja prava na novčanu naknadu po osnovu stepena invalidnosti.

Programi i usluge koje ova služba vodi provode se godinama unazad i podrazumijevaju:

- jednokratnu novčanu pomoć za osobe u stanju socijalne potrebe;
- novčanu pomoć za plaćanje troškova smještaja osobama u stanju socijalne potrebe koja se dodjeljuje porodicama u stanju socijalne potrebe koje nemaju riješeno stambeno pitanje i nisu ga u mogućnosti riješiti na drugi način;
- novčanu pomoć za troškove liječenja osobama u stanju socijalne potrebe;
- novčanu pomoć za besplatne užine učenicima osnovnih škola koja se dodjeljuje u mjesečnom iznosu do 20,00 KM po učeniku, za vrijeme trajanja školske godine. Ovim programom Općina Centar podržava djecu KJU Doma za djecu bez roditeljskog staranja Bjelave koja pohađaju srednju školu i za njih je visina mjesečne naknade u iznosu od 30,00 KM po učeniku;
- novčanu pomoć za sufinansiranje vanjulesne oplodnje u cilju bolje natalitetne politike na području općine;
- novčanu pomoć za sufinansiranje troškova nabavke ortopedskih pomagala i prilagođavanje stambenih objekata i motornih vozila invalidnih osoba;
- novčanu pomoć za djelimičnu sanaciju neuslovnih za život individualnih stambenih objekata osoba i porodica u stanju socijalne potrebe;
- novčanu pomoć za zdravstveno osiguranje osoba koje nisu zdravstveno osigurane.

Način ostvarivanja gore navedenih prava vrši se na osnovu podnesenih zahtjeva i provedenog postupka, a broj korisnika koji ostvaruju bilo koje od ovih prava je promjenljiv s obzirom na potrebe građana. U okviru ostvarivanja socijalnih davanja Općina Centar nema izdvojena sredstva ili prava koja posebno obuhvataju kategoriju mladih, već sva navedena prava ostvaruju porodice.

Pored rješavanja društvene isključenosti, nedostatka prilika za zapošljavanje i u konačnici siromaštva, socijalna briga o mladima uključuje i stambeno zbrinjavanje mladih.

Mladi u Bosni i Hercegovini s roditeljima žive u prosjeku do 30. godine života. Imati vlastiti dom jedna je od želja koju svi imamo. Kad završe školovanje, pronađu posao, sljedeće na popisu želja mladih svakako je rješenje stambenog pitanja i potpuno samostalan život.

Od 2017. godine u općini Centar je na snazi Odluka o raspodjeli dijela novčanih sredstava za podršku stambenom zbrinjavanju mladih kroz refundiranje troškova plaćenog poreza na promet nekretnina. U budžetu za 2021. godinu za ovu namjenu izdvojeno je 70.000 KM, a sredstva se raspoređuju na osnovu javnog poziva koji će biti otvoren tokom cijele godine, a u skladu s raspoloživim budžetskim sredstvima, tj. do utroška budžetskih sredstava planiranih za ovu namjenu. Ukupno je 29 osoba koristilo sredstva za refundaciju troškova plaćenog PDV-a, odnosno poreza na promet nekretnina. Ukupna sredstva za ovu namjenu u 2021. iznosila su 70.000,00 KM i to:

- 20 korisnika je dobilo rješenja kojima je refundiran porez na promet nekretnina – utrošeno je 45.241 KM za refundiranje poreza na promet nekretnina;
- 9 korisnika kojima je refundiran PDV – utrošeno je 24.759 KM za refundiranje plaćenog PDV-a.

Kroz rad svojih službi u Općini Centar Sarajevo, odnosno Službe za registar i upravljanje imovinom, zapaženo je da mladi od vlasti traže aktivniji pristup rješavanju problema stanovanja i donošenje odgovarajućih mjera koje će im omogućiti pravo na adekvatan životni standard. Općina Centar Sarajevo, u okviru zakonom propisanih nadležnosti i realnih mogućnosti, pokrenula je aktivnosti koje imaju za cilj pomoć mladima u ostvarivanju stambenog zbrinjavanja.

Već nekoliko godina unazad, počevši od 2017, Općina Centar Sarajevo vrši refundaciju troškova plaćenog poreza za kupovinu prve nekretnine mladima koji prvi put rješavaju stambeno pitanje, a imaju prebivalište na području općine Centar Sarajevo. Pravo na dodjelu ovih sredstava imaju mladi koji prvi put rješavaju stambeno pitanje kupovinom stana na području općine Centar. Za osobe koje su u bračnoj zajednici ili su suvlasnici nekretnine za koju ostvaruju pravo na refundiranje, Odlukom su uređeni dodatni uvjeti.

Otkad je prvi put uvedena ova mjera do danas je odobreno više od 80 zahtjeva za refundaciju plaćenog poreza za kupovinu prve nekretnine, a izdvojena budžetska sredstva se kreću od 38.000,00 KM do 90.000,00 KM godišnje.

Općinske službe redovno prate trendove i dobivaju povratnu informaciju o ovom programu i mjerama u vidu pohvala, podrške i povećanog zanimanja. Na ovaj način iz godine u godinu mjera se unapređuje i mijenja. Kroz godine provedbe iznos po odobrenom zahtjevu se mijenjao, a broj godina od navršениh 35 na 38 godina starosti.

Ista služba Općine Centar Sarajevo od 2018. godine provodi i aktivnosti za zakup stanova putem kojeg građani, uključujući i mlade, mogu zakupiti stan pod povoljnijim uvjetima od redovnih tržišnih uvjeta. Ovaj program se između ostalog odnosi i na mlade bračne parove do 35 godina starosti koji nemaju riješeno stambeno pitanje. Definirajući ponajprije mlade bračne parove kao kategoriju, ali i ostale pobrojane kategorije unutar kojih i mlade osobe mogu podnijeti prijavu za dodjelu stana u zakup, Općina Centar Sarajevo se opredijelila da i na taj način pomogne mladima u rješavanju njihovih stambenih potreba. Cijene zakupa stanova u vlasništvu Općine Centar Sarajevo mnogo su povoljnije i poticajnije za sve kategorije, uključujući i mlade. Općina Centar Sarajevo do sada je objavila tri javna poziva putem kojih se mladi mogu javiti za zakupljivanje stana. Od 2020. ova odluka uključuje i stanove koje mogu koristiti štitenici KJU Doma za djecu bez roditeljskog staranja. Na ovaj način omogućeno je da mladi koji su punoljetstvom prestali biti korisnici Doma imaju osiguran smještaj i na taj način, kao posebno osjetljiva socijalna kategorija, budu na odgovarajući način stambeno zbrinuti.

Davanje stanova u zakup

Općina Centar Sarajevo iznimno može dodijeliti i stanove u zakup putem neposredne pogodbe, ovo se odnosi na stanove koji nisu uslovni za stanovanje, svim zainteresiranim fizičkim osobama s prebivalištem na teritoriji općine Centar koje nemaju riješeno stambeno pitanje, pod uvjetom da iskažu spremnost i daju saglasnost da će o svom trošku dovesti stan u stanje korištenja bez prava na povrat uložениh sredstava. Između ostalog i za ovaj program se mogu javiti i mladi.

Ovim programom odobreno je da 4 mlade osobe zaključe ugovor o zakupu stana na period od pet godina, s mogućnošću produžetka. Bitno je naglasiti da sve osobe koje su ostvarile ovo pravo u periodu trajanja prvog zaključenog ugovora plaćaju zakupninu koja je umanjena za 50% (u odnosu na iznos redovne zakupnine), što se u određenom smislu može smatrati prednošću. Ovaj program se počeo provoditi 2020. te je nastavljen i u 2021. Za stanove koji su predmet Javnog poziva moći će se podnijeti zahtjev sve dok svaki tačno označen stan ne bude dodijeljen u zakup odlukom Općinskog vijeća Centar Sarajevo, odnosno dok se svaki takav stan nalazi na spisku stanova.

Dodjela i prodaja stanova

Dana 13. 2. 2018. godine Općinsko vijeće Centar Sarajevo donijelo je Odluku o dodjeli i prodaji stanova na koje Općina Centar Sarajevo ima pravo raspolaganja, objavljenu u "Službenim novinama Kantona Sarajevo", br. 9/18 i 16/19 (u daljem tekstu: Odluka).

Odredbama Odluke uređeni su uvjeti, kriteriji i postupak dodjele i prodaje stanova na koje Općina Centar Sarajevo ima pravo raspolaganja shodno važećoj zakonskoj regulativi.

Odlukom je definirano da se stanovi dodjeljuju osobama koje nemaju riješeno stambeno pitanje po jasno utvrđenim prioritetima. Članom 3. tačkom 11. definirana je kategorija mladih bračnih parova koji prvi put rješavaju stambeno pitanje s prebivalištem na području Općine Centar Sarajevo. Pod mladim bračnim parovima, u smislu ove Odluke, smatraju se osobe koje do dana podnošenja zahtjeva za dodjelu stana imaju navršениh do 38 godina života. Valja naglasiti kako mlade osobe, uz uvjet da imaju prijavljeno prebivalište na području općine Centar i da u skladu s članom 8 Odluke nemaju riješeno stambeno pitanje, mogu podnijeti prijavu u okviru drugih propisanih kategorija, kao što su: članovi uže porodice šehida i palog borca, pripadnika Armije RBiH, MUP-a i CZ RBiH; osobe kojima je aktom nadležnog organa priznat status civilne žrtve rata; osobe koje u skladu s propisima iz oblasti socijalne zaštite ostvaruju pravo na stalnu novčanu pomoć i samohrani roditelji s malodobnom djecom; osobe čiji je član porodice dijete/osoba s psiho-fizičkim smetanjima u razvoju ili dijete/osoba s invaliditetom ili staratelj tih osoba; osobe koje su dale značajan doprinos u razvoju nauke, kulture i sporta. Čak i u kategoriji radnika – državnih službenika i namještenika Općine Centar Sarajevo ili u kategoriji porodica radnika – državnih

službenika i namještenika Općine Centar Sarajevo koji su poginuli u odbrambeno-oslobodilačkom ratu, mlade osobe mogu ostvarivati ovo pravo.

U skladu s članom 12 Odluke dana 14. 10. 2019. godine objavljen je Javni poziv za dodjelu i prodaju stanova u vlasništvu Općine Centar Sarajevo, a u njemu je bilo navedeno da se prijave mogu podnijeti na tri različita obrasca, u zavisnosti od kategorija osoba utvrđenih odredbama Odluke.

Po redoslijedu prioriteta za dodjelu stanova osobama iz člana 3, tačke 11-14, kojima pripadaju: mladi bračni parovi koji prvi put rješava stambeno pitanje; osobe koje u skladu s propisima iz oblasti socijalne zaštite ostvaruju pravo na stalnu novčanu pomoć putem Centra za socijalni rad Općine Centar; samohrani roditelji s maloljetnom djecom; osobe čiji je član porodice dijete/osoba s psiho-fizičkim smetnjama u razvoju, odnosno dijete/osoba s invaliditetom ili staratelj tih osoba; osobe koje su dale značajan doprinos u razvoju nauke, kulture i sporta s prebivalištem na području općine Centar Sarajevo, a koje nemaju riješeno stambeno pitanje, Odluka predviđa dodjelu 20% stambenog fonda definiranog posebnom odlukom.

Važno je naglasiti da procedura pokrenuta objavom Javnog poziv za dodjelu i prodaju stanova u vlasništvu Općine Centar Sarajevo nije okončana. S tim u vezi nije realno očekivati da se u vezi s ovom aktivnošću mogu dati konkretniji podaci o njenom nastavku ili rezultatima već započetih procedura.

Zdravstvena zaštita mladih

Životni period mladosti, odnosno razvoja kroz redovno školovanje, poklapa se s periodom intenzivnog psihofizičkog rasta i razvoja djece i mladih. Ljudski organizam je u toj dobi posebno osjetljiv na nepovoljne utjecaje uslijed kojih dolazi i do specifičnih zdravstvenih problema, pa i potrebe za specifičnim zdravstvenim uslugama.

Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (WHO – World Health Organization), zdravlje je stanje potpunog fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsustvo bolesti ili iznemoglosti. Prema tome, zdravlje zahtijeva multidisciplinarni pristup, dakle ne samo provođenje mjera iz oblasti zdravstva već i obrazovanja, ekonomije, socijalne zaštite i dr. Prema procjeni Svjetske zdravstvene organizacije, zdravstveno stanje zavisi samo 10% od aktivnosti zdravstva, a preostalih 90% zavisi od uvjeta stanovanja, obrazovanja, ekonomskog položaja i sl. Zdravlje mladih posebno zavisi od njihovih porodičnih uvjeta, ali i navika koje razvijaju kroz druge aspekte života.

S obzirom na to da se mladi većinom smatraju zdravom populacijom i za pomoć se obraćaju tek kada se neki problem pojavi, aktivnosti u polju zdravstvene zaštite mladih trebale bi biti usmjerene na prevenciju, informiranje i edukaciju mladih u zajednici, po školama, udruženjima i sl. Upravo unapređenje zdravlja u mladalačkoj dobi je osnova za zdrav i dug život, te su prevencija i stvaranje zdravih navika kod mladih osnova za zdravo društvo u cijelosti.

Mladi su uglavnom zdrava populacijska grupa, a zdravstveni problemi mladih obično su vezani uz reproduktivno zdravlje mladih i upotrebu sredstava koja mogu izazvati ovisnost. Ove probleme na jedan način primjećuju svi akteri koji imaju utjecaj na zdravlje mladih, te se na njih može i treba djelovati i iz konteksta lokalne zajednice.

Pravni okvir

Pravo na zdravstvenu zaštitu garantirano je mladim osobama kroz različite međunarodne dokumente, poput Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Međunarodnog sporazuma o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima te Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta. Oblast zdravstva je, prema ustavnim rješenjima u Bosni i Hercegovini, u nadležnosti entiteta Republika Srpska, podijeljenoj nadležnosti entiteta i kantona u Federaciji BiH, odnosno u nadležnosti Brčko distrikta BiH. Kada je riječ o pravnom okviru kojim se uređuje zdravstvena zaštita mladih, najznačajnije mjesto svakako imaju sistemski zakoni – Zakon o zdravstvenoj zaštiti Federacije BiH i Zakon o zdravstvenom osiguranju Federacije BiH, ali tu je i niz drugih zakona, kao i podzakonskih propisa donesenih na osnovu njih.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti Federacije BiH uređuje osnovna načela, mjere, način organiziranja i provođenja zdravstvene zaštite, nosioce društvene brige za zdravlje stanovništva, prava i obaveze osoba u korištenju zdravstvene zaštite, te sadržaj, način obavljanja i nadzor nad obavljanjem zdravstvene zaštite na teritoriji Federacije BiH. Isti zakon utvrđuje da se na primarnom nivou zdravstvene zaštite, odnosno pri domovima zdravlja razvija prijateljski pristup mladima.

Zakonom o zdravstvenom osiguranju Federacije BiH uređuje se zdravstveno osiguranje djece i mladih kroz pripadnost porodici osiguranika, te obavezno zdravstveno osiguranje do 15 godina starosti. Mladi ljudi iznad 15 godina mogu ostvariti zdravstveno osiguranje preko pripadnosti porodici osiguranika do svoje 26. godine ako imaju status redovnog učenika ili studenta. Nezaposleni mladi imaju pravo na zdravstveno osiguranje preko JU Službe za zapošljavanje Kantona Sarajevo ako su se prijavili službi u roku od 90 dana nakon završetka školovanja.

Pored dva navedena, postoje i drugi zakoni koji se direktno ili indirektno bave pitanjem zdravlja mladih osoba. Tako Zakon o mladima Federacije BiH propisuje da se oblast omladinskog sektora odnosi i na pitanja socijalne, zdravstvene i preventivne zaštite mladih te reproduktivnog zdravlja mladih. Zakonom o ograničenoj upotrebi duhana i duhanskih prerađevina Federacije BiH („Službene novine FBiH“, br. 50/11) zabranjena je upotreba duhana i duhanskih proizvoda u odgojno-obrazovnim ustanovama, ustanovama za smještaj i boravak djece i studenata, zdravstvenim ustanovama, socijalnim ustanovama te drugim javnim ustanovama. Istim zakonom zabranjuje se prodavati duhanske proizvode osobama mlađim od 15 godina.

Zdravstvena zaštita građana, a samim tim i mladih, dodatno je regulirana sljedećim zakonima:

- Zakon o liječništvu („Službene novine FBiH“, broj 56/13);
- Zakon o lijekovima („Službene novine FBiH“, broj 109/12);
- Zakon o apotekarskoj djelatnosti („Službene novine FBiH“, broj 40/10);
- Zakon o stomatološkoj djelatnosti („Službene novine FBiH“, broj 37/12);
- Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti („Službene novine FBiH“, broj 29/05) i
- Zakon o sestrinstvu i primaljstvu („Službene novine FBiH“, broj 43/13).

Zdravstvena zaštita mladih na federalnom nivou regulirana je sljedećim zakonima:

- Zakon o zdravstvenoj zaštiti, koji uređuje nadležnosti FBiH i kantona u oblasti zdravstvene zaštite, uključujući i aktivnosti prevencije i zdravstvene edukacije građana;
- Zakon o zdravstvenom osiguranju, koji uređuje zdravstveno osiguranje djece i mladih kroz pripadnost porodici osiguranika, te obavezno zdravstveno osiguranje do 15 godina starosti. Mlade osobe iznad 15 godina starosti mogu ostvariti zdravstveno osiguranje preko pripadnosti porodici osiguranika do svoje 26. godine ako imaju status redovnog učenika ili studenta;
- Zakon o osnovama socijalne zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom definira kategorije djece i mladih koji su korisnici socijalne zaštite (djeca bez roditeljskog staranja, odgojno zanemarena djeca, odgojno zapuštena djeca, djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, osobe s invaliditetom i osobe ometene u fizičkom ili psihičkom razvoju te osobe s društveno negativnim ponašanjem);

- Zakon o ograničenoj upotrebi duhana i duhanskih prerađevina, koji zabranjuje upotrebu duhana i duhanskih proizvoda u odgojno-obrazovnim ustanovama, ustanovama za smještaj i boravak djece i studenata, zdravstvenim ustanovama, socijalnim ustanovama te drugim javnim ustanovama. Ovim zakonom zabranjena je prodaja duhanskih proizvoda u objektima koji su udaljeni manje od 100 metara od predškolskih i školskih ustanova te unutar sportsko-rekreativnih površina. Također, Zakonom je zabranjena prodaja duhanskih proizvoda osobama mlađim od 15 godina.

Najznačajniji strateški dokumenti u oblasti zdravlja mladih su: Strateški plan razvoja zdravstva u Federaciji BiH od 2008. do 2018. godine, Strategija razvoja primarne zdravstvene zaštite, Strategija za unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava od 2010. do 2019. godine te Politika za unapređenje ishrane djece u Federaciji BiH.

Institucionalni okvir

Na državnom nivou politike u oblasti zdravstva uređuju se u okviru Sektora za zdravstvo Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine, u čiju nadležnost spada utvrđivanje osnovnih principa koordinacije aktivnosti, usklađivanja planova entitetskih tijela vlasti i definiranje strategije na međunarodnom planu. U Federaciji Bosne i Hercegovine zdravstvo je decentralizirano i većina nadležnosti, funkcija i odgovornosti prenesena je na kantone. Federalno ministarstvo zdravstva uspostavlja okvirne zakone na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, utvrđuje potrebe za zdravstvenim ulogama i ima koordinirajuću ulogu u odnosu na kantone. Kantonalna ministarstva zdravstva zadužena su za specifičnu legislativu o zdravstvu na nivou kantona, kao i za provedbu mjera i politika u oblasti zdravstvene zaštite u Federaciji BiH, uključujući i populaciju mladih. U Kantonu Sarajevo djeluje Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo, koje, između ostalog, prati zdravstveno stanje stanovništva i rad zdravstvenih ustanova na području kantona. Zdravstvena zaštita mladih u Kantonu Sarajevo uređena je tako da se ovoj populaciji odvaja posebna pažnja. Specijalizirane zdravstvene usluge mladima pružaju se u odgovarajućim zdravstvenim ustanovama, i to zaštita reproduktivnog zdravlja žena i materinstva kroz službu za planiranje porodice; tretman bolesti ovisnosti kroz programe prevencije, ranog otkrivanja poremećaja ponašanja vezanih za zloupotrebu psihoaktivnih supstanci, kao i programe liječenja i rehabilitacije ovisnika o navedenim supstancama; zaštita mentalnog zdravlja kroz centre za mentalno zdravlje u zajednici; a poremećaj ishrane kroz savjetovalište za poremećaj ishrane.

Oblast zdravstvene zaštite u FBiH je decentralizirana, te su nadležnosti, funkcije i odgovornosti prenete na kantone. Zdravstvena zaštita u Kantonu Sarajevo organizirana je kroz djelovanje primarne i sekundarne zdravstvene zaštite. Primarna zdravstvena zaštita organizirana je kroz djelovanje JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo s 9 organizacijskih jedinica na području općina Kantona Sarajevo, kroz rad devet zavoda za zdravstvenu zaštitu, zatim JU Apoteke Sarajevo te kroz djelatnost privatnih zdravstvenih ustanova.

Na području općine Centar nalazi se 10 javnih zdravstvenih ustanova, i to: JU Dom zdravlja Centar, Zavod za zaštitu žena i materinstva Kantona Sarajevo, Zavod za zaštitu studenata Univerziteta u Sarajevu, Zavod za sportsku medicinu, Zavod za zdravstvenu zaštitu uposlenika MUP-a, Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, KCU Sarajevo, Opća bolnica „Abdulah Nakaš“, Psihijatrijska bolnica Sarajevo, Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije. Također, na području općine Centar nalazi se Prijateljski centar za zdravlje mladih (PCZM), koji djeluje kao dio nevladine organizacije „Asocijacije XY – Sarajevo“. U okviru Prijateljskog centra za zdravlje mladih XY djeluju Savjetovalište za mlade i Klinika XY, koja pruža usluge ginekologije i dermatovenerologije. Tim stručnjaka (ginekolog, dermatovenerolog, medicinska sestra i psiholozi) koji pružaju usluge u okviru Prijateljskog centra prethodno je dodatno educiran za rad s mladim ljudima, s posebnim naglaskom na rad s različitim osjetljivim grupama ove populacije. Uspostavljen je i efikasan sistem upućivanja klijenata u relevantne zdravstvene ustanove: JU „Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva Kantona Sarajevo“, Ginekološko-akušerska klinika – KCU Sarajevo, Klinika za dermatologiju i venerologiju – KCU Sarajevo, Centar za dobrovoljno savjetovanje i testiranje / Klinika za infektivne bolesti – KCU Sarajevo, KJU Porodično savjetovalište i privatna neuropsihijatrijska ordinacija. Ako se mladoj osobi ne može pružiti usluga u okviru Prijateljskog centra za zdravlje mladih XY, mladi ljudi se upućuju u navedene ustanove.

U oblasti zdravstva Općina Centar poduzima mjere usmjerene ka unapređenju zdravlja svih građana, uključujući i mlade. Općina ovakve mjere provodi uglavnom putem ulaganja u infrastrukturu, nabavku aparata i medicinskih pomagala, dodjelu jednokratnih novčanih pomoći za liječenje, nabavku medikamenata i participaciju u liječenju osoba oboljelih od teških

hroničnih bolesti, poboljšanju komunalnih usluga, očuvanju zdrave životne sredine, kao i informiranosti i stvaranju zdravih navika kod mladih u cilju očuvanja zdravlja. Pored izdvajanja iz budžeta za pomoć osobama u stanju socijalne potrebe i infrastrukture za zdravstvo, predstavnik Općine Centar Sarajevo učestvuje u radu multidisciplinarnog tima Općine Centar Sarajevo za podršku najranjivijim kategorijama stanovništva, ovisnicima o narkoticima, te je i na taj način Općina dala doprinos za podršku zdravstvenoj zaštiti mladih osoba ovisnika.

Kultura i sport mladih

Mladi se kulturom i sportom bave na različite načine u društvu, od neformalnih grupa koje imaju svoje bendove, preko učešća u kulturno-umjetničkim društvima i sportskim udruženjima, do profesionalnih sportskih udruženja. Ovo djelovanje obuhvata konkretne sadržaje koji igraju važnu ulogu u obrazovanju, razvoju i očuvanju tradicije te stvaranju novih materijalnih i društvenih vrijednosti te utječe na razvoj mladih ljudi.

Djelovanje mladih u kulturi i sportu jedan je od osnovnih elemenata identiteta mladih i iznimno važno područje njihove afirmacije, komunikacije i stila života. To je zapravo područje kroz koje mladi kritički preispituju tradicionalne kulturne obrasce i naslijeđe kao dio svog identiteta, te rade na svom rastu i razvoju. Populacija mladih od 15 do 30 godina je pod ogromnim utjecajem medijskih i ostalih zabavnih programa, društvenih mreža i svih drugih oblika supkulture.

Prema zaključcima 4. svjetskog foruma mladih Ujedinjenih naroda (2001), svi mladi ljudi trebaju imati pravo i mogućnost učestvovanja u socijalnim, kulturnim i sportskim aktivnostima bez obzira na spol, rasu, religiju, socioekonomski status ili mjesto gdje žive. Slobodno vrijeme trebalo bi omogućiti različite oblike zadovoljavanja potreba mladih osoba kroz individualni ili timski rad. Prema tome, mladi ljudi od slobodnog vremena očekuju da im osigura zabavu, druženje, učenje novih vještina te priliku da budu aktivni u životu svoje lokalne zajednice. Aktivnosti i prostor slobodnog vremena na taj način postaju važno sredstvo za osnaživanje mladih, ali i područje realizacije interesa svake mlade osobe ili grupe mladih.

Pravni okvir

Zakon o principima lokalne samouprave u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 49/2006 i 51/2009) utvrđuje nadležnosti jedinica lokalne samouprave u oblastima koje su uobičajene za lokalne zajednice, među kojima je i oblast kulture i sporta. Osim toga, Zakon o principima lokalne samouprave u FBiH kao vlastite nadležnosti jedinica lokalne samouprave propisuje ocjenjivanje kvaliteta pružanja usluga od strane javnih ustanova u oblastima kulture i sporta. Općine i gradovi također, prema svojim mogućnostima, mogu finansijskim sredstvima pomoći takve javne ustanove u vršenju njihovih nadležnosti kako bi se podigao kvalitet usluga u skladu s potrebama građana.

Zakonski akti iz oblasti kulture i sporta koji se trenutno primjenjuju u Kantonu Sarajevo i općini Centar, a koji se direktno ili indirektno tiču mladih su:

- Zakon o ustanovama ("Službeni list R BiH", broj 6/92, 8/93 i 19/94);
- Zakon o arhivskoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 50/16);
- Zakon o bibliotečkoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 4/99);
- Zakon o estradnoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 17/01);
- Zakon o istaknutim samostalnim umjetnicima („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 45/15);
- Zakon o javnim skijalištima („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 54/12);
- Zakon o muzejskoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 13/17);

- Zakon o pozorišnoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 42/13 i 6/16);
  - Zakon o muzejskoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 13/17);
  - Zakon o sportu („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 45/12);
  - Zakon o sprječavanju nasilja i nedoličnog ponašanja („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 7/07 i 23/07);
  - Zakon o zaštiti kulturne baštine („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 37/08 i 2/00)
-

Institucionalni okvir

U Bosni i Hercegovini oblast kulture i sporta je decentralizirano uređena. Ministarstvo civilnih poslova BiH nadležno je za utvrđivanje osnovnih principa koordinacije, usklađivanje planova entitetskih tijela vlasti i definiranje strategije na međunarodnom planu u oblasti kulture. Na nivou entiteta postoje ministarstva nadležna za pitanja kulture i sporta, i to u Republici Srpskoj Ministarstvo prosvjete i kulture, a u Federaciji BiH Ministarstvo kulture i sporta. U Federaciji BiH nadležnosti u oblasti kulture i sporta dalje su na nivou kantonalnih ministarstava, pa tako nadležnost za provođenje politika i mjera iz oblasti kulture i sporta u Kantonu Sarajevo provodi Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo. Poslove iz oblasti kulture i sporta Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo vrši u okviru dvije organizacijske jedinice, i to Sektor za sport i Sektor za kulturu. Sektor za sport utvrđuje i predlaže politike u oblasti sporta, odmora i rekreacije te organizira i učestvuje u organiziranju značajnih sportskih manifestacija i takmičenja. Sektor za kulturu obavlja poslove koji se odnose na utvrđivanje i predlaganje politike razvoja kulture i kulturnih djelatnosti, osnivanje i nadzor nad radom javnih ustanova kulture iz nadležnost Ministarstva, organiziranje i učestvovanje u organiziranju kulturnih manifestacija od značaja za Kanton Sarajevo, kao i reguliranje i osiguravanje uvjeta za zaštitu, revitalizaciju, restauraciju kulturno-historijskog i graditeljskog naslijeđa, muzeja, spomenika i spomeničkih ansambala na području Kantona Sarajevo.

Općina Centar Sarajevo već dugi niz godina izdvaja budžetska sredstva za nagrađivanje uspješnih mladih pojedinaca s područja općine Centar Sarajevo, a u cilju sistemskog rješavanja ove oblasti krajem 2019. godine donesen je Pravilnik o nagrađivanju uspješnih mladih pojedinaca s područja općine Centar Sarajevo. Sredstva se dodjeljuju na osnovu javnog poziva i podnesenog zahtjeva pojedinca, a nagrade se dodjeljuju iz oblasti obrazovanja, nauke, kulture i sporta mladima koji su osvojili jedno od prva tri mjesta na domaćim i međunarodnim takmičenjima iz navedenih oblasti. Pravilnikom je predviđeno da pravo na dodjelu sredstava mogu ostvariti mladi starosne dobi od 15 do 35 godina. U 2020. godini nagrađeno je 36 mladih pojedinaca, a u 2021. podršku je dobilo 27 mladih uspješnih pojedinaca u iznosu od 24.722,21 KM te 18 dobitnika priznanja Zlatna i Srebrna značka u ukupnom iznosu od 8.000 KM. Kao rezultat primjene ove aktivnosti dolazi do veće afirmacije mladih u području kulture i sporta te važnosti obrazovanja. Istovremeno, provodi se podrška i sufinansiranje odlaska mladih sportista na međunarodna takmičenja. U 2020. godini je sufinansiran odlazak za 11 sportista s područja općine Centar starosne dobi od 15 do 30 godina. U 2021. 15 mladih sportista otišlo je na različita takmičenja uz podršku Općine Centar Sarajevo.

U posljednje vrijeme najveći izazov u implementaciji projekta bila je pojava virusa COVID-19, s obzirom na to da su mnogim sportistima unaprijed planirana takmičenja bila odgađana ili prolongirana. Ipak, provedbom ove aktivnosti općinske službe su unaprijedile predstavljanje općine na međunarodnim takmičenjima te popularizirale sport među mladima.

U cilju promocije zdravih stilova života JU „Centar za sport i rekreaciju“ Sarajevo od 2003. provodi projekt Aerobik za žene, u kojem godišnje učestvuje 40–60% mladih žena. Ovaj pristup je rezultirao animiranjem žena u redovnom bavljenju tjelesnim aktivnostima, poboljšanju i održavanju zdravstvenog stanja polaznica projekta. U 2021. godini u okviru ovakvih treninga posebno namijenjenih ženama održana su 82 treninga kojima je prisustvovalo 236 polaznica.

JU Centar kulture i mladih Općine Centar Sarajevo, čiji je osnivač Općina Centar Sarajevo, ustanova je koja od 1965. godine aktivno učestvuje u naporima društvene zajednice za kvalitetnim osmišljavanjem slobodnog vremena djece, mladih i građana, u neposrednoj saradnji s drugim društveno-političkim institucijama, školama, vrtićima, ustanovama za specijalni odgoj i obrazovanje, nevladinim i humanitarnim organizacijama, medijima, javnim, kulturnim i naučnim radnicima, pružajući mogućnost kreativnog stvaralačkog rada. Kroz segmente kulturnog i obrazovnog djelovanja, ovaj centar provodi aktivnosti s djecom i mladima, afirmira njihovo stvaralaštvo. Brojni programi koji su autentično nastali i

organizirani u Centru kulture i mladih i danas predstavljaju neke od najznačajnijih kulturnih manifestacija grada Sarajeva i Bosne i Hercegovine.

Pod okriljem JU Centar kulture i mladih Općine Centar Sarajevo već 15 godina djeluje škola klasičnog baleta za djecu i mlade pod rukovodstvom iskusnog baletnog pedagoga. Cilj ovog projekta je približavanje baletske umjetnosti djeci i mladima, na kojem se pored druženja, socijalizacije i mentorskog načina rada razvija precizni osjećaj za ritam kao i senzibilitet prema klasičnoj muzici. Škola je dostupna djeci i mladima u dobi od 3 do 20 godina i nije potrebno plesno predznanje. U 2020. godini školu je pohađalo 70 polaznika, dok je u 2021. broj polaznika ove škole bio 70.

Jedna od posljednje pokrenutih aktivnosti u Centru kulture i mladih je i škola stripa „Marvel za mlade općine Centar“, koja je počela s radom 2019. godine. Krajnji cilj projekta jeste mladima približiti medij stripa i ilustracije uz superheroje koji su prepoznatljivi širom svijeta. U 2019. godini školu je pohađalo 28 polaznika, a u 2020. g. 17 polaznika. U 2021. broj polaznika ove škole je 17. Istovremeno JU Centar za kulturu i mlade provodi i druge programe i projekte za mlade, među kojima su škola crtanja i slikanja za djecu, mlade i odrasle (20 polaznika), škola glume za djecu i mlade (25 polaznika), škola gitare za djecu, mlade i građane (17 polaznika), škola klavira i pjevanja (10 polaznika), aktivnosti pilatesa (10 polaznika), kurs italijanskog jezika (7 polaznika), kurs francuskog jezika (7 polaznika), kursevi engleskog jezika za djecu i odrasle (50 polaznika), škola bubnjeva (15 polaznika), individualni kursevi računarstva (10 polaznika), zatim kursevi računarstva i digitalnog marketinga (120 polaznika), fotografski festival učenika za mlade (srednjoškolci i studenti, 250 polaznika), konverzijski engleski jezik (60 polaznika), video festival učenika i studenata (100 polaznika), multimedijalni projekt (20 polaznika), škola italijanskog jezika „Ciao Italija“ (35 polaznika), škola francuskog jezika „Bonjour France“ (20 polaznika).

Aktivizam i slobodno vrijeme mladih

Iako mladi dosta svog vremena posvećuju formalnom obrazovanju i izvršavanju školskih i fakultetskih obaveza, a adolescenti dosta vremena posvećuju učenju i školi te izvršavanju raznih obaveza, mladi dosta vremena posvećuju i svom slobodnom vremenu. Kroz slobodne aktivnosti i slobodno vrijeme djeca i mladi uče o svojoj sociokulturnoj okolini, stječu razne socijalne vještine i istražuju različite vršnjačke, porodične i društvene uloge te su stoga jedan od neizostavnih faktora kod oblikovanja ličnosti.

Pored profesionalnog i rekreativnog bavljenja kulturom i sportom, mladi svoje slobodno vrijeme provode i kroz aktivnosti organizacija civilnog društva, volontirajući ili učestvujući u aktivnostima različitih organizacija. Aktivizam, mobilnost i volontiranje jesu jedan od načina za stjecanje takozvanih društvenih vještina mladih. Uz formalno obrazovanje, učestvovanje u sportskim i kulturnim sadržajima se kroz ovaj vid slobodnog vremena nadograđuju.

Istovremeno, učešće mladih u lokalnoj zajednici jako je važno za cjelokupni razvoj zajednice. U Evropskoj povelji o učešću mladih u životu na općinskom i regionalnom nivou navodi se da je aktivno učestvovanje mladih ljudi u odlukama i aktivnostima na lokalnom i regionalnom nivou od ključne važnosti za stvaranje društva veće demokratije, inkluzije i napretka.

Iako su mladi aktivni i u političkim subjektima, drugim udruženjima i institucijama te učestvuju u programima koji promoviraju volontiranje, mobilnost i saradnju, ipak nisu dovoljno zastupljeni u procesima donošenja odluka i rijetko koriste mehanizme namijenjene za to.

Pravni okvir

Na državnom nivou ne postoji niti je u proceduri zakon koji bi regulirao položaj mladih, kao ni njihovo učešće u tijelima mladih ili mobilnost mladih. Zakoni koji direktno tretiraju populaciju mladih usvojeni su na nivou entiteta i Brčko distrikta BiH, i to: Zakon o omladinskom organizovanju Republike Srpske, Zakon o mladima Federacije BiH i Zakon o mladima Brčko distrikta BiH.

Usvajanjem Zakona o mladima Federacije BiH 2010. godine prvi put je regulirano pitanje učešća mladih u procesima odlučivanja te se mladima garantiraju prava na uključenost i informiranost na svim nivoima vlasti. Zakonom o mladima Federacije BiH uređeni su sistem organiziranja mladih od lokalnog do entitetskog nivoa te programi i oblasti od interesa za mlade. Također, neformalno obrazovanje je prepoznato kao oblast od interesa za mlade i omladinski sektor, te stoga treba biti sastavni dio strateških dokumenata za mlade na nivou kantona i Federacije BiH. Pored neformalnog obrazovanja, Zakon o mladima definira i sljedeće oblasti:

- formalno i cjeloživotno obrazovanje;
- zapošljavanje, mjere protiv nezaposlenosti te omladinsko preduzetništvo;
- socijalna, zdravstvena i preventivna zaštita mladih te reproduktivno zdravlje mladih;
- stambeno zbrinjavanje mladih;
- rad s mladima, jačanje i razvoj sposobnosti mladih i slobodno vrijeme mladih;
- aktivno učešće mladih u javnom životu, izgradnja civilnog društva i volonterstvo;
- mobilnost i saradnja među mladima;
- informiranje i savjetovanje mladih;
- stručni rad i usavršavanje u vezi s radom s mladima;
- usavršavanje za rad u omladinskim udruženjima i prostorima za mlade;
- omladinski turizam, oporavak mladih i boravak u prirodi;
- aktivnosti mladih po pitanju kulture, sporta, estetike, etike, ekologije, duhovnosti, humanističkih vrijednosti, lične i društvene odgovornosti;
- rad s mladima s teškoćama u razvoju;
- i druga pitanja od interesa za mlade i poboljšanje njihovih uvjeta života.

Pored Zakona o mladima Federacije BiH, učešće i mobilnost mladih regulirani su i Zakonom o volontiranju Federacije BiH.¹⁰

Prvi strateški dokument na nivou Kantona Sarajevo, Strategija prema mladima Kantona Sarajevo, donesen je za period 2019–2023. godine, te se jedna od oblasti, između ostalih, odnosi i na aktivizam, gdje se posebno tretiraju teme učešća, volontiranja, mobilnosti i slobodnog vremena mladih.

Institucionalni okvir

Na nivou države Bosne i Hercegovine, nadležnost nad pitanjima mladih pripada Ministarstvu civilnih poslova BiH, gdje u okviru Sektora za obrazovanje djeluje Odsjek za mobilnost i mlade. U nadležnost Sektora za obrazovanje, između ostalih, spadaju i poslovi vezani za učešće u evropskim programima i projektima u oblasti obrazovanja i mobilnosti mladih. Glavni akter politike prema mladima u Federaciji BiH je Federalno ministarstvo kulture i sporta, ali je nadležnost nad pitanjima mladih podijeljena na deset kantona, gdje su u svakom određena ministarstva koja su nadležna za pitanja mladih. Nadležno, resorno ministarstvo za pitanja mladih u Kantonu Sarajevo do decembra 2020.

---

¹⁰ Zakon o volontiranju Federacije Bosne i Hercegovine, 2012: <https://s.mladi.org/ZakonovolontiranjuFBiH>

bilo je Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade, nakon čega su nadležnosti ovog ministarstva podijeljena na dva ministarstva, i to Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade Kantona Sarajevo. Institucionalni okvir odnosa ka mladima na području Kantona Sarajevo obuhvata i rad Komisije za mlade, koja djeluje pri Skupštini Kantona Sarajevo. Za pitanja mladih u Općini Centar Sarajevo zadužena je Služba za obrazovanje, društvene djelatnosti, kulturu i sport.

Zakon o mladima FBiH propisao je, između ostalog, obavezu svih općina da u budžetu osiguraju stavku koja će se odnositi na poboljšanje položaja mladih te intenziviranje rada s mladima i omladinskih aktivnosti. Za tu namjenu u Budžetu Općine Centar u 2021. godini izdvojeno je 399.000 KM. Budžetom za 2022. predviđena su sredstva za mlade u iznosu od 640.650,00 KM.

Tačnije, u okviru tekućih programa Budžeta Općine Centar posebno je izdvojen tekući program „Kontinuirana briga o mladima“, za koji je u 2021. godini osigurano 239.000 KM, te dodatnih 160.000 KM za poticaj zapošljavanja mladih kroz finansiranje i sufinansiranje najboljih poslovnih projekata namijenjenih razvoju preduzetništva i samozapošljavanju mladih. U 2022. godini osigurano je 430.650 KM.

U okviru kontinuirane brige o mladima, Općina Centar, uz podršku koju pruža njihovom obrazovanju, zapošljavanju, kulturnim i sportskim projektima, daje podršku i stambenom zbrinjavanju mladih.

Za implementaciju Strategije prema mladima Općine Centar izdvojeno je ukupno 59.000 KM. Za 2022. osigurano je 65.000 KM. U okviru tih sredstava, 20.000 KM je planirano za obilježavanje Dana mladih općine Centar, 15.000 KM za realizaciju besplatnog kursa stranih jezika za mlade, 10.000 KM za grant JU Biblioteke Sarajeva za potrebe besplatnog članstva mladih osoba do 35 godina starosti u odjeljenjima ove ustanove, 20.000 KM za implementaciju strategije za mlade putem JU Centar za kulturu i mlade te 10.000 KM obrazovnim ustanovama za realizaciju projekata podrške inkluzivnom obrazovanju.

U budžetu je također osigurana stavka u iznosu od 35.000 KM za finansijsku podršku dobitnicima najvećih priznanja iz oblasti obrazovanja, nauke, kulture i sporta.

Za provedbu besplatnih aktivnosti za mlade u Centru kulture i mladih Općine Centar izdvojeno je 30.000 KM za projekte za mlade s ciljem edukacije, druženja, poticanja i razvijanja talenata kod mladih osoba.

U budžetu za 2022. budžet ima planirana sredstva za aktivizam, a 10.000 KM se izdvaja za mobilnost mladih. Sredstva se raspoređuju putem javnog poziva koji će biti otvoren tokom cijele godine, a u skladu s raspoloživim budžetskim sredstvima, odnosno do utroška budžetskih sredstava planiranih za ovu namjenu.

Budžetska izdvajanja za mlade imaju za cilj kontinuirani rad na poboljšanju njihovog položaja, aktivnijem i odgovornijem učestvovanju u društvenom životu i stvaranju okruženja kako bi mladi imali veće šanse i perspektivu za bolje sutra. Općina Centar će brigu o mladima nastaviti i u budućem periodu.

S ciljem boljeg informiranja mladih o mogućnostima koje im pruža Općina Centar, te načinima na koje mogu iskoristiti prilike koje im se nude, ova lokalna zajednica u nekoliko navrata izrađivala je katalog u kojem su mladima bile dostupne sve potrebne informacije. Katalog prilika koje Općina Centar pruža mladima naziv je dokumenta u kojem su predstavljeni svi alati, mjere i mehanizmi koje već godinama uspješno koristi ova lokalna zajednica kako bi mladima osigurala što kvalitetnije uvjete za život. Naime, u katalogu su predstavljene glavne odrednice Zakona o mladima FBiH i Strategije prema mladima Općine Centar. Također, predstavljeni su projekti koji se nude mladima, a neki od njih su: poticaj zapošljavanju mladih kroz finansiranje i sufinansiranje najboljih poslovnih projekata namijenjenih razvoju preduzetništva i samozapošljavanju mladih; besplatni projekti za mlade u Centru za mlade Gorica; finansiranje omladinskih projekata; podrška mobilnosti mladih; stipendiranje učenika i studenata. U katalogu su dostupne i informacije o infrastrukturi namijenjenoj mladima na području općine Centar, sportsko-rekreativnim aktivnostima koje su im na raspolaganju, obrazovnim ustanovama i slično.

Općina Centar Sarajevo provodi i projekt koji se odnosi na mobilnost mladih. Pod pojmom „mobilnost mladih“ u smislu odluke koju je donijelo Općinsko vijeće Općine Centar smatra se učešće mladih na: regionalnim i međunarodnim edukacijama, radionicama, treninzima i seminarima, konferencijama i kongresima; kratkoročnim i srednjoročnim posjetama u svrhu rada na projektu/istraživanju ili uspostavljanja saradnje za projekte od značaja za lokalnu zajednicu; stručnom usavršavanju/praksi; regionalnim i međunarodnim školama koje promoviraju neformalno obrazovanje, volontiranje i humanitarni rad; takmičenjima iz oblasti formalnog obrazovanja i kulture; studijskim posjetama u cilju razvoja regionalne i međunarodne saradnje među mladima. U 2019. godini podržano je 20 projekata obrazovnih ustanova, a u 2020. godini, s obzirom na epidemiološku situaciju, podržano je 8 zahtjeva, dok je u 2021. godini podršku dobilo šestoro mladih ljudi u ukupnom iznosu od 3.888,00 KM.

U 2016. godini formirano je i Vijeće mladih Općine Centar. U općini također već godinama postoji praksa volontiranja za mlade ljude. Naime, u ovoj lokalnoj zajednici na godišnjem nivou omogućeno je da oko 30 mladih ljudi stekne prvu godinu radnog iskustva uz primanje naknade.

Općina Centar posjeduje kanale putem kojih informira javnost o aktivnostima i projektima koje realizira, i to putem općinske web-stranice te naloga na društvenim mrežama (Facebook, Instagram, Twitter, YouTube). Istovremeno, Općina Centar Sarajevo je otvorila i posebnu podstranicu (<https://www.centar.ba/stranica/mladi>) na zvaničnoj web-stranici Općine namijenjenu mladima. Na ovaj način sve informacije koje se tiču mladih nalaze se na jednom mjestu, te su mladima dostupni kontakti i informacije kako bi se adekvatno obratili lokalnoj upravi.

U budućnosti Općina Centar može unaprijediti ovaj dio web-stranice informacijama važnim za mlade na njima pristupačan način, uključujući i priče o dobrim praksama s mladima, promociju mladih s područja općine Centar i promociju podržanih projekata mladih na samoj web-stranici, ali i društvenim mrežama.

Sigurnost mladih

Zaštita lične sigurnosti djece i mladih, njihova sigurnost u procesu obrazovanja, prilikom dolaska i odlaska u školu/fakultet, sigurnost u saobraćaju, ali i u svakodnevnom životu, na internetu, kao i zaštita prava djece i mladih pokazatelj su odgovorne društvene zajednice.

Tokom prelaska iz djetinjstva u svijet odraslih, odnosno kroz odrastanje, djeca i mladi se susreću s izgradnjom vlastitog identiteta te imaju snažnu potrebu za dokazivanjem i nezavisnošću. Ovo uključuje razvijanje svijesti o sebi, svom tijelu, ali i traženje novih interesa, upoznavanje novih društvenih grupa, stvaranje veće samostalnosti kroz svakodnevnicu te uključivanje u aktivnosti vlastitim izborom.

Upravo u ovom periodu života mladi počinju provoditi svoje slobodno vrijeme na dva načina: prvi uključuje nestrukturirane slobodne aktivnosti poput druženja s prijateljima, gledanja televizije, korištenja interneta, čitanja, slušanja muzike, odmaranja, izlazaka i sl., dok drugi ima više strukture i odnosi se na bavljenje sportom, umjetnošću, razne igre, boravak u centrima za mlade i bavljenje hobbijem (Kleiber, Larson i Csikszentmihalyi, 1986).

Sve ovo stvara svakodnevnicu u kojoj mladi ljudi odrastaju i kreiraju svoj prostor u zajednici. Kroz ovaj proces mladi bivaju izazivani djelovati samostalnije, učestvovati u aktivnostima zajednice, samostalno birati te utjecati na svoje vršnjake. Starija grupa mladih, zasnovano na ovom iskustvu, već ima izgrađene obrasce ponašanja i drugačije potrebe kada je u pitanju sigurnosti.

Uzimajući u obzir kompleksnost zakonom definirane dobne grupe mladih, sigurnost mladih uključuje različite aspekte od fizičke sigurnosti djece i mladih kroz period odrastanja, preko osjećaja sigurnosti na mjestima gdje sreću vršnjake, sigurnosti od nasilja u porodici i vezama, sigurnosti na internetu, u saobraćaju, do socijalne i ekonomske stabilnosti i podrške za samostalnošću, nezavisnosti i opstanka u Bosni i Hercegovini.

U pripremi ovog strateškog dokumenta kroz istraživanje i analizu dobijenih podataka te rad radne grupe najviše se bavilo fizičkom sigurnošću djece i mladih te njihovim odnosom s vršnjacima kroz prizmu sigurnosti.

Pravni okvir

Sigurnost mladih u Bosni i Hercegovini garantirana je, između ostalih, propisima krivičnog zakonodavstva, koje čine Krivični zakon BiH te krivični zakoni entiteta i Brčko distrikta BiH. Pored krivičnih zakona, koji čine osnovu, sigurnost mladih, iako ne izričito, garantirana je i kroz druge zakone države Bosne i Hercegovine, entiteta i Brčko distrikta BiH kojima su eventualno propisana krivična djela. Navedeni zakoni čine dopunsko krivično zakonodavstvo, te se kazne i druge sankcije mogu propisivati jedino ako su u skladu s odredbama sistemskog krivičnog zakonodavstva. U širem smislu, u pravni okvir kojim se osigurava sigurnost mladih ubrajaju se i krivični procesni zakoni (Zakon o krivičnom postupku BiH, zakoni o krivičnom postupku na nivou entiteta kao i Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta BiH) kao i Zakon o izvršenju krivičnih sankcija. Važno je navesti i posebno krivično zakonodavstvo, poput Zakona o ravnopravnosti spolova BiH, kojim je 2003. godine prvi put regulirano seksualno uznemiravanje, kao i Zakona o zabrani diskriminacije BiH, a koji moraju biti u skladu s krivičnim zakonima u pogledu uvjeta odgovornosti i kažnjivosti.

Važno je napomenuti da Krivični zakon Federacije BiH ne propisuje krivično djelo vršnjačkog nasilja, stoga se na maloljetne osobe koje su počinioi krivičnih djela primjenjuju Krivični zakon Federacije BiH, Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH kao i Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije BiH. Također, na maloljetne prijestupnike primjenjuje se i Zakon o prekršajima Federacije BiH. Postupanje s djecom i mladima počiniteljima krivičnih djela podrazumijeva prvenstveno njihovu zaštitu, podršku i pronalazak najboljih rješenja kako bi se korigirala njihova neprilagođena ponašanja. Djeca i mladi spadaju u osjetljivu kategoriju čija se ličnost odlikuje posebnim psihofizičkim karakteristikama, što zahtijeva i posebna pravila postupanja. Ona su utvrđena Zakonom o zaštiti i postupanju sa maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije BiH, koji u svojoj primjeni ima zadatak da štiti najbolji interes djeteta. Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH podrazumijeva brojne aktere koji su uključeni u pružanje pomoći djetetu, a to su: policija, organi starateljstva, porodica, škola, brojne institucije društvene zajednice te na kraju tužilaštva i sudovi.

Institucionalni okvir

Na nivou Bosne i Hercegovine za pitanja sigurnosti nadležno je Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, u čijem sastavu su Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine, Granična policija Bosne i Hercegovine, Državna agencija za istrage i zaštitu, Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje, Agencija za policijsku podršku i Služba za poslove sa strancima.

Na nivou Federacije Bosne i Hercegovine djeluje Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, u okviru kojeg policijske poslove iz svog djelokruga vrše policajci Federalne uprave policije, koji osim neobavezujuće saradnje nemaju nikakvih nadležnosti, koordinacije ili subordinacije prema kantonalnim ministarstvima. Usvajanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine napravljena je asimetrija u hijerarhiji i organizaciji policijskih poslova. Temeljna

organizacija je i dalje policijska stanica u okviru policijske uprave, a policijske uprave su u sastavu kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova. Deset kantonalnih ministarstava imaju svi svoje zakone o unutrašnjim poslovima i zakone o policijskim službenicima, samostalno vrše svoje poslove propisane zakonima kao i odabir i školovanje kadrova, činovanje, te svi imaju svoje budžete.

Ministarstvo zaduženo za pitanje sigurnosti na području Kantona Sarajevo je Ministarstvo unutrašnjih poslova KS (MUP KS), koje je zaduženo za izvršavanje poslova propisanih Zakonom o unutrašnjim poslovima Kantona Sarajevo. MUP KS je potpisnik protokola o saradnji i postupanju u slučajevima protivpravnog ponašanja na štetu djece u Kantonu Sarajevo, kao i protokola o saradnji u slučajevima nasilja u porodici i nasilja nad ženama.

Zakoni i podzakonski akti u vezi sa sigurnosti koji se direktno ili indirektno tiču mladih ljudi, a koje primjenjuje Federalna uprava policije jesu sljedeći: Zakon o unutrašnjim poslovima Federacije BiH, Zakon o agencijama i unutrašnjim službama za zaštitu ljudi i imovine,¹¹ Zakon o policijskim službenicima Federacije BiH,¹² Zakon o državljanstvu Federacije BiH,¹³ Zakon o državnoj službi Federacije BiH,¹⁴ Zakon o namještenicima u organima državne službe u FBiH,¹⁵ Pravilnik i program obuke za stjecanje certifikata za obavljanje poslova fizičke i tehničke zaštite ljudi i imovine,¹⁶ Pravilnik o stručnom usavršavanju policijskih službenika.¹⁷

---

¹¹,Službene novine Federacije BiH", br. 78/08 i 67/13.

¹²,Službene novine Federacije BiH", br. 27/05, 70/08 i 44/11.

¹³,Službene novine Federacije BiH", br. 42/02, 22/09 i 65/11.

¹⁴,Službene novine Federacije BiH", br. 29/03, 23/04, 39/04, 54/04, 67/05, 8/06 i 4/12.

¹⁵,Službene novine Federacije BiH", br. 49/05.

¹⁶,Službene novine Federacije BiH", br. 54/02.

¹⁷,Službene novine Federacije BiH", br. 60/05.

VIZIJA I STRATEŠKI CILJEVI

Vizija je predstavlja željeno stanje, odnosno stanje kojem se teži kroz ostvarenje strateških i specifičnih ciljeva putem mjera i aktivnosti. Prilikom provedbe strategije prema mladima vizija služi kao vodilja na koji način raditi na provedbi strategije, a to uključuje razumijevanje principa, vrijednosti i pristupa koji se putem mjera provode.

Analizirajući dobijene matrice iz radnih grupa, provedbu ranije strategije prema mladima te stavove mladih iznesene u analizi potreba i problema mladih, Općina Centar Sarajevo je definirala slijedeću viziju za naredni period provedbe strategije prema mladima:

„Mladi Općine Centar Sarajevo kao aktivni učesnici društva žive, djeluju, stvaraju i imaju jednaka prava u urbanoj, dinamičnoj, kreativnoj i kulturno raznolikoj lokalnoj zajednici, koja ih aktivno uključuje u razvoj svih programa zajednice.“

Vizija strategije prema mladima će se ostvariti kroz niz postojećih mjera u Općini Centar Sarajevo te kroz sljedeće strateške ciljeve i predložene akcijske planove kroz slijedeća područja:

Strateški cilj 1

Unaprijediti institucionalnu saradnju sa mladima u cilju veće participacije mladih u procesima donošenja odluka.

Strateški cilj 2

Razvoj podsticajnog i povoljnog okruženja za (samo)zapošljavanje mladih analizom i unapređenjem postojećih programa zapošljavanja i (samo)zapošljavanja mladih.

Strateški cilj 3

Unaprijediti ulogu mladih u kreiranju kulturnih, sportskih i rekreativnih sadržaja na području općine Centar Sarajevo u cilju svrsishodnog slobodnog vremena mladih.

Strateški cilj 4

Unaprijediti psihofizičko zdravlje mladih kroz međusektorsku saradnju i kreiranje prilika za sigurne i zdrave životne stilove među mladima.

Strateški cilj 5

Uspostaviti sistem informiranja i edukacije mladih o sadržajima i programima Općine Centar Sarajevo

PLAN DJELOVNAJA PO OBLASTIMA

1. OBRAZOVANJE MLADIH

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi
1.1. Mladi, posebno učenici i studenti, općine Centar Sarajevo imaju zdravstvene, socijalne i psihofizičke posljedice od pandemije COVID-19	1.1.1. Mladi, posebno učenici i studenti, imaju adekvatne prilike za nastavu bez obzira na okolnosti	1.1.1.1. Unapređenje organizacije obrazovnih ustanova (omogućavanje poštovanja mjera) u slučaju nastavka pandemije 1.1.1.2. Kreiranje javne kampanje za podizanje svijesti učenika i studenata o poštovanju mjera.	2022.	Općinske službe u saradnji s obrazovnim ustanovama	
1.2. Nedostatak IT stručnosti kod nastavnika koji rade s populacijom mladih	1.2.1. Unaprijeđeno nastavno osoblje odgovara na potrebe učenika i studenata u skladu s novim tehnologijama	1.2.1.1. Unaprijediti informatičku opremu i softvere u obrazovnim ustanovama 1.2.1.2. Kontinuirana edukacija postojećeg nastavnog kadra	Kontinuirano 2022–2026. Redovno kroz školske godine u periodu 2022–2026.	Saradnja Općine i resornog ministarstva, škole, fakulteti	
1.3. Nedovoljan broj stručne podrške za mlade u formalnom obrazovanju (pedagoga, psihologa, logopeda, defektologa i asistenata u nastavi)	1.3.1. Povećana uključenost učenika i studenata s poteškoćama u razvoju u redovno formalno obrazovanje	1.3.1.1. Redovno ažuriranje podataka o broju učenika i studenata s područja općine Centar Sarajevo koji imaju određene poteškoće za redovno obrazovanje 1.3.1.2. Unapređenje infrastrukture srednjih škola na području općine Centar Sarajevo s potrebnim sadržajem i opremom koji će omogućiti lakše praćenje nastave 1.3.1.3. Podržati upošljavanje asistenata u nastavi na području općine	Kontinuirano 2022–2026. 2022. 2023. 2024. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026.	Saradnja Općine i resornog ministarstva, srednjih škola, fakulteta i Centra za socijalni rad	

<p>4.1. Nepostojanje adekvatnog sistema karijernog savjetovanja i usmjeravanja učenika</p>	<p>4.1.1. Mladi su upoznati s deficitarnim zanimanjima i potrebama tržišta rada, upisuju potrebna zanimanja</p>	<p>4.1.1.1. Stipendiranje učenika za deficitarna zanimanja 4.1.1.2. Organiziranje obuke o potrebama za izlazak na tržište rada, educiranje učenika o značaju zanata i deficitarnih kadrova</p>	<p>2022–2026.</p>	<p>Saradnja Općine i resornog ministarstva, škole, fakulteti te nevladine organizacije</p>	
<p>5.1. Nedostatak adekvatne infrastrukture za formalno obrazovanje učenika srednjih škola</p>	<p>5.1.1. Škole i pomoćni školski objekti odgovaraju potrebama učenika srednjoškolskog uzrasta</p>	<p>5.1.1.1. Odrediti prioritete za obnavljanje i unapređenje školskih objekata 5.1.1.2. U skladu s kreiranim prioritetima unaprijediti školske objekte (finansirati/sufinansirati troškove obnove infrastrukture srednjih škola)</p>	<p>2022. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026.</p>	<p>Saradnja Općine, resornog ministarstva i škole</p>	
<p>5.2 Nadareni i talentirani mladi nisu dovoljno prepoznati i podržani u obrazovanju, usavršavanju i zapošljavanju</p>	<p>5.2.2. Omogućeno prepoznavanje i osigurana podrška razvoju potencijala nadarenih i talentiranih mladih</p>	<p>5.2.2.1. Podržati razvoj sistema za identifikaciju nadarenih i talentiranih učenika i adekvatne mehanizme podrške 5.2.2.2. Razviti i unaprijediti programe podrške stručnog razvoja i usavršavanja koji omogućavaju nadarenim i talentiranim učenicima razvoj interesovanja i kreativnosti 5.2.2.3. Podržati razvoj vannastavnih aktivnosti kroz saradnju s kulturnim, sportskim i drugim institucijama koje pružaju razvojne mogućnosti mladima</p>	<p>2022–2026.</p>	<p>Saradnja Općine i resornog ministarstva, škole, fakulteti te nevladine organizacije</p>	

2. RAD, ZAPOŠLJAVANJE I PREDUZETNIŠTVO MLADIH

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi
2.1. Mladi s područja općine Centar Sarajevo nisu dovoljno informirani o mjerama i programima podrške zapošljavanja, samozapošljavanja i pokretanja vlastitog biznisa	2.1.1. Mladi su adekvatno i na njima pristupačan način informirani o programima podrške zapošljavanja, samozapošljavanja i pokretanja vlastitog biznisa	2.1.1.1. Organizirati medijsku kampanju za informiranje mladih o postojećim programima zapošljavanja i samozapošljavanja 2.1.1.2. Organizirati edukacije o preduzetništvu i mogućnostima samozapošljavanja za mlade 2.1.1.3. Organizacija radionica kroz koje će mladi izgraditi vlastite proizvode i usluge i učiti o osnovama preduzetništva	Kontinuirano 2022–2026.	JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo Službe Općine Centar Sarajevo Lokalni mediji	
2.2. Ranjive kategorije mladih nemaju dovoljan broj prilika na tržištu rada ni kroz programe zapošljavanja i samozapošljavanja	2.2.1. Ranjive kategorije mladih prepoznate kroz postojeće i planirane programe zapošljavanja i samozapošljavanja	2.2.1.1. Uključivanje ranjivih kategorija mladih u postojeće programe zapošljavanja i samozapošljavanja 2.2.1.2. Kreirati partnerstva s domaćim i međunarodnim fondovima za uključivanje ranjivih kategorija mladih u programe zapošljavanja i samozapošljavanja 2.2.1.3. Promocija biznisa koje vode ili u kojima rade mladi iz ranjivih kategorija stanovništva	2022–2026.	JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo Općina Centar Sarajevo	-
2.3. Nepostojanje usluga i mehanizama koji potiču zapošljavanje mladih kroz međusektorsku saradnju	2.3.1. Predstavnici privrednog sektora i mladih su uključeni u razvoj usluga i mehanizama koji poboljšavaju zapošljavanje mladih	2.3.1.1. Uspostavljanje kontinuirane saradnje s privatnim i javnim sektorom u cilju zapošljavanja mladih	2022–2026.	Predstavnici privatnog sektora Predstavnici javnog sektora JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo	

				Općina Centar Sarajevo	
2.4. Mladi ne posjeduju neophodna praktična znanja i kompetencije koji su traženi na tržištu rada	2.4.1. Povećana usklađenost znanja i kompetencija koji se stječu u procesu cjeloživotnog učenja s potrebama tržišta rada	2.4.1.1. Poslodavci kontinuirano učestvuju u kreiranju i provođenju programa cjeloživotnog učenja	2022–2026.	Predstavnici privatnog sektora Predstavnici javnog sektora JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo Općina Centar Sarajevo	
2.5. Nedovoljna informiranost javnosti i vidljivost primjera dobrih praksi koji potiču zapošljavanje mladih	2.5.1. Promocija dobrih praksi mladih koji su stekli praktična znanja koja su konkurentna na tržištu rada	2.5.1.1. Podržati promociju programa koji potiču zapošljavanje mladih putem medija (društvene mreže, web-stranica Općine)	2022–2026.	Općina Centar – press služba Predstavnici medija	

3. ZDRAVLJE MLADIH

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi
3.1. Povećan broj slučajeva psihofizičkih smetnji kod mladih usljed pandemije COVID-19	3.1.1. Mladi su upoznati s prilikama za unapređenje mentalnog i fizičkog zdravlja	3.1.1.1. Organiziranje edukativnih radionica o važnosti mentalnog zdravlja za mlade od 15 do 30 godina starosti 3.1.1.2. Organiziranje stručnih predavanja o važnosti mentalnog i fizičkog zdravlja kod mladih	Najmanje 4 puta svake godine 2022. 2023. 2024. 2025. 2026.	Centar za mentalno zdravlje, škole na području Općine Centar Sarajevo, zdravstvene ustanove, NVO	

3.2. Povećan broj pretilnosti kod mladih	3.2.1. Smanjen broj mladih koji imaju problem pretilosti	3.2.1.1. Promocija sportskih sadržaja za mlade na području Općine 3.2.1.2. Organizacija predavanja o važnosti pravilne ishrane	2022. 2023. 2024. 2025. 2026.	Centar za sport i rekreaciju, školske ustanove, JU Dom zdravlja KS, profesionalci u polju zdravlja, NVO	
3.3. Nepostojanje programa promocije zdravlja, zdravih stilova života i prevencije rizičnog ponašanja mladih	3.3.1. Razvijeni programi i usluge za unapređenje zdravlja, zdravih stilova života i prevencije rizičnog ponašanja mladih	3.3.1.1. Uspostavljanje standardiziranih programa i usluga za prevenciju i očuvanje zdravlja i promociju zdravih stilova života	2022–2026.	Centar za sport i rekreaciju, školske ustanove, JU Dom zdravlja KS, profesionalci u polju zdravlja, NVO	
3.4. Nepostojanje programa edukacije roditelja i stručnog kadra (nastavnika) za prevenciju bolesti ovisnosti o psihoaktivnim supstancama, igrama na sreću (kladionice) i upotrebe/zloupotrebe interneta i društvenih mreža	3.4.1. Podržati programe roditelja i stručnog kadra za prevenciju bolesti ovisnosti, igranja igara na sreću (kladionice) i upotrebe/zloupotrebe interneta i društvenih mreža	3.4.1.1. Uspostavljeni programi i proces informiranja u svrhu prevencije, a sve u svrhu općeg unapređenja zdravlja mladih	2022–2026.	Školske ustanove, JU Dom zdravlja KS, NVO	

4. KULTURA I SPORT

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi
KULTURA					
4.1. Nedostatak adekvatnih namjenskih prostora za realizaciju kulturno-umjetničkih i obrazovnih programa i projekata za mlade	4.1. Mladi koriste namjenski oblikovan i tehnički opremljen prostor za realizaciju kulturno-umjetničkih sadržaja	4.1.1. Izvršena analiza postojećih prostora za realizaciju kulturno-umjetničkih sadržaja te potreba za novim prostorima za mlade 4.1.2. Uspostavljenja saradnja Općine i drugih nadležnih institucija, resornih ministarstava i drugih nivoa	2022–2025.	Općina Centar Sarajevo JU CKM Vlada Kantona Sarajevo Vlada FBiH	Varijabilni

		vlasti u cilju renoviranja i izgradnje infrastrukture potrebne za provedbu kulturno-umjetničkih i obrazovnih programa za mlade			
4.2. Mladi ne poznaju kulturno-umjetnički sadržaj na području općine Centar Sarajevo	4.2.1. Mladi poznaju kulturno-umjetnički sadržaj na području općine Centar Sarajevo i aktivno učestvuju u kreiranju sadržaja u polju kulture i umjetnosti te u institucijama iz oblasti kulture i umjetnosti	4.2.1.1. Uspostaviti saradnju Općine Centar Sarajevo, resornog ministarstva, škola, fakulteta, institucija kulture i organizacija civilnog društva u cilju promocije kulturnog sadržaja namijenjenog mladima 4.2.1.2. Organizacija redovnih posjeta kulturnim i umjetničkim instancijama u okviru redovnih nastavnih sadržaja 4.2.1.3. Provesti anketu i izraditi studiju o interesima mladih u polju kulture i umjetnosti	2022. 2023. 2024. 2025. 2026.	Općina Centar Sarajevo JU CKM Škole Fakulteti Ministarstvo OCD Organizacija/institucija kojoj bi bila povjerena izrada i provođenje studije	Varijabilni 5000.00 KM
4.3. Mladi u velikom broju konzumiraju isključivo popularnu kulturu putem društvenih medija	4.3.1. Mladi su upoznati s programima kulture i umjetnosti na njima pristupačan način	4.3.1.1. Kreiranje edukativnih sadržaja u digitalnoj formi za različite uzraste mladih 4.3.1.2. Kreiranje promotivnih kampanja o kulturnom sadržaju Općine Centar Sarajevo namijenjenom mladima 4.3.1.3. Uključivanje mladih umjetnika u promociju kulturnog sadržaja Općine Centar Sarajevo	2022. 2023. 2024. 2025. 2026.	Općina Centar Sarajevo Institucije kulture Škole Fakulteti OCD	cca 20.000 KM
4.4. Mladi ne učestvuju u kreiranju kulturnih sadržaja i programa za unapređenje kulturnih i kreativnih potencijala mladih	4.4.1. Formirani klubovi za mlade čija je namjena promocija kulturne participacije kao pozitivnog primjera	4.4.1.1. Formiranje klubova za mlade 4.4.1.2. Realizacija radionica i održavanje edukacija	2022–2026.	Općina Centar Institucije kulture Škole Mjesne zajednice	
SPORT					

<p>5.1. Nedostatak adekvatne sportske infrastrukture za bavljenje rekreativnim, amaterskim i profesionalnim sportskim aktivnostima za sve dobne grupe, a posebno za mlade</p>	<p>5.1.1. Mladi se više aktivno bave rekreativnim, amaterskim i profesionalnim sportom u za to prilagođenim prostorima</p>	<p>5.1.1.1. Analiza postojećih prostora za rekreativni, amaterski i profesionalni sport 5.1.1.2. Uspostavljanje partnerstva s drugim nivoima vlasti u cilju unapređenja infrastrukture za rekreativni, amaterski i profesionalni sport na području općine Centar Sarajevo</p>	<p>2022. 2023.</p>	<p>Općina Centar Sarajevo JU CSR Vlada Kantona Sarajevo Vlada Federacije BiH</p>	<p>Varijabilni</p>
<p>Neadekvatno održavanje postojeće sportske infrastrukture od strane nadležnih institucija/ustanova</p>	<p>Uspostavljen sistem redovnog održavanja, servisiranja i zaštite postojeće sportske infrastrukture</p>	<p>Saradnja Općine, javne ustanove, javnih preduzeća na uspostavljanju sistema nadležnosti, praćenja i odgovornosti u vezi s održavanjem sportske infrastrukture</p>	<p>2022–2025.</p>	<p>Općina Centar Sarajevo JU CSR Javna preduzeća</p>	<p>Varijabilni</p>
<p>Niska svijest građana, a posebno mladih, koji koriste postojeću sportsku infrastrukturu u vezi s njenim (očuvanjem i zaštitom (učestalo devastiranje, uništavanje, oštećivanje i sl.), te uspostavljanje adekvatnog sistema sankcija i detekcije osoba koje uništavaju sportski mobilijar</p>	<p>Uspostavljen funkcionalan sistem sankcija i detekcije osoba koje uništavaju sportski mobilijar</p>	<p>Saradnja Općine, javne ustanove, javnih preduzeća i MUP-a KS na uspostavljanju funkcionalnog sistema zaštite mobilijara</p>	<p>2022–2025.</p>	<p>Općina Centar Sarajevo JU CSR Škole Javna preduzeća MUP KS</p>	<p>Varijabilni</p>
<p>Nedovoljna institucionalna podrška razvoju i popularizaciji amaterskog sporta</p>	<p>Programi institucionalne podrške amaterskom sportu i sportskim klubovima</p>	<p>Saradnja Općine, resornog ministarstva, javnih ustanova, preduzeća, strukovnih sportskih saveza i organizacija civilnog društva</p>	<p>2022–2025.</p>	<p>Općina Centar Sarajevo Ustanove Škole Preduzeća Ministarstvo Strukovni sportski savezi</p>	<p>cca 50.000 KM</p>

				OCD	
Nepostojanje institucionaliziranih programa edukacije mladih u vezi sa značajem bavljenja sportsko-rekreativnim sadržajima u pogledu psihofizičkog zdravlja, te značajem zdrave ishrane putem edukativnih sadržaja (oblasti nutricionizma).	Uspostavljen funkcionalan sistem edukacije mladih na temu značaja bavljenja sportsko-rekreativnim sadržajima i zdrave ishrane	Saradnja Općine, resornog ministarstva, javnih ustanova, klubova, strukovnih sportskih saveza i organizacija civilnog društva	2022–2025.	Općina Centar Sarajevo Ustanove Škole Preduzeća Ministarstvo Strukovni sportski savezi OCD	Varijabilno

5. AKTIVIZAM I SLOBODNO VRIJEME MLADIH

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi
5.1. Mladi nisu dovoljno upoznati o zakonskim regulativama koje se odnose na mlade	5.1.1. Mladi aktivno koriste procedure i zakonske regulative za mlade	5.1.1.1. Uspostavljanje kontinuirane i systemske saradnje s Vijećem mladih Općine Centar Sarajevo 5.1.1.2. Kreiranje promotivne kampanje o Zakonu o mladima FBiH na mladima pristupačan način	2022. 2023. 2024. 2025.	Nadležne općinske službe Vijeće mladih Općine Centar Omladinske organizacije	Varijabilni
	5.1.2. Vijeće mladih Općine Centar aktivnije radi s organizacijama članicama i mladima na terenu	5.1.2.1. Unapređenje saradnje s omladinskim udruženjima i Vijećem mladih Općine Centar kroz održavanje redovnih sastanaka (najmanje 4 puta godišnje)	2022. 2023. 2024. 2025.	Nadležne općinske službe Vijeće mladih Općine Centar Omladinske organizacije	Varijabilni

<p>5.2. Nedovoljna uključenost mladih u procese donošenja odluka i neinformiranost mladih na koji način mogu biti učesnici ovih procesa</p>	<p>5.2.1. Mladi općine Centar učestvuju u procesima donošenja odluka koje se odnose na mlade</p>	<p>5.2.1.1. Uvođenje predstavnika Vijeća mladih Općine Centar u tijela koja donose odluke o pitanjima mladih 5.2.1.2. Komisija za mlade Općinskog vijeća Općine Centar Sarajevo ima redovne konsultacije s mladima</p>	<p>2022. 2023. 2024. 2025.</p>	<p>Nadležne općinske službe Vijeće mladih Općine Centar Sarajevo Omladinske organizacije Komisija za pitanja mladih Općine Centar Sarajevo</p>	<p>Varijabilni</p>
	<p>5.2.2. Mladi bolje poznaju mehanizme odlučivanja</p>	<p>5.2.2.1. Kreiranje informativnog i edukativnog sadržaja o funkcioniranju političkih procesa na svim nivoima u Bosni i Hercegovini</p>			
	<p>5.2.2. Mladi se uključuju u omladinska udruženja i udruženja koja se bave pitanjima mladih</p>	<p>5.2.1.2. Promocija rada i značaja omladinskih udruženja i stjecanja neformalnog obrazovanja</p>			
	<p>5.2.3. Povećan broj mladih volontera u organizacija na području općine Centar Sarajevo</p>	<p>5.2.1.3. Promocija mogućnosti volontiranja prema Zakonu o volontiranju FBiH i stjecanja radnog iskustva. 5.2.1.3. Uspostavljanje saradnje s organizacijama i institucijama u vidu partnerskih odnosa i mogućnost volontiranja mladih</p>			
<p>5.3. Mladi nisu informirani o mogućnostima mobilnosti mladih</p>	<p>5.3.1. Mladi općine Centar Sarajevo, aktivno i više nego ranije, koriste mogućnosti mobilnosti unutar države, ali i na međunarodnom nivou</p>	<p>5.3.1.1. Podrška i promocija programa mobilnosti mladih 5.3.1.2. Sufinansiranje učeničkih i studentskih razmjena i putovanja</p>	<p>2022. 2023. 2024. 2025.</p>	<p>Nadležne općinske službe Općinsko vijeće Vijeće mladih Općine Centar Omladinske organizacije Komisija za pitanja</p>	<p>Varijabilni</p>

				mladih	
5.4. Mladi nisu dovoljno informirani o pravima koja mogu ostvariti u lokalnoj zajednici	5.4.1. Mladi općine Centar Sarajevo aktivno koriste i promoviraju prava koja mogu ostvariti u svojoj lokalnoj zajednici	5.4.1.1. Promocija programa za mlade koji se realiziraju unutar lokalne zajednice 5.4.1.2. Izrada brošura za mlade u cilju informiranja o pravima koja mogu ostvariti unutar lokalne zajednice 5.4.1.3. Kreiranje informacija o programima za mlade na njima pristupačan način	2022. 2023. 2024. 2025.	Nadležne općinske službe Vijeće mladih Općine Centar Omladinske organizacije Komisija za pitanja mladih	Varijabilni
5.5. Nedostatak prostora za mlade	5.5.1. Mladi imaju adekvatne prostore u kojima provode svrsishodno slobodno vrijeme	5.5.1.1. Uspostavljanje saradnje između Vijeća mladih, Općine Centar Sarajevo i drugih institucija u cilju stvaranja prostora za mlade 5.5.1.2. Analiza mogućih prostora koji mogu biti dati na raspolaganje mladima 5.5.1.3. Definiranje kriterija i uvjeta za dodjelu prostora za mlade na području općine Centar Sarajevo	2022. 2023. 2024. 2025.	Nadležne općinske službe Općinsko vijeće Drugi nivoi vlasti i institucije	Varijabilni
5.6. Mladi nemaju dovoljno informacija i znanja o prednostima volontiranja	5.6.1. Razvijena svijest o značaju volontiranja kod mladih, ali i kod svih društvenih subjekata, te povećan broj mladih volontera na području općine Centar	5.6.1.1. Provođenje programa/projekata koji su usmjereni na razvoj programa volontiranja mladih u općini Centar i NVO u cilju stjecanja znanja i iskustava 5.6.1.2. Uspostavljanje saradnje s poslovnom zajednicom u oblasti volonterskog rada 5.6.1.3. Uspostavljeni mehanizmi za poticanje, organiziranje i vrednovanje volonterskog rada	2022. 2023. 2024. 2025. 2026.	Nadležne općinske službe Općinsko vijeće Drugi nivoi vlasti i institucije	Varijabilni

<p>5.7. Mladi nisu dovoljno zastupljeni u vlasti, imaju male ili nikakve mogućnosti da se uključe u procese donošenja odluka</p>	<p>5.7.1. Mladi, svjesni i informirani o važnosti učešća u društvu, aktivno učestvuju u izbornim procesima i procesima donošenja odluka 5.7.2. Znatno veći broj mladih na izbornim listama, ali i mladih koji izlaze na izbore</p>	<p>5.7.1.1. Organizacija edukativnog i informativnog sadržaja za mlade o načinima njihovog uključivanja u procese donošenja odluka i zastupljenosti u vlasti 5.7.1.2. Organizirati javnu kampanju za aktivno uključivanje mladih u donošenje odluka 5.7.2.1. Organizirati seminar na temu „Mladi i lokalna vlast“ 5.7.2.1. Organizirati informativnu kampanju o uključivanju mladih u izborne procese</p>	<p>Kontinuirano 2022. 2023. 2024. 2025. 2026.</p>	<p>Političke stranke Omladinske organizacije Vijeće mladih Nadležne općinske službe</p>	<p>Varijabilni</p>
<p>5.8. Mladi nisu dovoljno uključeni u građanske inicijative i omladinska udruženja te druge nevladine organizacije</p>	<p>5.8.1. Mladi aktivno učestvuju u radu civilnog društva, posebno omladinskih organizacija</p>	<p>5.8.1.1. Organizirati kampanje za uključivanje mladih u omladinske organizacije 5.8.1.2. Organizirati edukativni sadržaj za unapređenje kapaciteta postojećih omladinskih organizacija</p>	<p>Redovno 2022. 2023. 2024. 2025. 2026.</p>	<p>Nadležne općinske službe Vijeće mladih Omladinske organizacije</p>	<p>Varijabilni</p>
<p>5.9. Mladi nisu dovoljno informirani o aktivnostima i programima Općine</p>	<p>5.9.1. Mladi su upoznati s programima i aktivnostima Općine na njima pristupačan način</p>	<p>5.9.1.1. Objavljivanje više informacija relevantnih za mlade na društvenim mrežama Općine 5.9.1.2. Redovno ažurirati naloge na društvenim mrežama zanimljivim i korisnim informacijama iz općine 5.9.1.3. Omogućiti mladima da na jednostavan način daju sugestije, dijele ideje, mišljenja o sadržaju koji im se nudi</p>	<p>2022. 2023. 2024. 2025. 2026.</p>	<p>Nadležne općinske službe</p>	<p>Varijabilni</p>

6. SIGURNOST MLADIH

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi
6.1. Mladi ne prepoznaju neprihvatljive oblike ponašanja u društvu	6.1.1. Mladi su upoznati s informacijama o posljedicama činjenja krivičnih djela	6.1.1.1. Provođenje preventivnih kampanja o činjenju krivičnih djela mladih 6.1.1.2. Kreiranje i realizacija programa za razvijanje nenasilnog ponašanja kod mladih 6.1.1.3. Kreirati i provoditi kontinuirano obrazovanje mladih o sigurnosnim izazovima, prijetnjama i rizicima	2022. 2023. 2024. 2025. 2026.	Općina Centar Sarajevo u saradnji sa: MUP-om KS, Ministarstvom za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo, srednjim školama, OCD-om	
6.2. Mladi, posebno mladeg uzrasta, ne prepoznaju nasilje na internetu i njegove posljedice	6.2.1. Mladi upoznati s oblicima nasilja na internetu i s njegovim posljedicama	6.2.1.1. Kreiranje i provedba edukativnih programa u srednjim školama o postupanju protiv nasilja na internetu 6.2.1.2. Kreiranje i provedba informativne kampanje za prevenciju nasilja na internetu 6.2.1.3. Uspostaviti kriterije i minimalne standarde za programe o sigurnosti mladih koji se provode u vidu vannastavnih aktivnosti, a koje podržava Općina Centar Sarajevo	2022. 2023. 2024. 2025. 2026.	Općina Centar Sarajevo u saradnji sa: MUP-om KS, Ministarstvom za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo, srednjim školama na području općine, OCD-om	
6.2. Mladi nedovoljno poštuju saobraćajne propise	6.2.1. Smanjen broj saobraćajnih nezgoda koje su izazvali mladi 6.2.2. Smanjeno je konzumiranje alkohola i	6.2.1.1. Kreiranje i provedba programa i obuka mladih o važnosti pridržavanja saobraćajnih propisa 6.2.2.1. Kreiranje i provedba	2022. 2023. 2024. 2025. 2026.	Općina Centar Sarajevo u saradnji sa: MUP-om KS, Ministarstvom za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo,	

	psihoaktivnih supstanci mladih učesnika u saobraćaju	informativne kampanje o zloupotrebi alkohola i psihoaktivnih supstanci među mladima		srednjim školama, OCD-om	
6.3. Mladi ne poznaju posljedice vršnjačkog nasilja i nasilja u porodici	6.3.1. Mladi upoznati s posljedicama vršnjačkog nasilja i nasilja u porodici te aktivno učestvuju u preventivnim programima i aktivnostima	6.3.1.1. Kreiranje i provedba informativne kampanje protiv vršnjačkog nasilja i nasilja u porodici 6.3.1.2. Kreiranje i provedba edukacija mladih u odgojno-obrazovnim ustanovama o načinima sprečavanja međuvršnjačkog nasilja	2022. 2023. 2024. 2025. 2026.	Općina Centar Sarajevo u saradnji sa: MUP-om KS, Ministarstvom za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo, srednjim školama, OCD-om	

PRILOG 1.

ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA O POTREBAMA I POLOŽAJU MLADIH

UVOD I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Prikupljanje podataka za drugu analizu provedeno je od oktobra 2020. do marta 2021. godine korištenjem standardiziranog upitnika koji Institut za razvoj mladih KULT koristi za istraživanje problema i potreba mladih na različitim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini. Terensko istraživanje kada je u pitanju navedena tema traje prosječno dva mjeseca, ali uslijed pandemije COVID-19 trajalo je duže. Anketari, koji su također mladi, anketirali su 385 mladih osoba s područja općine Centar Sarajevo. Ispitanici su birani metodom slučajnog uzorka, u dobi između 15 i 30 godina. Broj ispitanika i metoda slučajnog uzorka osiguravaju reprezentativnost uzorka. Također, svaka mlada osoba s područja općine Centar Sarajevo imala je podjednaku vjerovatnoću da bude dio ispitanih. Determinacija uzorka uzela je u obzir osnovne demografske karakteristike ispitanih u cilju dobijanja mišljenja svih podgrupa iz heterogene grupe mladih osoba. Uzorak ove veličine ima grešku uzorka od $\pm 5\%$ s nivoom pouzdanosti od 95%. Greška uzorka mora postojati u svakom istraživanju koje tretira uzorak određene populacije a ne cijelu populaciju zbog toga što rezultati koje dobijemo iz uzorka u ukupnoj populaciji znače procjene koje kao takve ne mogu biti 100% precizne i moraju imati određeni procent greške. U praktičnom primjeru ovog istraživanja to znači da s 95% vjerovatnoće možemo reći da se svi dobijeni rezultati nalaze u rasponu do $\pm 5\%$ u odnosu na opažene vrijednosti.

Za analizu prikupljenih podataka korišten je Statistički paket za društvene nauke (IBM Statistical Package for the Social Sciences SPSS). Navedeni paket namijenjen je statističkoj obradi podataka, a rezultati su prikazani u tabelama i grafikonima te interpretirani kroz objašnjenja u kraćim tekstovima. Osim prethodne analize iz 2010. godine, korišteni su i podaci državnih institucija: Zavoda za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine i Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine te drugih relevantnih institucija. Postoji određena razlika između oblasti koje su obuhvaćene istraživanjem 2010. i 2020. Naime, analiza 2020. sadrži 11 oblasti, dok je 2010. broj oblasti iznosio osam. Navedene tematske cjeline navedene su u tabeli koja slijedi.

Važno je napomenuti da je prvu analizu stanja i potreba mladih općine Centar Sarajevo proveo Institut za razvoj mladih KULT za 2010. godinu. Iako je analiza urađena 2010, strategija je donesena 2014. godine

Tabela 1. Tematske cjeline analize mladih

ANALIZA 2020.	ANALIZA 2010. ¹⁸
<ul style="list-style-type: none"> • Obrazovanje i nauka mladih • Rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih • Socijalna briga mladih • Zdravstvena zaštita mladih • Kultura i sport • Aktivizam (učesće, volontiranje, mobilnost, migracije) mladih • Mobilnost mladih • Informiranje mladih • Slobodno vrijeme	<ul style="list-style-type: none"> • Obrazovni status • Položaj na tržištu rada • Socijalni položaj • Zdravstveni položaj • Učesće u javnom životu • Mobilnost • Informiranje • Slobodno vrijeme

¹⁸ Institut za razvoj mladih KULT (2010), Analiza rezultata istraživanja problema i potreba mladih sa područja općine Centar (dostupno na: <https://mladi.org/v2/bs/resursi/riznica-znania/publikacije/category/11-analize-polozaja-mladih-u-bih-svi-nivoi> pristupljeno: 6. 4. 2021).

- Identitet mladih
- Sigurnost mladih

Također je važno napomenuti da je Zakon o mladima FBiH donesen 2010. godine, a kada su u pitanju statistički podaci, prvi poslijeratni popis proveden je 2013. godine, tako da postoje olakšavajuće okolnosti kada je u pitanju ova analiza u odnosu na analizu 2010. godine.

KARAKTERISTIKE UZORKA

Uzorak koji je određen za ovo istraživanje determiniran je na osnovu popisa iz 2013.¹⁹ Iako je od popisa prošlo sedam godina, nažalost ne postoji pouzdaniji podatak na osnovu kojeg se mogao odrediti uzorak.

Tabela 2. Uzorak općine Centar

	UKUPNO ST.	M	Ž	15-19	20-24	25-30	15-30	%	UKUPNO	M	Ž
CENTAR SARAJEVO	55.181	25.369	29.812	3.158	2985	4.838	10.981	100%	385	180	205
		45,97%	54,03%	28,76%	27,18%	44,06%					

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Mlade osobe čine manje od jedne petine ukupnog stanovništva općine. Podjela mladih osoba na petogodišnje kategorije pokazuje da u kategoriju od 25 do 30 godina ulazi najveći dio mlade populacije. Zatim slijedi kategorija od 15 do 19 godina, a onda od 20 do 24 godine. Ukupno 385 osoba ušlo je u uzorak od populacije mladih osoba koja iznosi 10.981. Kako većinu populacije čine osobe ženskog spola tako i u uzorku ima više ispitanih žena/djevojaka.

Bračni status pokazuje da je najviše neoženjenih/neudatih mladih, tj. 85,7%, dok je udatih/oženjenih 8,1%. Pregledom kategorije radnog statusa vidi se da je više od polovine mladih nezaposleno, ili 56,4%. Više od četvrtine je zaposlenih, tj. 25,2%. Prema broju članova u domaćinstvu, najviše mladih općine Centar živi u četveročlanim domaćinstvima, odnosno njih 37,1%.

Tabela 3. Demografske karakteristike uzorka

	Broj ispitanika	Cijeli uzorak	Gradske sredine	Vangradske sredine
Spol	Muškarci	46,8%	83,3%	16,7%
	Žene	53,2%	89,8%	10,2%
Bračni status	Neudata/neoženjen, ne živite s partnerom	85,7%	86,5%	80,4%
	Razvedena/razveden	1,1%	0,9%	1,9%
	Udata/oženjen	8,1%	7,2%	13,8%
	Udovica/udovac	0,2%	0,3%	0%

¹⁹ Konačni rezultati Popisa 2013. objavljeni 1. 7. 2016.

	Zajednički život. Niste u braku, ali živite s partnerom	2,8%	2,7%	3,9%
	Ne želi odgovoriti	2,1%	2,4%	0%
Radni status	Nezaposlen	56,4%	55,7%	60,7%
	Povremeno zaposlen – freelancer	5,2%	5,7%	2%
	Pripravnik/stažist/specijalizant	1,8%	1,8%	2%
	Samozaposlen	2,8%	2,4%	5,8%
	Volonter	3,4%	3,6%	2%
	Zaposlen – puno radno vrijeme	25,2%	25,4%	23,5%
	Zaposlen na pola radnog vremena	3,4%	3,6%	2%
	Ne želi odgovoriti	1,8%	1,8%	2%
Broj članova u domaćinstvu	1	3,6%	4,2%	0%
	2	14,1%	14,4%	11,8%
	3	22,6%	22,8%	21,6%
	4	37,1%	36,5%	41,2%
	5	16,6%	16,5%	17,6%
	6+	6%	5,6%	7,8%

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Poređenja radi, prilikom analize iz 2010.²⁰ godine uzorak je činilo 300 osoba, većinski muškog spola. Također, za razliku od ove analize, starosna kategorija 20–24 godine činila je više od polovine ispitanih, zatim 15–19 godina 32% i na kraju kategorija 25–29 godina s 12% od ukupnog broja ispitanika.

Mladi prema popisu 2013.

Kada se posmatra šira perspektiva, odnosno poredi kantoni (vidi tabelu 4), Kanton Sarajevo, za razliku od ostalih kantona, čija populacija prelazi 200.000, ima najmanji udio mladog stanovništva u ukupnoj populaciji kantona.

Tabela 4. Udio mladih u ukupnom stanovništvu kantona

	Ukupno stanovništvo	15–19	20–24	25–29	Ukupno mladih	Procentualni udio mladih u ukupnom stanovništvu po kantonima
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE	2.219.220	161.881	150.902	164.203	476.986	21%
TUZLANSKI KANTON	445.028	32.263	31.620	33.046	96.929	22%
KANTON SARAJEVO	413.593	26.388	25.484	31.933	83.805	20%
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON	364.433	27.674	25.340	27.092	80.106	22%
UNSKO-SANSKI KANTON	273.261	21.328	19.541	20.912	61.781	23%

²⁰ Institut za razvoj mladih KULT (2010), Analiza rezultata istraživanja problema i potreba mladih sa područja općine Centar (objavljeno: <https://mladi.org/v2/bs/resursi/riznica-znanja/publikacije/category/11-analize-polozaja-mladih-u-bih-svi-nivoi> pristupljeno: 6. 4. 2021).

SREDNJOBOSANSKI KANTON	254.686	19.819	17.764	19.067	56.650	22%
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON	222.007	16.497	14.626	15.752	46.875	21%
ZAPADNOHERCEGOVAČKI	94.898	7.379	6.886	6.575	20.840	22%
KANTON 10	84.127	5.779	5.363	5.401	16.543	20%
POSAVSKI KANTON	43.453	3.016	2.841	2.823	8.680	20%
BOSANSKOPODRINJSKI KANTON	23.734	1.738	1.437	1.602	4.777	20%

Izvor: Federalni zavod za statistiku²¹

Posmatrajući isključivo Kanton Sarajevo, popis iz 2013.²² pokazuje da općina Centar po broju stanovnika zauzima treće mjesto. Također, kada se gleda isključivo grad Sarajevo, koji čine općine Stari Grad, Centar, Novi Grad Sarajevo, Novo Sarajevo, može se vidjeti da se po broju stanovnika općina Centar nalazi na trećem mjestu. S druge strane, kada je u pitanju udio mladog stanovništva u ukupnoj populaciji općine u gradu Sarajevu, općina Centar se nalazi na posljednjem mjestu.

Tabela 5. Broj mladih po općinama u Kantonu Sarajevo

		Ukupno stanovništvo	15–19	20–24	25–29	Ukupno mladih	Procentualni udio mladih u ukupnom stanovništvu
KANTON SARAJEVO	Ukupno	413.593	26.388	25.484	31.933	83.805	20%
Površina cca: 1.277 km ²	Muško	195.161	13.496	12.845	15.536	41.877	21%
	Žensko	218.432	12.892	12.639	16.397	41.928	19%
NOVI GRAD SARAJEVO	Ukupno	118.553	7.216	6.821	9.236	23.273	20%
Površina cca: 47 km ²	Muško	55.735	3.634	3.353	4.435	11.422	20%
	Žensko	62.818	3.582	3.468	4.801	11.851	19%
ILIDŽA	Ukupno	66.730	4.839	4.537	5.189	14.565	22%
Površina cca: 143 km ²	Muško	32.359	2.519	2.347	2.577	7.443	23%
	Žensko	34.371	2.320	2.190	2.612	7.122	21%
NOVO SARAJEVO	Ukupno	64.814	3.701	3.789	5.196	12.686	20%
Površina cca: 10 km ²	Muško	29.580	1.907	1.837	2.410	6.154	21%
	Žensko	35.234	1.794	1.952	2.786	6.532	19%
CENTAR SARAJEVO	Ukupno	55.181	3.158	2.985	3.995	10.138	18%

²¹ Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <http://www.px-web.fzs.gov.ba/pxweb/bs-Latn-BA/?rxid=2bd664af-5826-4430-86c4-c19aa9c2aada> [pristupljeno: 6. 4. 2021].

Dostupna online baza podataka Popisa 2013. omogućava odabir dobnih kategorija stanovništva po pojedinačnim godinama ili po petogodištima. Iz praktičnih razloga, u ovoj analizi odabran je prikaz po petogodištima, koji omogućava presjek dobne kategorije na 29 godina starosti, a ne na 30 godina, kako se inače definira dobna kategorija mladih.

²² Konačni rezultati Popisa 2013, objavljeni 1. 6. 2016.

Površina cca: 33 km ²	Muško	25.369	1.568	1.485	1.905	4.958	20%
	Žensko	29.812	1.590	1.500	2.090	5.180	17%
STARI GRAD SARAJEVO	Ukupno	36.976	2.301	2.178	2.822	7.301	20%
Površina cca: 51 km ²	Muško	17.482	1.190	1.097	1.392	3.679	21%
	Žensko	19.494	1.111	1.081	1.430	3.622	19%
VOGOŠĆA	Ukupno	26.343	1.856	1.876	2.149	5.881	22%
Površina cca: 72 km ²	Muško	12.606	933	1.007	1.034	2.974	24%
	Žensko	13.737	923	869	1.115	2.907	21%
HADŽIĆI	Ukupno	23.891	1.818	1.653	1.836	5.307	22%
Površina cca: 273 km ²	Muško	11.914	991	870	1.004	2.865	24%
	Žensko	11.977	827	783	832	2.442	20%
ILIJAS	Ukupno	19.603	1.440	1.577	1.441	4.458	23%
Površina cca: 308 km ²	Muško	9.381	723	819	738	2.280	24%
	Žensko	10.222	717	758	703	2.178	21%
TRNOVO – FBiH	Ukupno	1.502	59	68	69	196	13%
Površina cca: 338 km ²	Muško	735	31	30	41	102	14%
	Žensko	767	28	38	28	94	12%

Izvor: Federalni zavod za statistiku²³

²³ Federalni zavod za statistiku [online] (dostupno na: <http://www.px-web.fzs.gov.ba/pxweb/bs-Latn-BA/?rxid=2bd664af-5826-4430-86c4-%20c19aa9c2aada> pristupljeno: 20. 10. 2020).

OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH

Osnovno obrazovanje

Osnovno obrazovanje u Kantonu Sarajevo bilježi trend rasta posljednjih godina po broju upisanih u prve razrede osnovnih škola. Analize se uglavnom fokusiraju na broj upisanih učenika u prve razrede osnovnih škola, gdje djelimično objašnjavaju rezultate vezane za natalitet. S druge strane, primjetan je broj migracija stanovništva, gdje porodice s djecom napuštaju BiH. Zbog navedenog razloga u ovoj analizi će se koristiti ukupan broj upisane djece u svim razredima osnovnih škola.

Indikativan pokazatelj je broj upisane djece u sve razrede osnovnih škola u KS 2018. godine, koji je iznosio 37.374. Godinu dana poslije taj broj se popeo na 37.423. Broj djece koja su završila osnovnu školu 2018. iznosi 3.879, dok se taj broj 2019. smanjio na 3.790. Moguće je više razloga navesti kao uzrok navedenog rezultata. Određeni broj djece je prekinuo ili napustio školovanje i/ili ga je nastavio na nekom drugom mjestu.

U odnosu na KS, općina Centar ima drugačije rezultate za isti period. Naime, broj djece upisane u razrede osnovnih škola 2019. godine iznosi 5.139 i manji je u odnosu na 2018. godinu, gdje je upisano 5.151 dijete. S druge strane, broj djece koja su završila osnovnu školu 2020. godine je veći i iznosi 510, dok je godinu ranije iznosio 489. Broj osnovnih škola, iako je u Kantonu Sarajevo porastao za dvije, u općini Centar je ostao na broju 12. Ustanove za obrazovanje djece i osoba s poteškoćama imale su 41 upisano dijete 2019. godine, dok je 2018. taj broj iznosio 31.

Tabela 6. Osnovne škole u Kantonu Sarajevo i općini Centar

	Škole	Upisani učenici		Završili školu 2018/19.	Škole	Upisani učenici		Završili školu 2019/20.
		Svega	Učenice			Svega	Učenice	
KANTON SARAJEVO								
Redovno/redovito obrazovanje	90	37.374	18.239	3.879	92	37.423	18.314	3.790
Škole s posebnim potrebama	4	295	109	47	4	253	91	36
Osnovne muzičke/glazbene škole	4	1.626	896	-	4	1.405	878	-
Osnovne baletske škole	...	30	28	-	...	66	64	-
Centar Sarajevo								
Redovno/redovito obrazovanje	12	5.151	2.497	489	12	5.139	2.525	510

Ustanove za obrazovanje djece i osoba s poteškoćama	1	39	18	1	1	41	20	1
--	---	----	----	---	---	----	----	---

Izvor: Federalni zavod za statistiku²⁴

Srednje obrazovanje

Na teritoriji općine Centar postoji 14 srednjih škola. Broj upisanih učenika u sve razrede srednjih škola u školskoj 2018/19. iznosio je 5.478. Godinu dana poslije taj se broj smanjio na 5.231. Također, smanjio se i broj mladih osoba koje su završile srednju školu u općini Centar, gdje je 2019. on iznosio 1.465, dok je 2020. iznosio 1.415. Broj upisanih učenika u srednje škole u KS je s 15.307 2018. spao na 14.737 2019. godine.

Tabela 7. Srednje škole u Kantonu Sarajevo i općini Centar

	Upisani učenici		Završili školu 2018/19.	Upisani učenici		Završili školu 2019/20.
	Svega	Učenice		Svega	Učenice	
Kanton Sarajevo	15.307	7.621	4.241	14.737	7.304	4.121
Centar Sarajevo	5.478	3.180	1.465	5.231	3.018	1.415
Ukupno (1+2+3+4)	5.463	3.174	1.460	5.217	3.014	1.410
Gimnazije	1.881	1.158	503	1.864	1.137	517
Tehničke i srodne škole	3.032	1.808	840	2.850	1.684	778
Stručne/strukovne škole	388	98	82	354	88	72
Umjetničke škole	162	110	35	149	105	43
Ustanove za obrazovanje djece i osoba s poteškoćama	15	6	5	14	4	5

Izvor: Federalni zavod za statistiku²⁵

Spolna razlika među srednjoškolicima pokazuje da je veći broj pripadnika ženskog spola u odnosu na muški, kako u KS tako i u općini Centar. Veća je zastupljenost učenica u gimnazijama na oba nivoa. S druge strane, značajno je veći broj učenika u odnosu na učenice kada su u pitanju tehničke i srodne škole, stručne/strukovne škole te umjetničke škole.

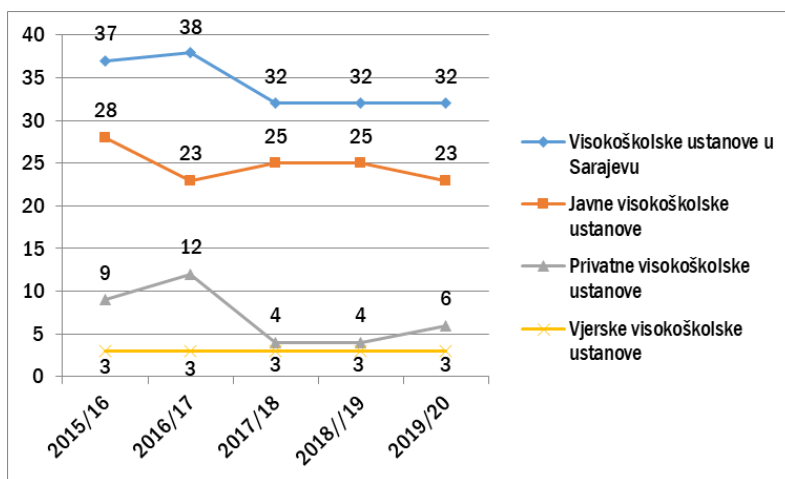
²⁴ Federalni zavod za statistiku (2019), Kanton Sarajevo u brojkama (dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2016/09/29/kantoni-u-brojkama/>, pristupljeno: 6. 4. 2021).

²⁵ Ibid.

Visoko obrazovanje

Broj visokoškolskih ustanova u KS posljednjih godina bilježi određeni pad ili stagnaciju u nekim segmentima. Broj privatnih visokoškolskih ustanova je minimalno porastao u prethodnoj akademskoj godini. Broj vjerskih visokoškolskih ustanova je konstantan prethodnih pet godina.

Grafik 1. Visokoškolske ustanove u KS

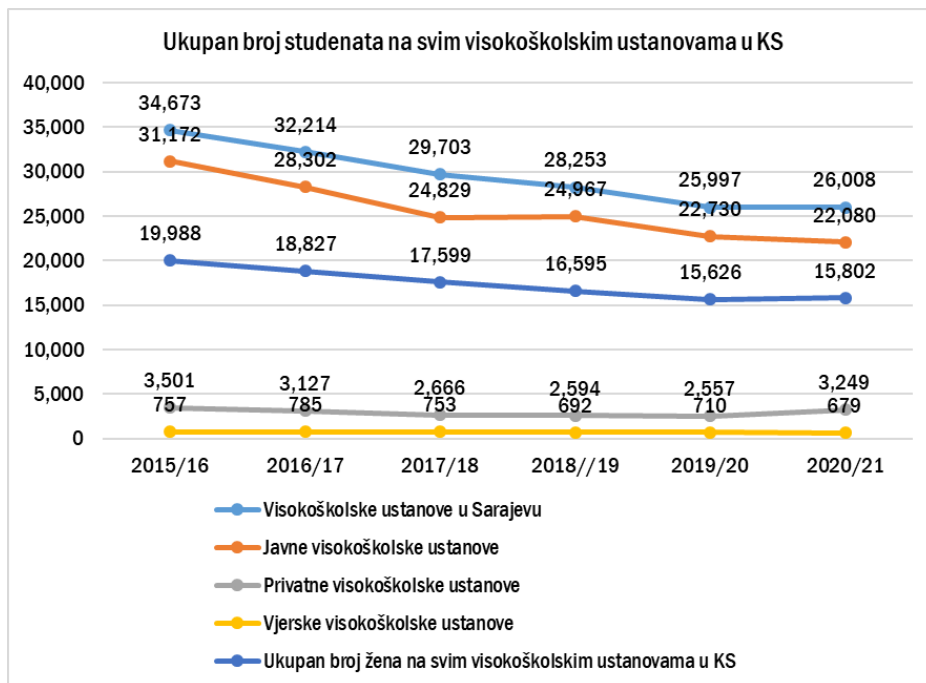
Izvor: Federalni zavod za statistiku²⁶

Pad broja studenata na visokoškolskim ustanovama je konstantan u odnosu na broj visokoškolskih ustanova u KS. Taj broj iznosi skoro 10.000 studenata manje za pet godina na visokoškolskim ustanovama u KS. Oko polovine tog broja čine žene, čiji se broj smanjio za oko 4.000. Ni privatne visokoškolske ustanove nisu bile pošteđene pada broj studenata iako je taj pad na privatnim ustanovama daleko manje izražen nego na javnim. Broj studenata na privatnim ustanovama posljednju godinu je porastao.

²⁶ Visoko obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine u 2018/2019, Statistički bilten, br. 296, Sarajevo, 2019.

Grafik 2. Odnos ukupnog broja studenata na visokoškolskim ustanovama u Kantonu Sarajevo

Izvor: Federalni zavod za statistiku²⁷

Ukupan broj studenata s prebivalištem u KS a koji studiraju na visokoškolskim ustanovama u FBiH iznosi 17.589, dok više od polovine tog broja čine žene. Kada je u pitanju općina Centar, od ukupnog broja studenata s prebivalištem u KS, broj studenata koji su iz općine Centar iznosi 3.067. Više od polovine tog broja su žene.

Tabela 8. Broj studenata s područja KS i općine Centar na visokoškolskim ustanovama u FBiH

	Ukupan broj	Žene
Upisani studenti s područja KS na visokoškolskim ustanovama u BiH	17.589	10.476
Općina Centar	3.067	1.779

Izvor: Federalni zavod za statistiku²⁸

Najveći broj mladih iz općine Centar studira na Univerzitetu u Sarajevu, tačnije 86,17%. Također se ističe Univerzitet u Travniku s 4,53%. Ostale visokoškolske ustanove u FBiH pohađa 9,3% mladih s područja općine Centar.

Razlog prestanka daljeg školovanja

²⁷ Visoko obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine u 2018/2019, Statistički bilten, br. 296, Sarajevo, 2019.

²⁸ Ibid.

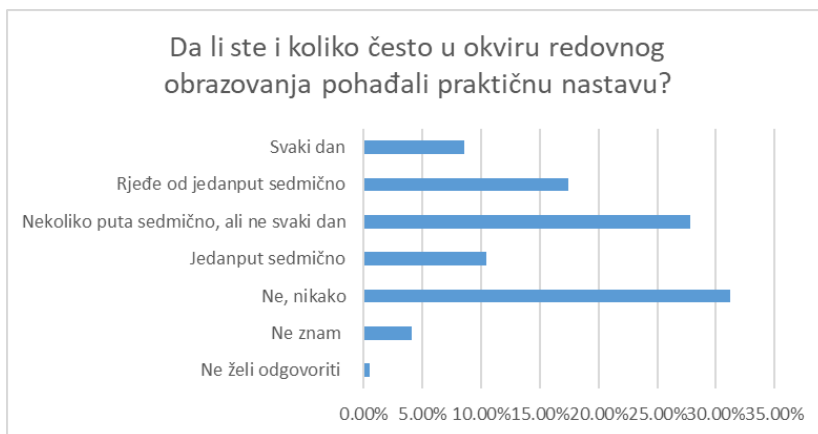
Prema kriterijima Evropske unije, mladi u dobi između 15 i 24 godine koji su najviše završili srednju trogodišnju školu i nisu nastavili dalje obrazovanje (formalno ili neformalno) posmatraju se kao grupa mladih koja prerano napušta obrazovni sistem. Istovremeno, prema Zakonu o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo,²⁹ više članova zakona može se uzeti kao osnova za definiranje prekida školovanja. Ispisivanje učenika jedan je od razloga za prekid školovanja, kada učenik mijenja obrazovnu ustanovu, i obavlja se uglavnom na inicijativu učenika ili roditelja učenika. Isključenje učenika predstavlja aktivnost poduzetu od obrazovne ustanove, a uglavnom po osnovu izostanaka s nastave ili disciplinskih prekršaja samog učenika. Napuštanje srednje škole je kada učenik izostaje u kontinuitetu dvije sedmice bez obrazloženja pruženog obrazovnoj ustanovi.

Prekid trenutnog školovanja ili nenastavak daljeg školovanja iskazalo je 36,1% mladih.

Praktična nastava

Praktična nastava predstavlja važan element u ukupnom nastavnom procesu. Pohađanje praktične nastave tokom redovnog obrazovanja nije imalo 31,2% mladih. S druge strane, nekoliko puta sedmično, ali ne svaki dan, praktičnu nastavu je imalo 27,8% mladih. Jednom sedmično nastavu je imalo 10,4% mladih.

Grafik 3. Praktična nastava u obrazovanju

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Adekvatnost obrazovanja

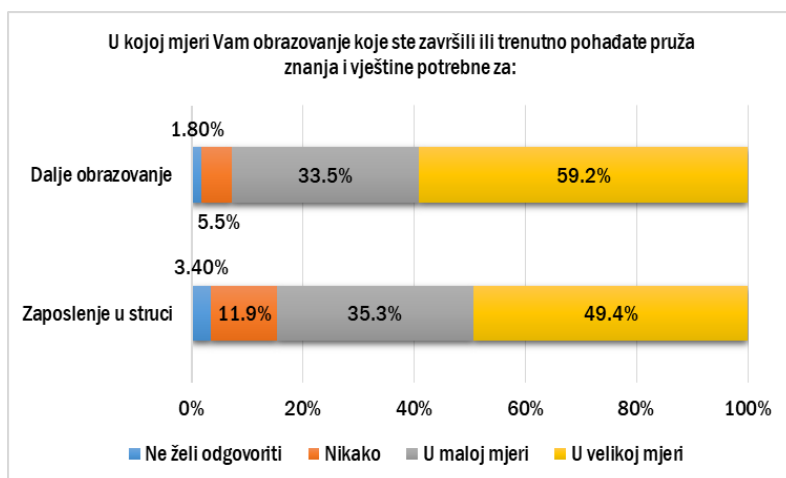
Znanje koje učenici i studenti usvajaju u obrazovnom procesu trebalo bi da im pruža mogućnost za adekvatan nastavak procesa obrazovanja ili pronalaska zaposlenja.

²⁹ Službene novine Kantona Sarajevo, "Zakon o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo" ("Službene novine Kantona Sarajevo", br. 23/2017 i 30/2019).

Znanje koje trenutno usvajaju studenti i učenici u procesu obrazovanja uveliko pomaže njegov nastavak, smatra više od polovine mladih, odnosno 59,2%. S druge strane, oko trećine mladih, odnosno 33,5%, smatra da u maloj mjeri obrazovanje koje su trenutno završili ili pohađaju pruža potrebne vještine za dalje obrazovanje.

Da obrazovanje koje pohađaju ili su pohađali pruža adekvatno znanje i vještine za zaposlenje u struci smatra 49,4% mladih, dok 11,9% njih smatra da navedeno obrazovanje ne pruža vještine i znanje za zaposlenje u struci.

Grafik 4. Adekvatnost obrazovanja

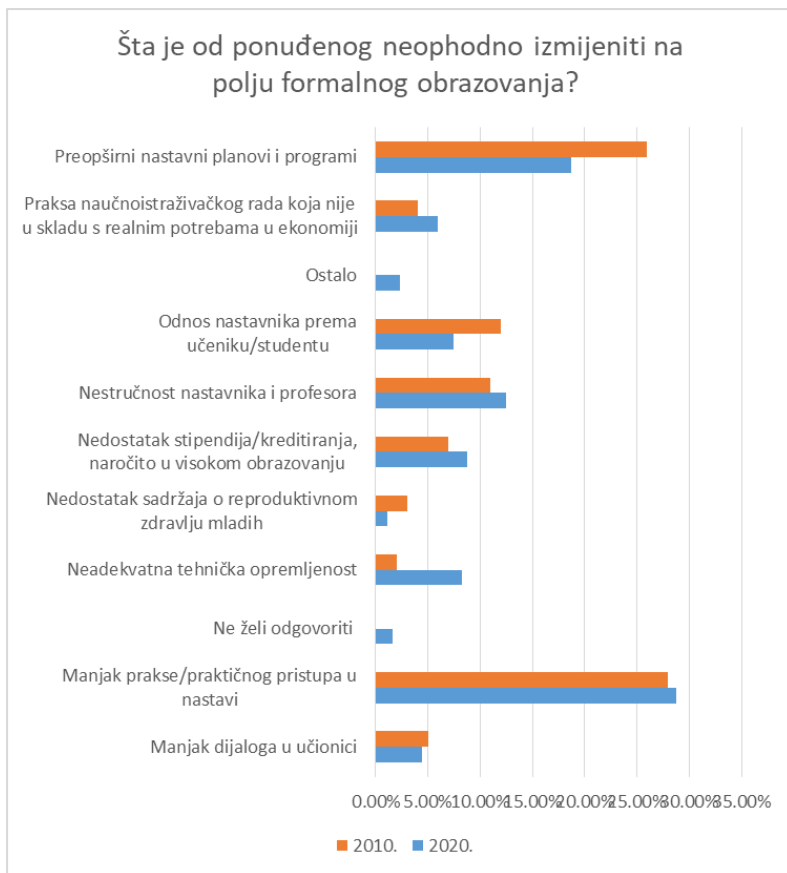
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U analizi 2010.³⁰ godine pitanje je glasilo: „U kojoj mjeri obrazovanje može osigurati zaposlenje u struci?“ Odgovori su bili: nikako 4%, neznatno 13%, donekle 39%, u velikoj mjeri 41%, ne zna 2%. Na osnovu navedenih odgovora vidimo povećanje nivoa pozitivne percepcije o adekvatnosti formalnog obrazovanja u odnosu na stanje od prije deset godina.

Unapređenje formalnog obrazovanja predstavlja važan izazov u politici prema mladima, a i općenito prema društvu. Pružanje adekvatnog obrazovanja mladima da bi mogli odgovoriti u budućnosti na izazove tržišta rada te društvene izazove treba biti jedan od ciljeva političkih djelatnika. Od ponuđenih odgovora, kao primarnu potrebu za izmjenom 28,8% mladih navelo je manjak prakse/praktičnog pristupa u nastavi. Preopširni nastavni planovi i programi su također dobili značajnu podršku za izmjenu, i to od 18,7% ispitanika. Također, dvocifren procent dobila je i opcija nestručnosti nastavnika i profesora s 12,5%.

³⁰ Institut za razvoj mladih KULT (2010), Analiza rezultata istraživanja problema i potreba mladih sa područja općine Centar (dostupno na: <https://mladi.org/v2/bs/resursi/riznica-znanja/publikacije/category/11-analize-polozaja-mladih-u-bih-svi-nivoi> pristupljeno: 6. 4. 2021).

Grafik 5. Potrebne izmjene u formalnom obrazovanju

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kursevi

Kao vid vannastavnih aktivnosti i dodatnog obrazovanja na pitanje: "Jeste li IKAD pohađali neki kurs ili bilo koji oblik obuke koji nije u programu redovnog obrazovanja?", 54,3% mladih je odgovorilo da jeste.

Grafik 6. Pohađanje kurseva

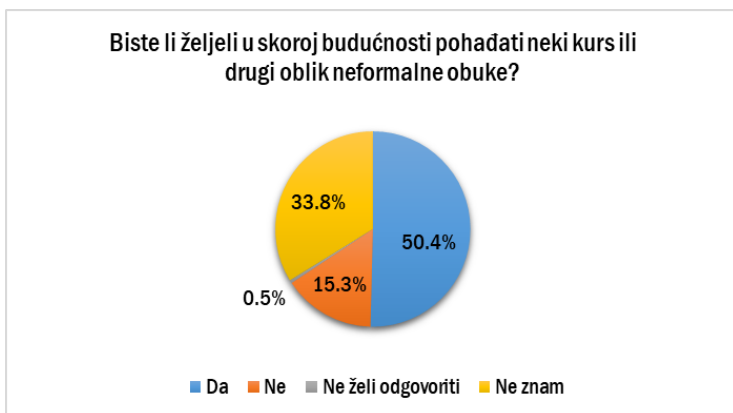
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Gledajući spolnu strukturu, vidimo da je među ispitanicama većina pohađala neki kurs, tj. njih 60%, dok 37,6% nije pohađalo. Kod ispitanika muškog spola situacija je drugačija. Naime, relativna većina muškaraca nije pohađala neki kurs ili oblik obuke, tačnije njih 49,4%. Oni koji su pohađali čine 47,8% muškog dijela ispitanika.

Kao teme kurseva dominiraju jezici, informatičko obrazovanje, zdravstvo i ekonomija.

Malo više od polovine mladih željelo bi pohađati neki kurs u budućnosti, odnosno njih 50,4%. Malo više od jedne trećine ne zna da li bi željelo pohađati kurs u budućnosti, ili 33,8%.

Grafik 7. Pohađanje kursa u budućnosti

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Spolna struktura pokazuje da ženske osobe imaju veću želju za pohađanjem kursa u budućnosti, tačnije njih 57,1%. S druge strane, od ukupnog broja muških ispitanika, želju za pohađanjem nekog kursa ili obuke ima njih 42,8%.

Oblasti iz kojih bi mlade osobe željele polagati kurs u budućnosti jesu: automehanika, ekonomija, socijalne vještine, informatika, zanati, stručna i strukovna zanimanja, elektrotehnika.

ZAPOŠLJAVANJE I SAMOZAPOŠLJANJE MLADIH

Statistike o stopama nezaposlenosti stanovništva dosta su neprecizne zbog postojanja velikog broja kontroliranih i nekontroliranih varijabli značajnih za precizno određivanje stope nezaposlenosti. S jedne strane, u nezaposlene osobe ne ubraja se stanovništvo koje ne radi, ali koje po osnovu nekih drugih kategorija ne spada u nezaposleno (penzioneri, osobe nesposobne za rad, učenici i slično), općenito, stanovništvo koje se vodi kao radno neaktivno. Zvanične statistike vode se brojem osoba prijavljenih na biroa za zapošljavanje, pri čemu je nepoznat broj osoba koje su nezaposlene, ali isto tako i neprijavljene na zvanične zavode za evidenciju nezaposlenosti.

Prema podacima dostupnim iz 2020. godine, za period od 2017. do 2020. rastao je broj zaposlenih u svim općinama u Kantonu Sarajevu izuzev Općine Ilijaš. Također, u svim općinama u KS rasla je visina prosječnih plata. Općina Centar od svih općina u KS ima najveći broj zaposlenih i najveću prosječnu platu. Prosječna plata općine Centar je veća od prosječne plate u Kantonu Sarajevo.

Tabela 9. Zaposlenost i visina plata u KS

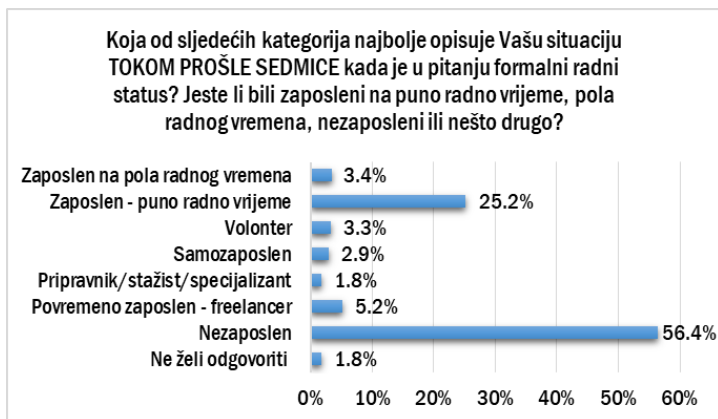
ZAPOSLENOST I PLATE PO OPĆINAMA						
	Prosječan broj zaposlenih			Prosječna neto plata u KM		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
UKUPNO	144.223	147.848	152.394	1.053	1.096	1.153
Centar Sarajevo	44.399	44.668	45.591	1.217	1.274	1.365
Hadžići	4.384	4.777	4.913	845	878	908
Iliđža	21.726	22.943	24.095	876	914	960
Ilijaš	4.031	4.335	4.300	661	682	703
Novi Grad Sarajevo	27.533	28.379	29.501	917	969	996
Novo Sarajevo	25.493	25.759	26.513	1.176	1.224	1.290
Stari Grad Sarajevo	10.997	11.209	11.247	1.041	1.050	1.143
Trnovo	291	293	290	776	949	1.010
Vogošća	5.369	5.485	5.944	788	823	822

Izvor: Federalni zavod za statistiku³¹

Prema analizi odgovora na upitnik, više od polovine mladih općine Centar je nezaposleno, tačnije njih 56,4%. Zaposlenih na puno radno vrijeme je 25,2%. Ostali ponuđeni odgovori ne prelaze jednocifren procent. Spolna karakteristika pokazuje da je među nezaposlenima 55,3% žena i 44,4% muškaraca. S druge strane, u kategoriji zaposlenih na puno radno vrijeme muškarci čine 51,5%, a žene 48,5%.

³¹ Federalni zavod za statistiku (2019), Kanton Sarajevo u brojkama (dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2016/09/29/kantoni-u-brojkama/> pristupljeno: 6. 4. 2021).

Grafik 8. Radni status

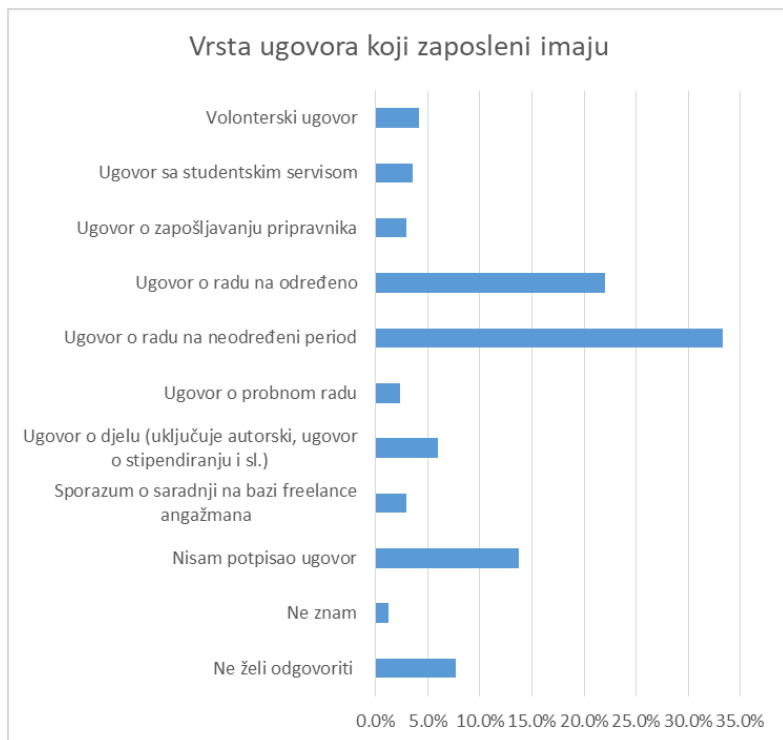

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Vrsta ugovora koji zaposleni mladi imaju

Pregled prema vrsti ugovora koji zaposlene mlade osobe iz općine Centar imaju pokazuje da trećina ima ugovor na neodređeno, ili 33,3%. Zatim slijede osobe koje imaju ugovor na određeno, tj. njih 22%. Procent onih koji nisu potpisali ugovor iznosi 13,7%.

Grafik 9. Vrsta ugovora

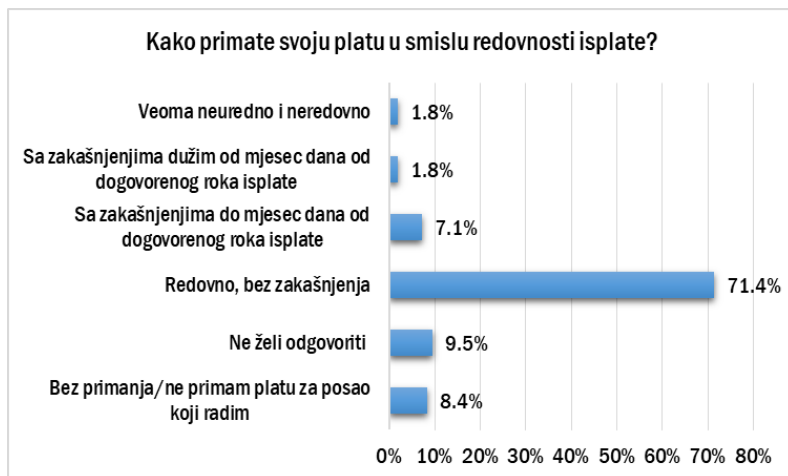
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Spolna struktura za tri dominantna odgovora pokazuje da je ugovor na neodređeno potpisalo 60,7% muškaraca i 39,3% žena. Muškarci dominiraju i u skupini koja nije potpisala ugovor s 52,2%, dok žena ima 47,8%. Žene imaju dominaciju u skupini odgovora vezanih za ugovor na određeno. Procentualno čine 56,8%, a muškarci 43,2%.

Redovnost plate pokazuje da 71,4% zaposlenih mladih općine Centar redovno prima platu bez kašnjenja. Zanimljivo je da ima 8,4% onih koji ne primaju platu za posao koji rade. S druge strane, 7,1% mladih platu prima s kašnjenjem do mjesec dana od dogovorenog roka.

Grafik 10. Redovnost plate

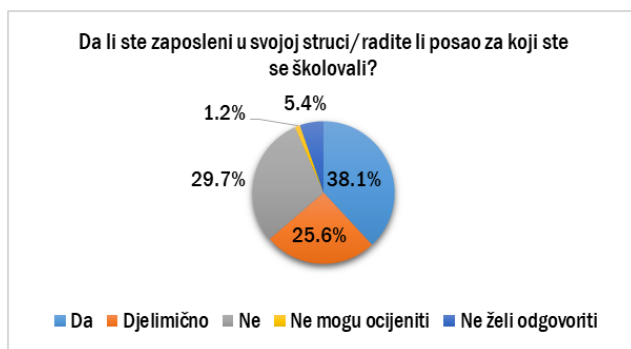

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Zaposlenost u odnosu na struku

Prema odgovorima na upitnik, 38,1% mladih općine Centar zaposleno je u svojoj struci. Djelimično zaposlenih u svojoj struci ima 25,6%. S druge strane, 29,7% mladih općine Centar nije zaposleno u struci za koju se obrazovalo. Analiza 2010.³² godine pokazala je da gotovo 50% mladih nije radilo poslove u struci za koju se obrazovalo.

Grafik 11. Zaposlenost u struci

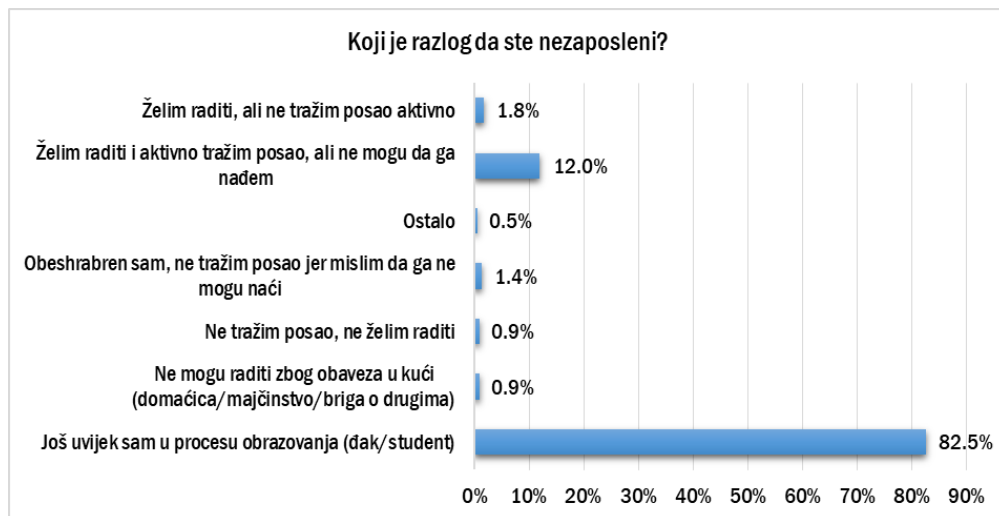
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

³² Institut za razvoj mladih KULT (2010), Analiza rezultata istraživanja problema i potreba mladih sa područja općine Centar (dostupno na: <https://mladi.org/v2/bs/resursi/niznica-znanja/publikacije/category/11-analize-polozaja-mladih-u-bih-svi-nivoi> pristupljeno: 6. 4. 2021).

Razlog nezaposlenosti

Većina mladih općine Centar je i dalje u obrazovnom procesu, odnosno njih 82,5%. S druge strane, 12% mladih želi raditi i aktivno traži posao, ali ne mogu da ga nađem. Ostali razlozi navedeni u grafiku čine minimalne procente.

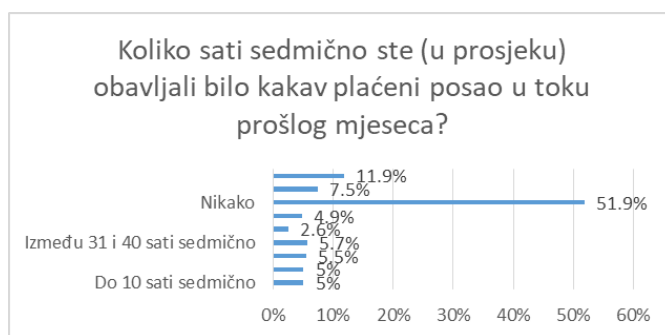
Grafik 12. Razlog nezaposlenosti

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Radno vrijeme provedeno za plaćeni posao pokazuje da je 11,9% mladih provelo sedmično u prosjeku više od 40 sati na radnom mjestu. Također, 7,5% mladih navelo je da je radilo tačno 40 sati sedmično.

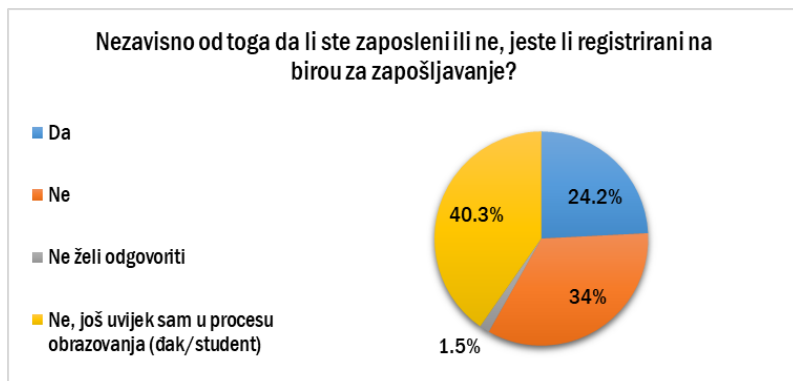
Grafik 13. Radni sati

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Procent registriranih mladih na biro za zapošljavanje, bez obzira na radni status, iznosi 24,2%. Mladih koji su i dalje u procesu obrazovanja, te se iz tog razloga nisu registrirali na biro ima 40,3%. Više od trećine mladih, odnosno 34%, nije u procesu obrazovanja niti je registrirano na biro za zapošljavanje.

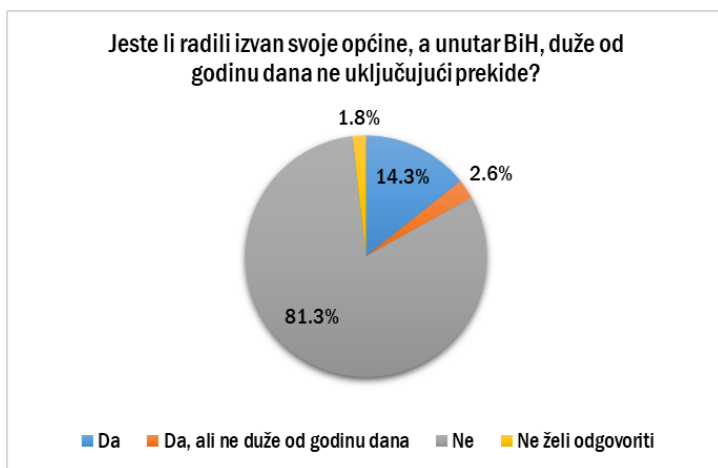
Grafik 14. Registracija na birou

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mobilnost u zaposlenju mladih iz općine Centar u druge općine u BiH pokazuje da 81,3% mladih nije radilo izvan svoje općine. Općina Centar je većinom urbana i jedna je od četiri gradske općine Grada Sarajeva. S druge strane, ima 14,3% mladih iz općine Centar koji su radili duže od godinu dana u drugoj općini u BiH, dok 2,6% mladih iz općine Centar jeste radilo u drugoj općini, ali ne duže od godinu dana.

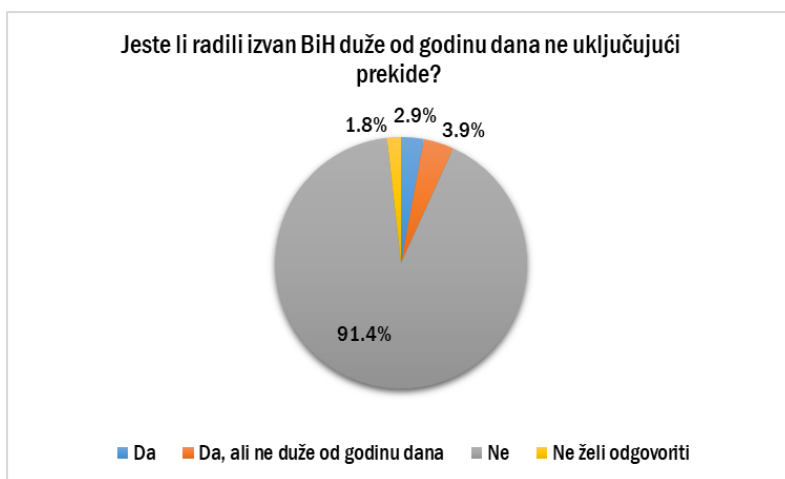
Grafik 15. Mobilnost u zaposlenju u BiH

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi općine Centar uglavnom nisu radili van BiH, odnosno njih 91,4%.

Grafik 16. Mobilnost van BiH u zaposlenju

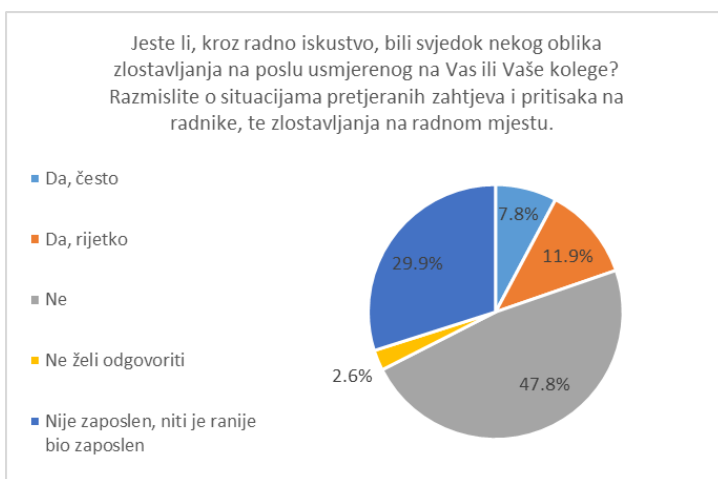
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Diskriminacija i zlostavljanje na radnom mjestu

Od osoba koje su bile u nekom radnom odnosu njih 47,8% nije bilo svjedokom zlostavljanja na radnom mjestu.

Mladih osoba koje su često svjedočile zlostavljanju ima 7,8%, dok onih koji su rijetko svjedočili ima 11,9%.

Grafik 17. Zlostavljanje na poslu

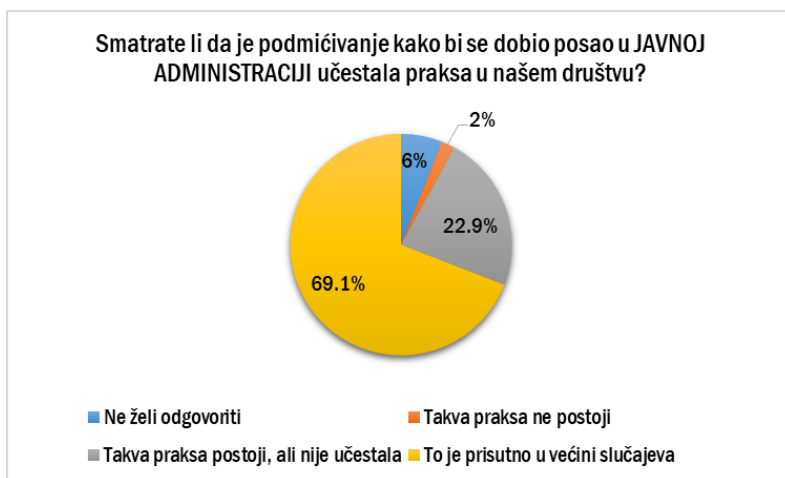
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Percepcija mita i korupcije pri zapošljavanju

Da su se određena radna mjesta kupovala direktno je svjedočilo 6% mladih općine Centar. Indirektnih svjedoka, odnosno osoba koje su čule da su se određena radna mjesta kupovala ima 60,3%. Na kraju, 34,5% mladih općine Centar ne smatra se ni na koji način svjedokom kupovine nekog radnog mjesta.

Podmićivanje da bi se dobio posao u javnoj administraciji je učestala praksa u većini slučajeva prema mišljenju 69,1% mladih općine Centar. Postojanje prakse ali ne i njenu učestalost iskazalo je 22,9% mladih. Samo 2% mladih smatra da takva praksa ne postoji.

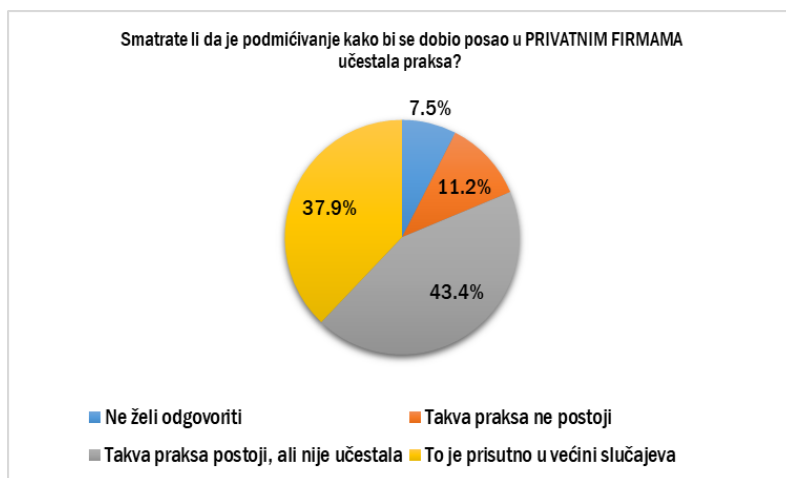
Grafik 18. Kupovina posla u javnoj administraciji

Izvor: Institut za razvoj mladih KUL

U odnosu na mišljenje o podmićivanju u javnoj administraciji, mišljenje o podmićivanju u privatnim firmama je drugačije kod mladih u općini Centar. Da praksa podmićivanja ne postoji u privatnim firmama smatra 11,2% mladih. Praksa postoji, ali ne tako učestalo prema mišljenju 43,4% mladih. Da je praksa prisutna u većini slučajeva smatra 37,8% mladih.

Grafik 19. Kupovina posla u privatnim firmama

Izvor: Institut za razvoj mladih KUL

Vladini programi zapošljavanja

Malo više od četvrtine mladih općine Centar čulo je za neki vladin program zapošljavanja, tačnije 25,7%. S druge strane, 70,9% mladih nije čulo ni za jedan vladin program zapošljavanja. Procenat mladih koji su znali za vladine programe za zapošljavanje u analizi 2010.³³ godine iznosio je oko 23%.

Grafik 20. Poznavanje vladinih programa za zapošljavanje

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Od ukupnog broja mladih općine Centar koji su čuli za neki vladin program zapošljavanja, njih 19,2% su i bili korisnici programa. Spolna struktura pokazuje da su žene bile brojnije korisnice programa, gdje je njih 53,1%, dok je muškaraca 46,9%.

³³ Isto.

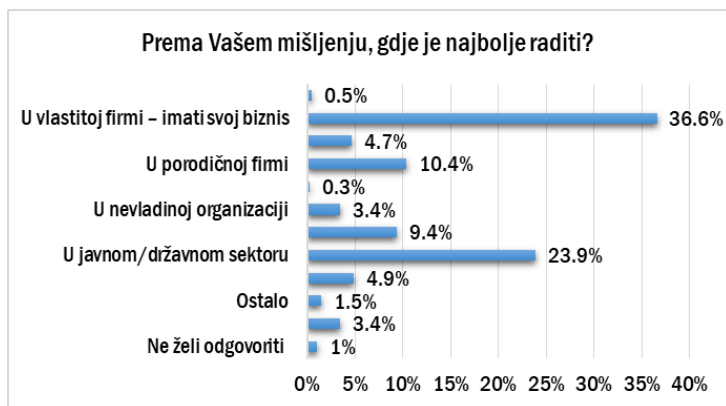
Grafik 21. Iskorištenost vladinih programa za zapošljavanje

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prema mišljenju 36,6% mladih općine Centar, najbolje je raditi u vlastitoj firmi, tj. imati svoj biznis. Državni sektor predstavlja poželjnog poslodavca za 23,9% mladih. Porodična firma je na trećem mjestu s 10,4%.

Grafik 22. Najbolje radno mjesto

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Pokretanje vlastitog biznisa

Spremnost za pokretanje vlastitog biznisa iskazala je većina mladih općine Centar. Ni u kojem slučaju ne bi pokrenulo vlastiti biznis 14,8% mladih. Iako većina mladih nije u mogućnosti, tj. njih 56,1%, ipak 3,1% je onih koji su već pokrenuli vlastiti biznis.

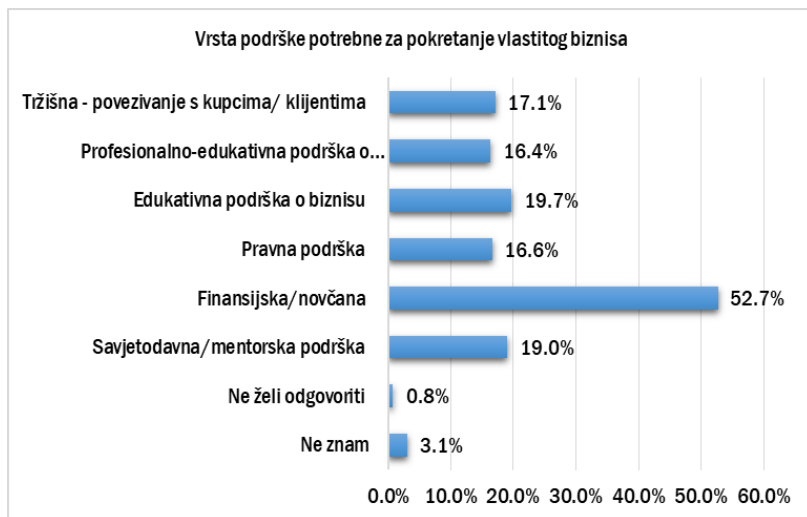
Grafik 23. Pokretanje vlastitog biznisa

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Finansijska podrška naznačena je kao prioritet koji je potreban za pomoć mladima općine Centar u pokretanju vlastitog biznisa. Druge vrste podrške između ostalih koje su mladi naglasili jesu edukativna podrška o biznisu s 19,7% te savjetodavna/mentorska podrška s 19%.

Grafik 24. Potrebna podrška za pokretanje biznisa

Izvor: Institut za razvoj mladih KUL

SOCIJALNA BRIGA O MLADIMA

Mladih korisnika neke vrste socijalne pomoći, prema analizi, ima 2,4%, dok ih je 2010.³⁴ godine bilo 2%. Osoba s nekim stepenom invaliditeta ima 1,8% među mladima.

Grafik 25. Korisnici socijalne pomoći

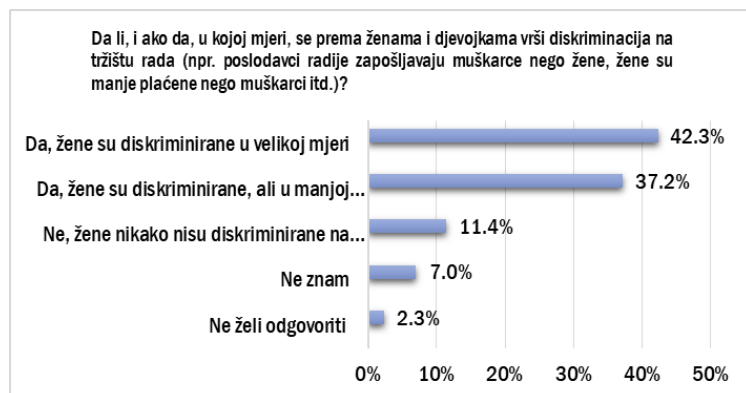

Izvor: Institut za razvoj mladih KUL

Diskriminacija žena

Diskriminacija žena na tržištu rada u velikoj mjeri postoji, prema mišljenju 42,3% mladih općine Centar. Pregledom unutar spolnih struktura, ovo mišljenje unutar muške populacije zastupa njih 22,8%, a unutar ženske njih 59,5%. Nasuprot ovog mišljenja, 11,4% mladih smatra da žene nikako nisu diskriminirane na tržištu rada. Ovo mišljenje zastupa 19,4% od ukupnog broja mladih muškaraca. Da su žene diskriminirane, ali u manjoj mjeri smatra 43,3% muškaraca, što je relativna većina.

Grafik 26. Diskriminacija žena

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

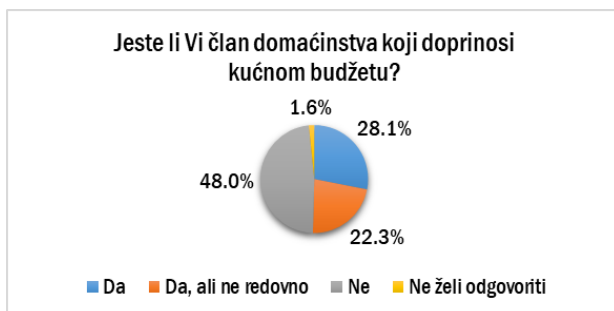
Doprinos kućnom budžetu

Doprinos kućnom budžetu potvrdilo je 28,1% mladih. Udio mladih u analizi 2010.³⁵ godine koji redovno doprinose kućnom budžetu iznosio je oko 23%. Od ovog broja, muški dio populacije čini 54,6%, dok ženski čini 45,4%. Također,

³⁴ Isto.

onih koji doprinose ali ne redovno ima 22,3%. Prema analizi 2010.³⁶ godine, procent iste kategorije je činio 9%. U ovom odgovoru preovladavaju žene s 57%, dok muškarci čine 43%. Mladih osoba koje ne doprinose kućnom budžetu u općini Centar ima 48%. U ovom odgovoru također većinu čine žene, s 57,3%, dok ostatak čine muškarci.

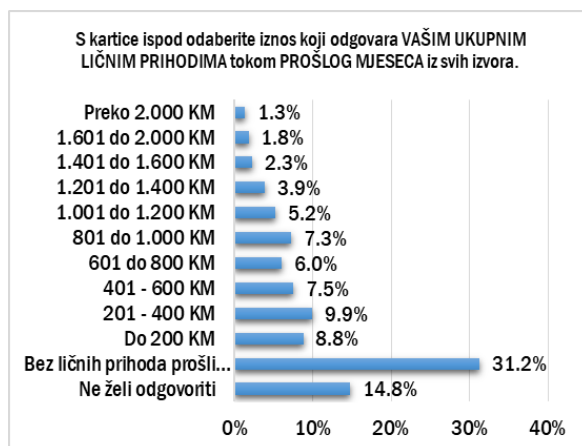
Grafik 27. Doprinos kućnom budžetu

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Bez ličnih prihoda je najdominantnija skupina, s 31,2%. Na pitanje nije željelo odgovoriti 14,8% ispitanika. Od mladih koji su odabrali određeni iznos ističu se mladi s ličnim prihodima od 201 do 400 KM, kojih procentualno ima 9,9%. Mladih čija su primanja do 200 KM ima 8,8%.

Grafik 28. Lični prihodi

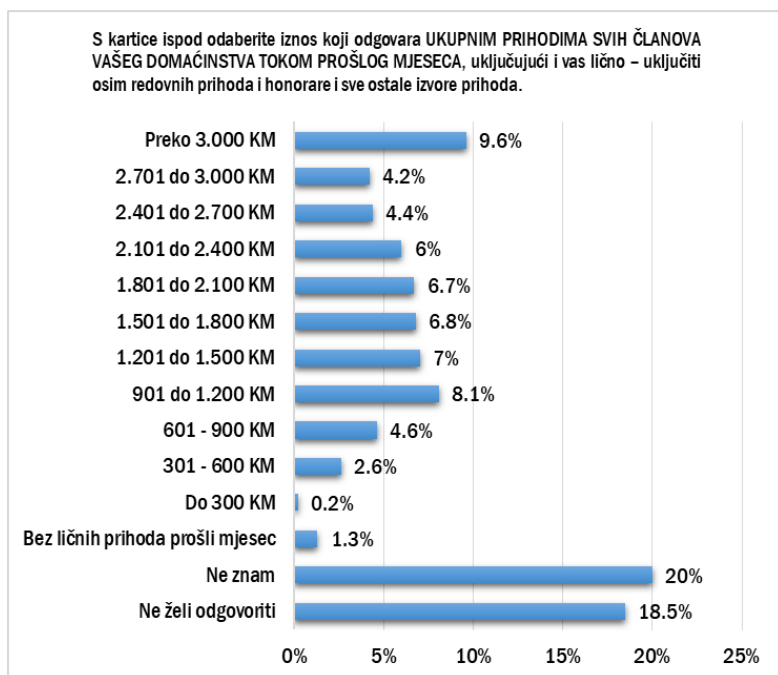
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Pitanje vezano za primanja domaćinstva pokazalo je blagi otklon u odgovoru ispitanih. Naime, najzastupljeniji odgovor je bio „ne znam“ s 20% , zatim slijedi „ne želim odgovoriti“ 18,5%. Kada su brojni odgovori u pitanju, najveći procent s 9,6% imao je odgovor da su ukupna primanja domaćinstva preko 3000 KM.

³⁵ Isto.

³⁶ Isto.

Grafik 29. Ukupni prihodi svih članova domaćinstva

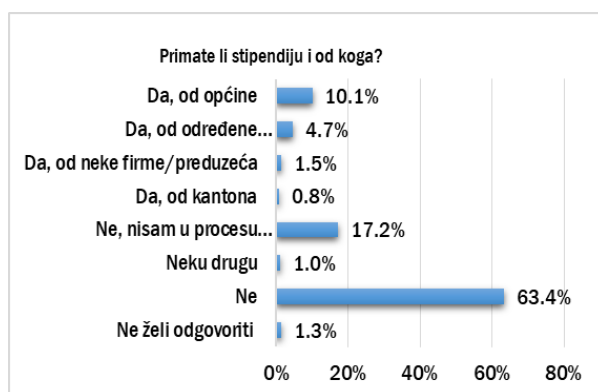

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Stipendije

Stipendiranje s općinskog nivoa potvrdilo je 10,1% mladih. Spolna struktura pokazuje da su žene većinski primaoci stipendija na općinskom nivou sa 76,9%. Mladih koji ne primaju stipendiju jer nisu u procesu obrazovanja ima 17,2%.

Grafik 30. Stipendije

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

tipendiju u iznosu od 100 KM prima 28,5% mladih. Zatim, 10% mladih prima stipendiju od 80 KM. Važno je istaći da 21,4% mladih nije željelo odgovoriti na ovo pitanje.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA MLADIH

Sistematski pregled u posljednjih godinu dana obavilo je 27,6% mladih općine Centar. Analiza iz 2010.³⁷ godine pokazuje da je taj broj iznosio oko 45%. 36,6% mladih obavilo je pregled prije više od godinu dana. Da se ne sjećaju kada su obavili sistematski pregled iskazalo je 32,7% mladih. Važno je napomenuti da je pandemija COVID-19 počela 2020. godine, što može imati utjecaj na navedene procente.

Grafik 31. Sistematski pregled

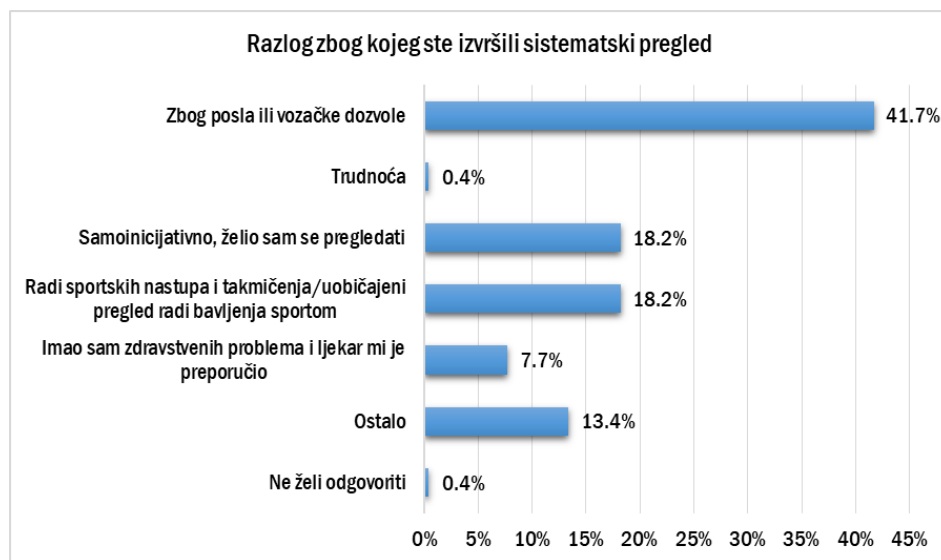

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Od osoba koje su obavile sistematski pregled većina je kao razlog navela posao ili vozačku dozvolu, odnosno njih 41,7%. Identičan procent od 18,2% dijele razlozi kao što su sportski nastupi i lična inicijativa.

³⁷ Isto.

Grafik 32. Razlog sistematskog pregleda

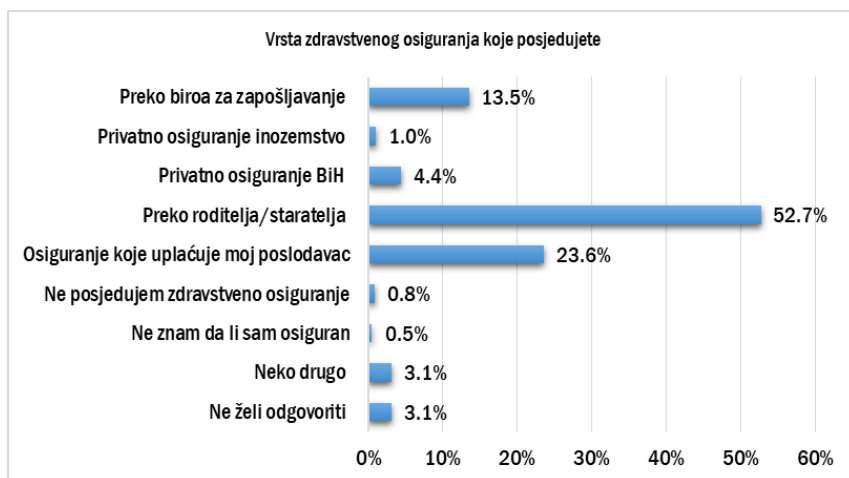

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prvi ginekološki pregled još uvijek nije izvršilo 36,6% mladih žena općine Centar. S druge strane, od osoba koje su obavile ginekološki pregled, njih 17,6% ga je izvršilo u posljednjoj godini. Nijedan pregled u posljednjih godinu dana nije imalo 8,3% žena.

Većina mladih osiguranika ima osiguranje preko roditelja, odnosno njih 52,7%. Ovakav odnos je i razumljiv uzimajući u obzir da je većina ispitanih i dalje u procesu obrazovanja. Druga značajna kategorija su zaposleni, odnosno kategorija kojoj poslodavac uplaćuje osiguranje, i njih je 23,6%.

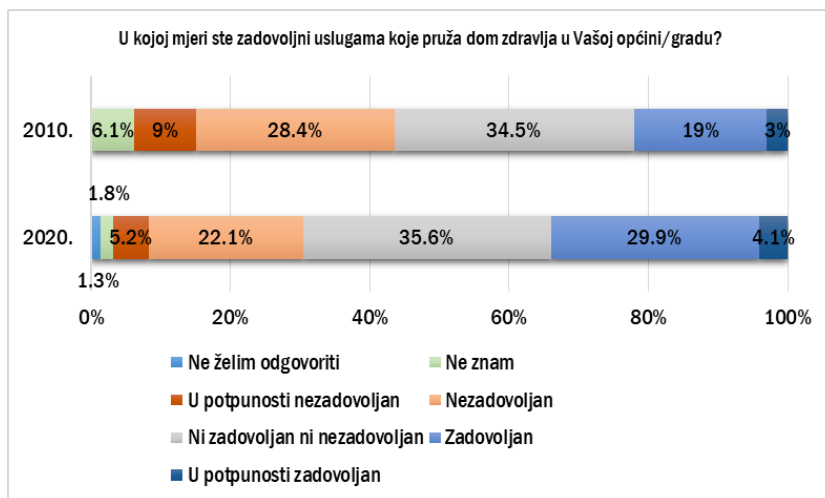
Grafik 33. Zdravstveno osiguranje

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Pozitivni stavovi prema uslugama koje pruža dom zdravlja u općini Centar zastupljeniji su u odnosu na negativne. Zadovoljstvo mladih prema uslugama koje pruža dom zdravlja poraslo je u odnosu na analizu iz 2010.³⁸ Zadovoljstvo ovim uslugama iskazalo je 29,9% mladih. S druge strane, 35,6% mladih nije ni zadovoljno ni nezadovoljno uslugama koje pruža dom zdravlja u općini Centar.

Grafik 34. Zadovoljstvo uslugama doma zdravlja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

³⁸ Isto.

Poznavanje specifičnih zdravstvenih usluga namijenjenih mladima te njihovo korištenje iskazalo je njih 4,9%. Poznavanje usluga, ali njihovo nekorisćenje pokazalo je 12,2% mladih. S druge strane, 81,3% mladih iskazalo je da nije upoznato s postojanjem specifičnih zdravstvenih usluga namijenjenih mladima.

Seksualna aktivnost

Seksualnu aktivnost iskazalo je 44,9% mladih općine Centar. Na navedeno pitanje nije se izjasnilo 19% mladih. Spolna struktura pokazuje da od osoba koje su se izjasnile kao seksualno aktivne 56,5% čine muškarci, dok 43,4% čine žene. Od osoba koje su se izjasnile da su seksualno aktivne njih 26,5% u posljednjih šest mjeseci imalo je intimni odnos s jednom osobom. Intimni odnos s više od jedne osobe imalo je 8,1%.

Konzumiranje duhana i alkohola

Više od dvije trećine, odnosno 64,25% mladih općine Centar izjasnilo se da ne konzumira cigarete. Procent 2010.³⁹ iznosio je oko 60%. Prema spolnoj strukturi nepušača, 57,5% čine žene, dok je 42,5% muškaraca. Više od 20 cigareta dnevno konzumira 3,6% mladih.

Više od polovine mladih općine Centar ne konzumira alkoholna pića, odnosno njih 51,2%. Odnos među spolovima je približan kao i kod konzumiranja duhana. Naime, 57,4% žena ne konzumira alkohol, dok je muškaraca 42,6%. U posljednjih mjesec dana više od 10 puta alkohol je konzumiralo 2,3% mladih općine Centar.

Opojne droge ne konzumira 84,2% mladih u općini Centar. Trend odnosa među spolovima nastavlja se i kada je u pitanju konzumiranje opojnih droga. Žene čine 55,2% populacije mladih koji ne konzumiraju opojne droge, a muškarci 44,8%. Više od deset puta u posljednjih mjesec dana opojne droge je konzumiralo 1% mladih.

Konzumiranje nargile prate i prethodni trendovi. Naime, 68,3% mladih ne konzumira nikako nargilu. Žene koje ne konzumiraju nargilu čine 52,9% mladih, a muškarci 47,1%. Više puta sedmično nargilu konzumira 8,8% mladih.

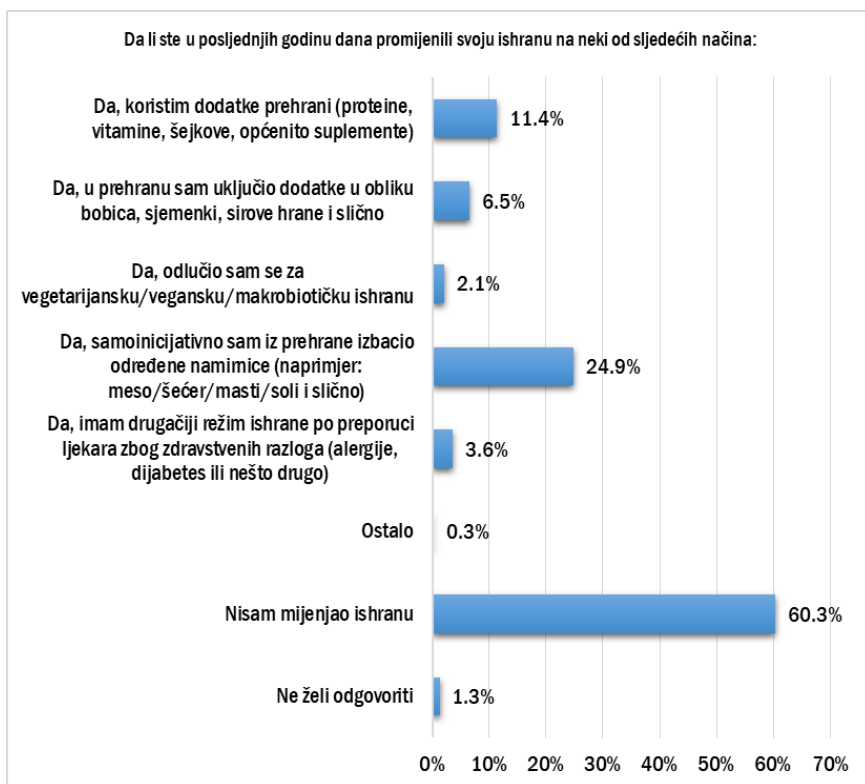
Zanimljiv je podatak da kada su u pitanju sportske aktivnosti i bavljenje sportom, relativna većina mladih, odnosno 35,6%, ne bavi se sportom/rekreativnim aktivnostima. S druge strane, onih koji se bave svaki dan sportskim aktivnostima ima 11,2% u populaciji mladih općine Centar. Prema spolnoj razlici, 60,6% osoba koje se ne bave sportskim aktivnostima čine žene, dok muškarci čine 39,4%. Procent je gotovo obrnut kada je u pitanju bavljenje rekreativnim aktivnostima svaki dan, gdje žene čine 32,6%, a muškarci 67,4%.

Sportovi kojima se mlade osobe najčešće bave jesu: ekipni (nogomet, košarka, odbojka i sl.) 21,4%, fitness (pilates, joga, aerobik, ples) 20,4%, treninzi u teretani (bodybuilding, kondicijsko vježbanje i sl.) 22,3%. Pod opcijom ostalo navedeni su: jahanje, sportski ples, streljaštvo.

---

³⁹ Isto.

Grafik 35. Promjena ishrane

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Usluge psihologa

Usluge psihologa u posljednjih godinu dana koristilo je 30,9% mladih općine Centar. Udio žena u populaciji mladih koji su koristili usluge psihologa iznosi 61,3%, dok na muškarce otpada 38,7% mladih. Kao razlog za neposjećivanje psihologa 80,6% mladih navodi da nije imalo potrebu za tim.

Korist od razgovora s psihologom imalo je 62,2% mladih. Od ukupnog broja osoba koje su imale korist od razgovora s psihologom, žene čine 73%, a muškarci 27%. Razgovor s psihologom nije bio koristan za 15,9% mladih.

AKTIVIZAM MLADIH (učesće, volontiranje, mobilnost mladih)

Zanimanje mladih za politiku i aktivno učesće predstavlja jedan od izazova u kojima mladi nemaju odgovarajuću ulogu u kreiranju društvenih procesa. Zanimanje za politiku na lokalnom nivou pokazalo je 39,5% mladih. Ovaj procent je 2010.⁴⁰ godine iznosio oko 32%. Onih koje u velikoj mjeri zanima politika na lokalnom nivou ima 9% u populaciji mladih.

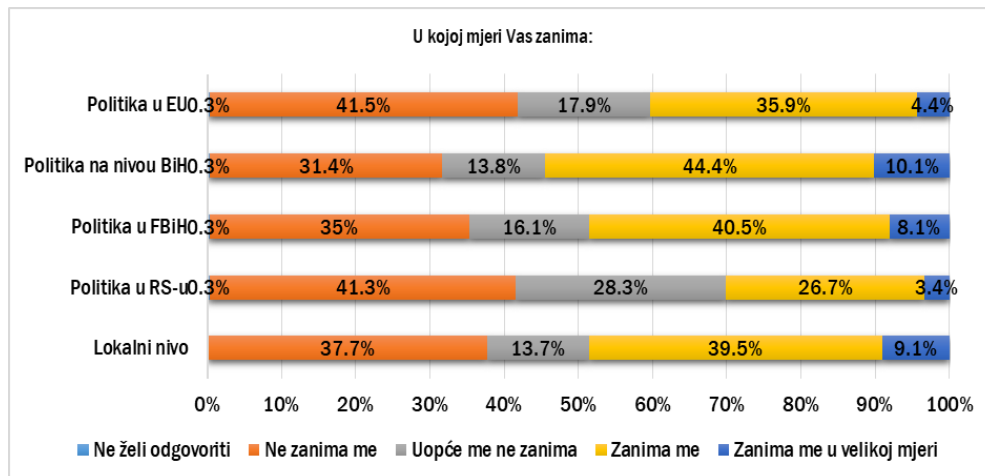
Politika u RS-u ne zanima 41,3% mladih općine Centar. Onih koje uopće ne zanima ima 28,3%.

Više od trećine mladih općine Centar ne zanima ni politika u FBiH, tačnije njih 35%. Onih koje zanima politika u FBiH ima više, odnosno 40,5%.

Najveći procent zanimanja mladih općine Centar za politiku ima državni nivo, odnosno 44,4%. Približno slično zanimanje kod mladih bilo je i 2010.⁴¹ godine, odnosno 45%. Također onih koje politika zanima u velikoj mjeri ima 10,1%.

Politika u EU ne zanima 41,6% mladih u općini Centar. Također, onih koje uopće ne zanima ima 17,9%. Prema analizi iz 2010.⁴² godine, ovaj procent je iznosio oko 23%.

Grafik 36. Zanimanje za politiku

Promjene u društvu

⁴⁰ Isto.

⁴¹ Isto.

⁴² Isto.

Pojedinac može utjecati na promjene u društvu, između ostalog, i putem rada u političkoj stranci. Ovaj način smatra učinkovitim ili vrlo učinkovitim 54,8% mladih.

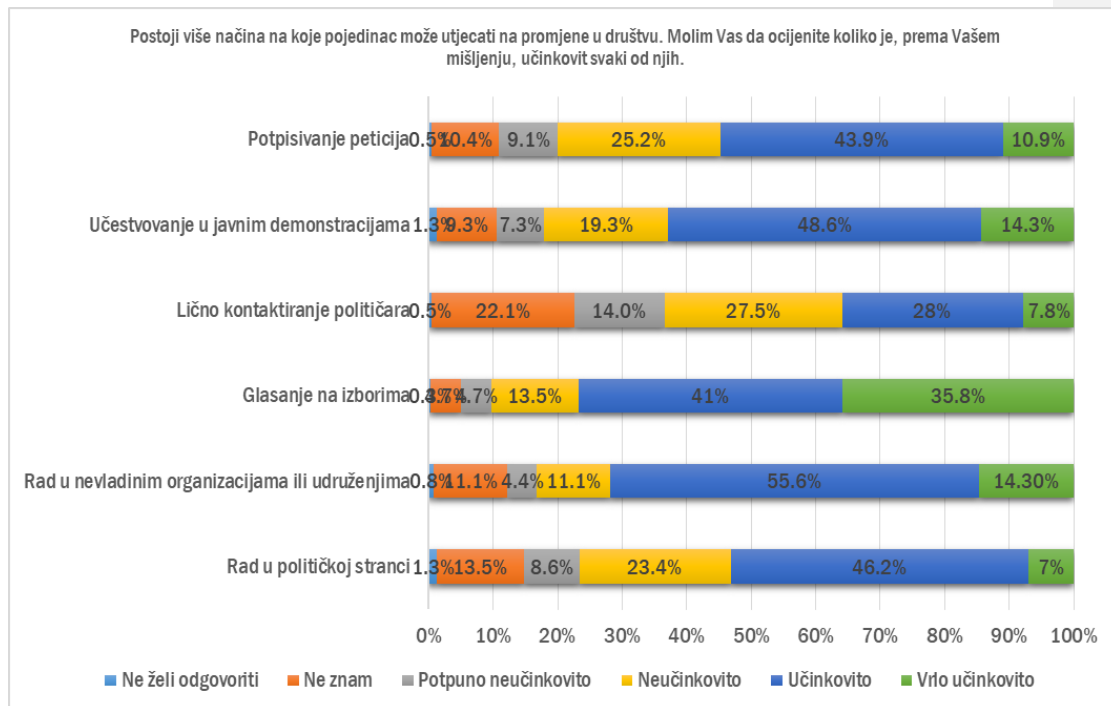
Također, učinkovito ili vrlo učinkovito djelovanje na promjene u društvu 78,6% mladih u općini Centar vidi putem izbora.

Lično kontaktiranje političara, tj. onih koji odlučuju, nema vrijednost učinkovitosti kao prethodni razlozi. Da je ovakav način učinkovit smatra 28%, dok ga 7,8% mladih smatra vrlo učinkovitim.

Učestvovanje u javnim demonstracijama smatra učinkovitim 48,6% mladih općine Centar.

Potpisivanje peticija kao način za promjene u društvu 54,8% mladih općine Centar smatra učinkovitim ili vrlo učinkovitim.

Grafik 37. Utjecaj pojedinca na promjene u društvu

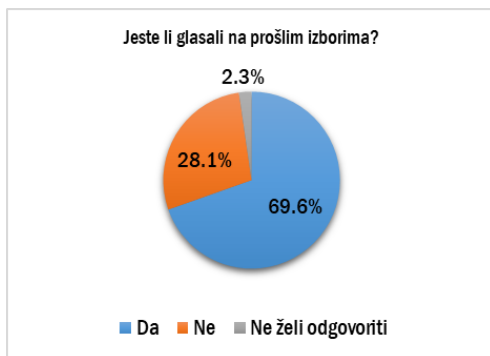

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Izlaznost mladih na izbore u općini Centar iznosi 69,9%. Ovaj procent je prema analizi iz 2010.⁴³ godine iznosio oko 65%.

⁴³ Isto.

Grafik 38. Izlaznost na prethodne izbore

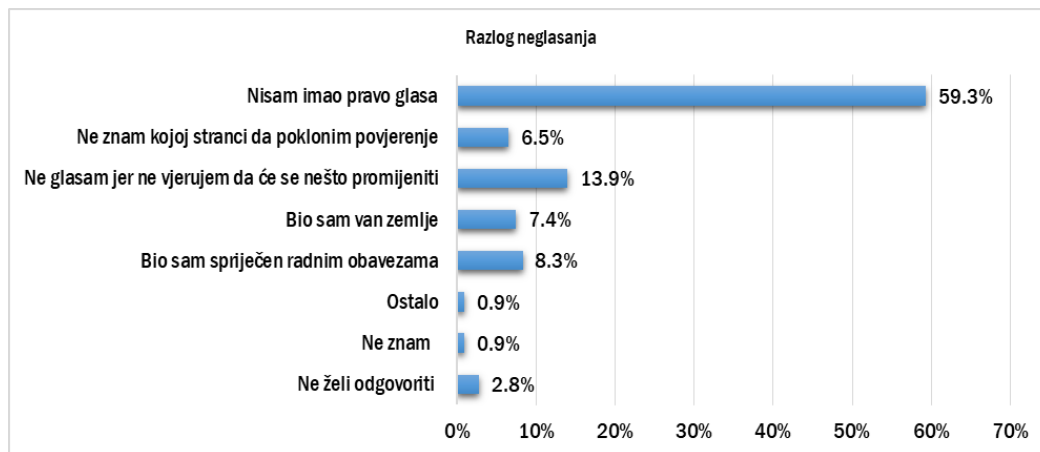
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Spolna struktura pokazuje da je od ukupnog broja muškaraca njih 68,9% glasalo na prošlim izborima. Sličan je omjer i kod žena, gdje je na prošlim izborima glasalo 70,2% žena.

Pregledom po petogodištima/šestogodištima vidimo da je najdominantnija izlaznost na prošlim izborima bila unutar skupine 25–30 godina, i to 90,3%, Unutar petogodišta 20–24 vidimo nešto manju izlaznost u odnosu na starije, odnosno 82,7%. Najmlađe petogodište od navedenih ima izlaznost od 25,7%.

Prema analizi, 13,9% mladih ne vjeruje da će glasanjem nešto promijeniti.

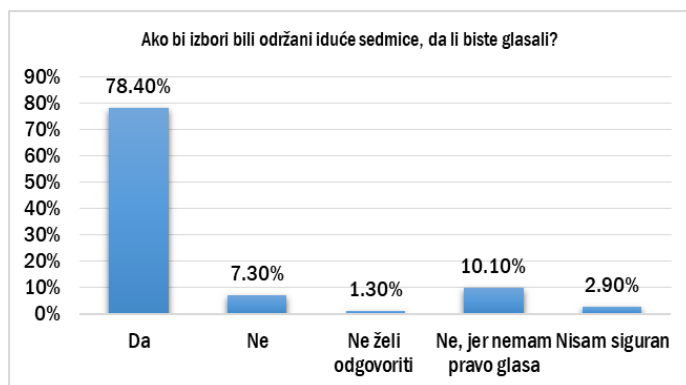
Grafik 39. Razlog neizlaska na izbore

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Na prethodnim izborima je, prema odgovorima, glasalo 69,6% mladih općine Centar. Važno je navesti da određeni dio zakonski nije imao pravo da glasa. Kada bi izbori bili držani naredne sedmice, 78,4% mladih bi izašlo na izbore i glasalo, dok 10,1% mladih nema pravo da glasa.

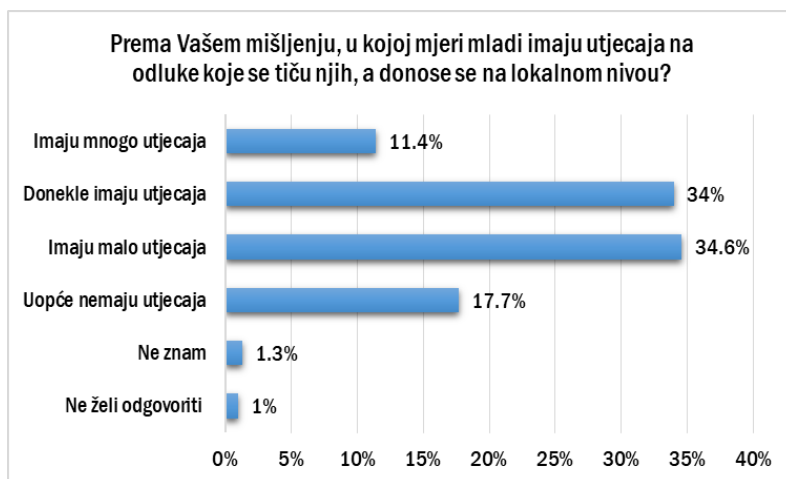
Grafik 40. Želja za izlaskom na izbore

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mišljenja mladih općine Centar podijeljena su kada je u pitanju utjecaj na odluke koje se tiču njih, a koje se donose na lokalnom nivou. Prema analizi dobijenih odgovora, 17,7% mladih smatra da mladi uopće nemaju utjecaja na odluke koje se tiču njih a koje se donose na lokalnom nivou. S druge strane, 34,6% mladih smatra da ima utjecaja na odluke koje se tiču njih a koje se donose na lokalnom nivou.

Grafik 41. Utjecaj mladih na donošenje odluka

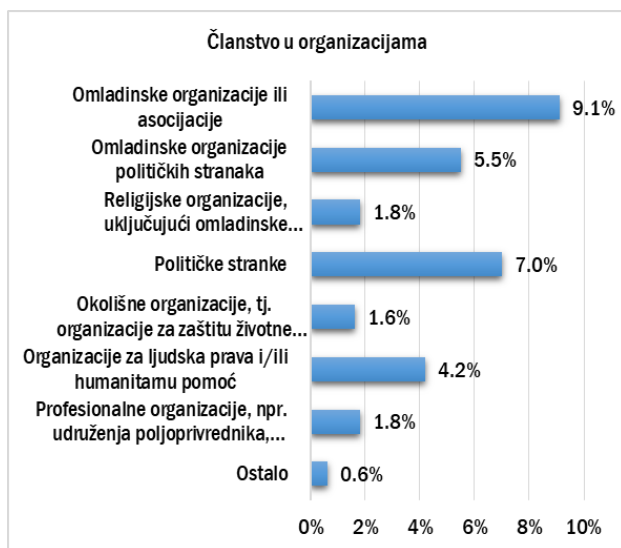

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Organiziranost mladih

Članstvo u organizacijama iskazalo je manje od jedne četvrtine mladih općine Centar. Naime, 77,1% mladih nisu članovi nijedne organizacije.

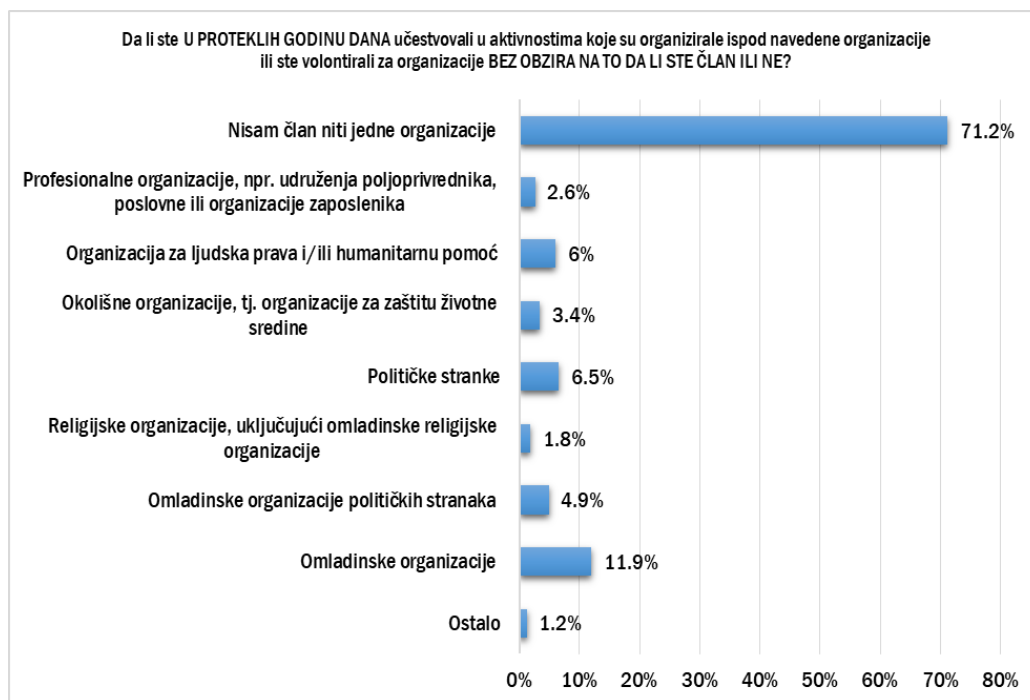
Grafik 42. Članstvo u organizacijama

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Iako gotovo tri četvrtine mladih nisu članovi organizacije, njih 11,9% učestvovalo je u aktivnostima omladinskih organizacija. Slijedi učestvovanje u aktivnostima političkih stranaka sa 6,5% te učestvovanje u aktivnostima organizacija za humanitarnu pomoć i zaštitu ljudskih prava sa 6%.

Grafik 43. Učestvovanje u aktivnostima organizacija

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

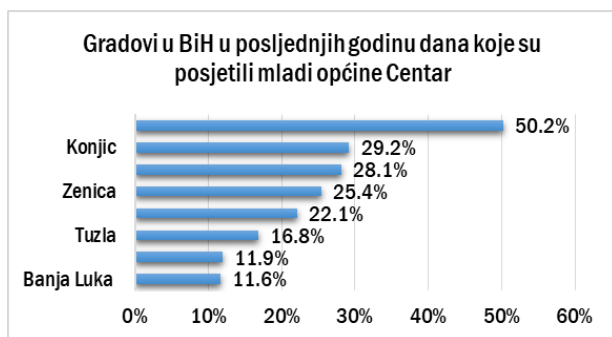
Mobilnost

U posljednjoj godini dana 69,4% mladih je putovalo u druge gradove u BiH. Važno je napomenuti da je na mogućnost putovanja imala utjecaj i pandemija COVID-19. Više od četvrtine, odnosno 27,6% mladih nije putovalo u druge gradove, a njih 2,9% nije željelo odgovoriti. Više od polovine mladih kao razlog putovanja navelo je turizam.

Poređenje analiza o tome koje su gradove mladi općine Centar posjetili u BiH prošle godine i prije deset godina pokazuje nam određenu konstantnost. Naime, Mostar je i dalje na prvom mjestu s 50,2%, prije deset godina pozicija je bila ista, a procent 36%. Također, prema analizi 2010.⁴⁴ Neum je bio na drugom mjestu s 18%, dok je sada Neum na trećem mjestu s 28,1%, a na drugom mjestu je Konjic s 29,2%.

⁴⁴ Isto.

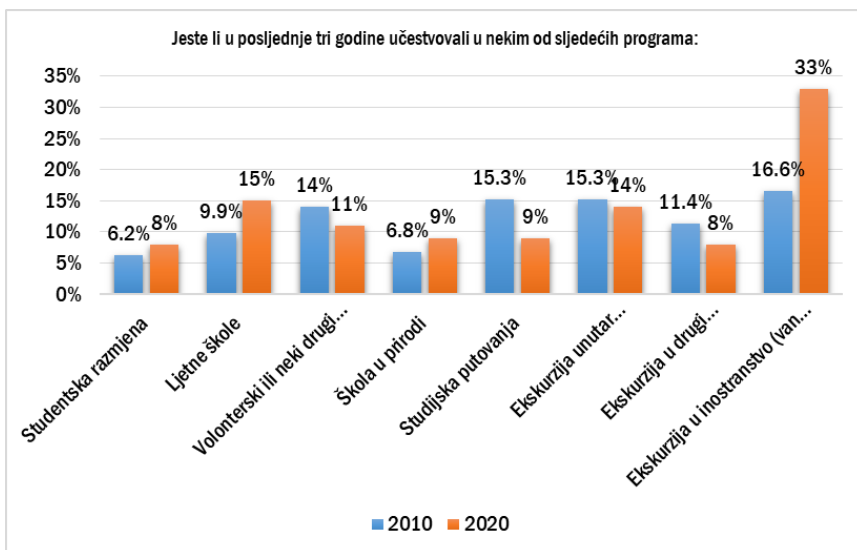
Grafik 44. Posjeta drugim gradovima u BiH u prethodnoj godini

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Učestvovanje mladih općine Centar u programima za mlade pokazuje određene promjene u odnosu na deceniju ranije. Naime, u studijskim putovanjima učestvovalo je 15,3% mladih općine Centar, dok je 2010. godine taj procent iznosio 9%. Na studentskim razmjenama učestvovalo je 8% mladih 2010. godine, a 2020. se procent smanjio na 6,2%. Broj ekscurzija unutar entiteta i u drugi entitet te Brčko distrikt BiH je porastao.

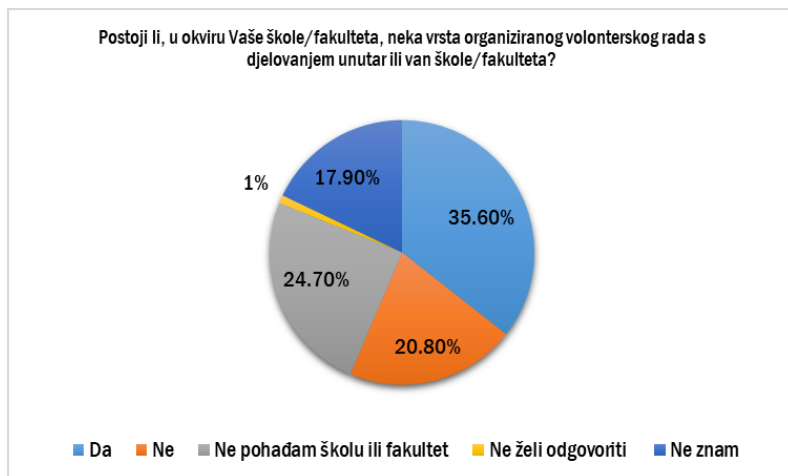
Grafik 45. Učestvovanje u programima

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Malo više od jedne trećine, odnosno 35,6% mladih izjasnilo se da na njihovim fakultetima/školama postoji neka vrsta organiziranog volonterskog rada s djelovanjem unutar ili van škole/fakulteta. Gotovo četvrtina, tj. 24,7% mladih, izjasnilo se da ne pohađa školu ili fakultet, dok 17,9 ne zna za volonterski rad.

Grafik 46. Mogućnost volonterskog rada

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Uključenost u volontersku aktivnost u posljednjih godinu dana imalo je 26,2% mladih. Prema spolnoj strukturi onih koji su učestvovali, muškarci čine 38,6%, a žene 61,4%.

Posmatrajući starosnu strukturu, vidimo da je 23,8% mladih od 15 do 19 godina učestvovalo u volonterskoj aktivnosti. Najveći udio otpada na mlade od 20 do 24 godine, koji čine 61,4% onih koji su učestvovali u volonterskoj aktivnosti. Najmanji procent je u kategoriji od 25 do 30 godina, i oni čine 14,8% od ukupnog procenta učesnika volonterskih aktivnosti.

Grafik 47. Volonterske aktivnosti

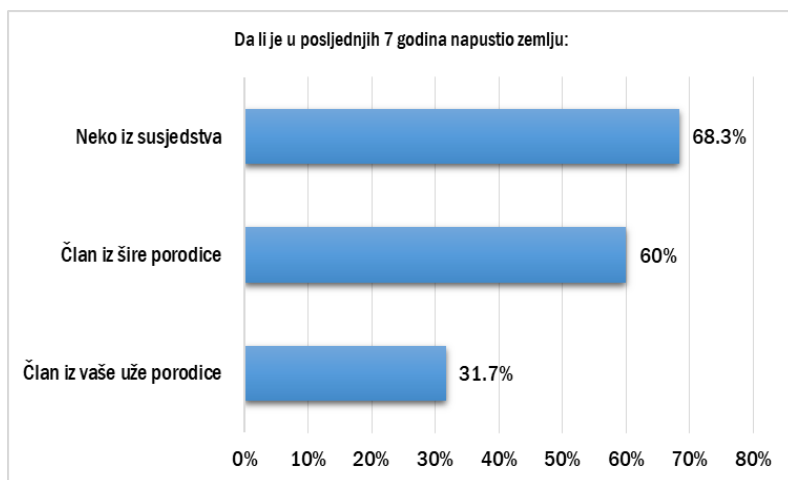

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Gotovo trećini mladih iz općine Centar član iz uže porodice je napustio državu u posljednjih sedam godina, a iz šire porodice gotovo dvije trećine, odnosno 60%.

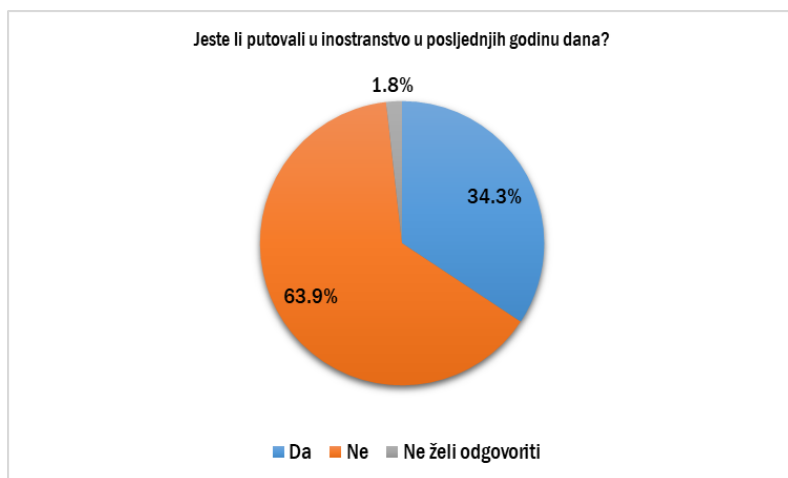
Grafik 48. Napuštanje zemlje

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Više od trećine mladih je putovalo u inostranstvo u posljednjih godinu dana, odnosno njih 34,3%, dok 63,9% nije. Od onih koji su putovali, žene procentualno čine 60,6%, a muškarci 39,4%. Procentualni sastav onih koji su putovali prema starosnim kategorijama dijeli se na grupu od 15 do 19 godina, koja čini 18,2%, grupu od 20 do 24 godine, koja čini 54,5%, te grupu od 25 do 30 godina, koja čini 27,3%.

Grafik 49. Putovanje u inostranstvo

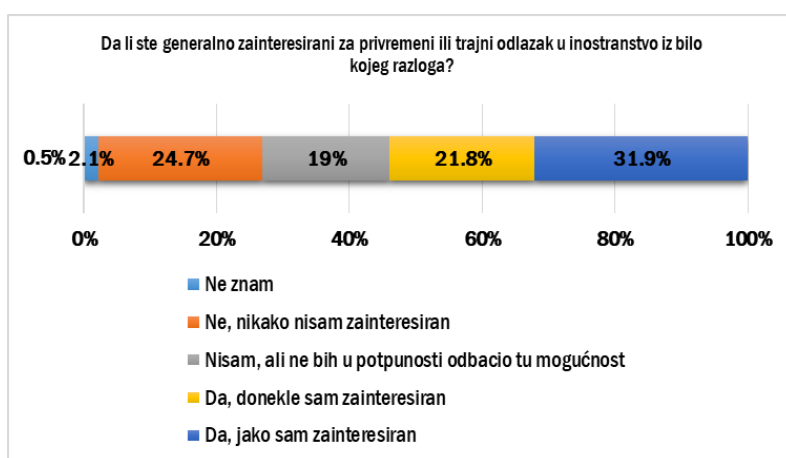
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Države u koje su mladi putovali većinom su zemlje okruženja. Hrvatska dominira s 53,1%, zatim Srbija s 19,7% te Turska s 18,2%.

Odlazak iz države

Preko polovine mladih ima određeni interes za odlaskom iz države. Naime, 21,8% mladih je donekle zainteresirano za odlazak iz države, dok je 31,9% mladih jako zainteresirano. Skoro jedna četvrtina nije nikako zainteresirana za odlazak, odnosno 24,7% mladih.

Grafik 50. Zainteresiranost za odlazak iz države

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Razlozi odlaska koje su mladi naveli su sljedeći: *potraga za boljim poslom; ostvarenje poslovnih i ličnih ciljeva; bolji uvjeti za život; specijalizacija u inostranstvu, jer sam kao student Medicinskog fakulteta u Sarajevu uvidjela kakvo je katastrofalno stanje u zdravstvu diljem BiH; bolji uvjeti i viša plata u inostranstvu; zbog društva, finansijskih prihoda, sreće; korupcija, nacionalizam, nezaposlenost; loša politička, socijalna i ekonomska situacija u BiH; neizvjesna politička situacija, nesigurnost, negativna politika, ekonomska situacija.*

Od mladih koji razmišljaju o odlasku, za privremeni odlazak bi se odlučilo 52,4% mladih, dok bi trajno otišlo 47,6% mladih. Posmatrajući isključivo muškarce, odnos između ove dvije grupe je približno jednak. Naime, 50,3% muškaraca je za privremeni, dok je 49,7% njih za trajni odlazak. S druge strane, kod žena je razlika između ove dvije grupe blago izraženija. Naime, 53,9% žena je za privremeni odlazak, dok je 46,1% njih za trajni odlazak iz BiH.

Posmatrajući migracije unutar Kantona Sarajevo,⁴⁵ pokazuje se pozitivan odnos u 2019. godini, gdje su se u KS doselila ukupno 1.182 stanovnika. Gledajući mlade od 15 do 29 godina, vidimo da je iz navedene kategorije u KS migriralo 905 osoba. Općina Centar od gradskih općina zajedno s općinom Novi Grad ima pozitivan ukupni rezultat. Naime, u općini Centar se ukupno doselilo 29 stanovnika. Gledajući isključivo petogodišta od 15 do 29 godina, vidimo negativan odnos u prvom petogodištu. Druga dva petogodišta bilježe pozitivan odnos u saldu migracija.

Tabela 10. Migracije mladih u KS od 15 do 29 godina

⁴⁵ Federalni zavod za statistiku (2020), Migracije 2019. Demografski bilten za publicistiku (dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/publikacije/godisnji-bilteni/stanovnistvo-i-registar/> pristupljeno: 6. 4. 2021).

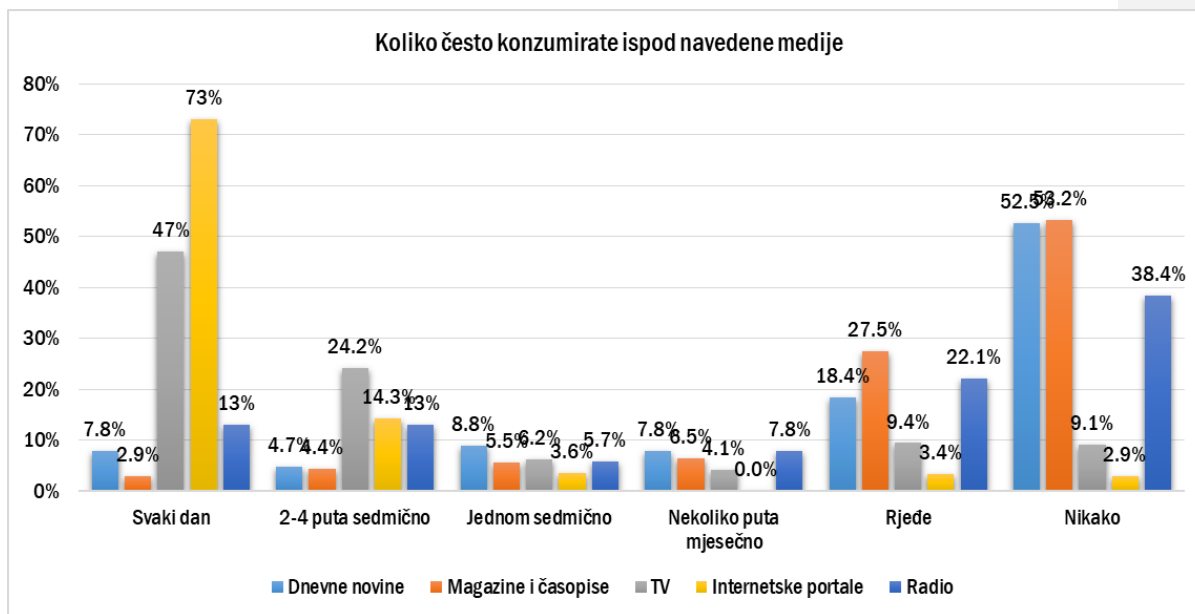
KANTON SARAJEVO		15–19 godina	20–24 godine	25–29 godina
doseljeni	8.895	443	1.073	1.404
odseljeni	7.713	423	651	941
saldo migracija	1.182	20	422	463
CENTAR SARAJEVO				
doseljeni	1.334	55	144	212
odseljeni	1.305	72	77	146
saldo migracija	29	-17	67	66
HADŽIĆI				
doseljeni	295	18	42	38
odseljeni	209	19	37	38
saldo migracija	86	-1	5	-
ILIDŽA				
doseljeni	1.393	87	165	215
odseljeni	1.136	69	126	149
saldo migracija	257	18	39	66
ILIJAS				
doseljeni	349	29	66	63
odseljeni	315	30	38	41
saldo migracija	34	-1	28	22
NOVI GRAD SARAJEVO				
doseljeni	2.556	109	287	396
odseljeni	1.858	102	153	208
saldo migracija	698	7	134	188
NOVO SARAJEVO				
doseljeni	1.553	67	173	267
odseljeni	1.574	61	105	183
saldo migracija	-21	6	68	84
STARI GRAD SARAJEVO				
doseljeni	533	28	81	75
odseljeni	837	41	57	110
saldo migracija	-304	-13	24	-35
TRNOVO				
doseljeni	125	11	10	11
odseljeni	67	10	4	2
saldo migracija	58	1	6	9
VOGOŠĆA				
doseljeni	757	39	105	127
odseljeni	412	19	54	64

saldo migracija	345	20	51	63
-----------------	-----	----	----	----

Izvor: Federalni zavod za statistiku

INFORMIRANJE MLADIH

Informiranost kod mladih općine Centar pokazuje da su na dnevnoj bazi najzastupljeniji izvor informacija internetski portali sa 73%. Kao izvor informacija koji se koristio 2–4 puta sedmično dominira TV s 24,2%. Više od 50% mladih je navelo da nikako ne koristi kao izvor informacija dnevne novine, magazine i časopise.

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Većina mladih općine Centar, odnosno 91,2%, koristi internet svaki dan, dok skoro svaki dan internet koristi 7,3% mladih.

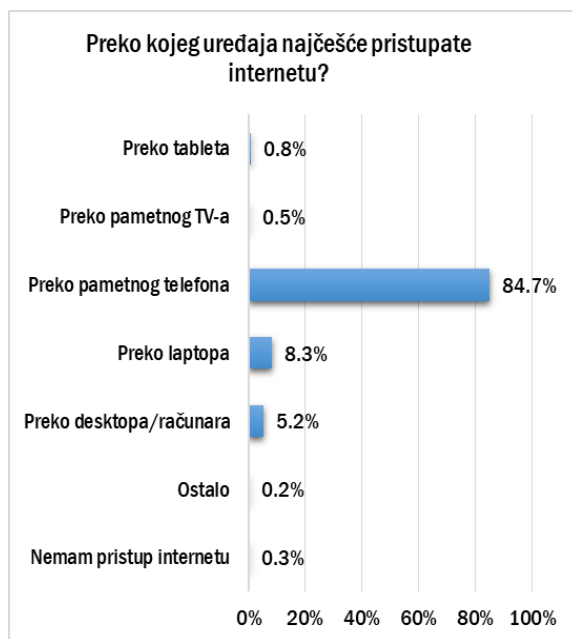
Grafik 52. Korištenje interneta

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Najdominantniji uređaj za pristupanje internetu je pametni telefon s 84,7%. Nakon njega slijedi laptop s 8,3% te računar s 5,2%.

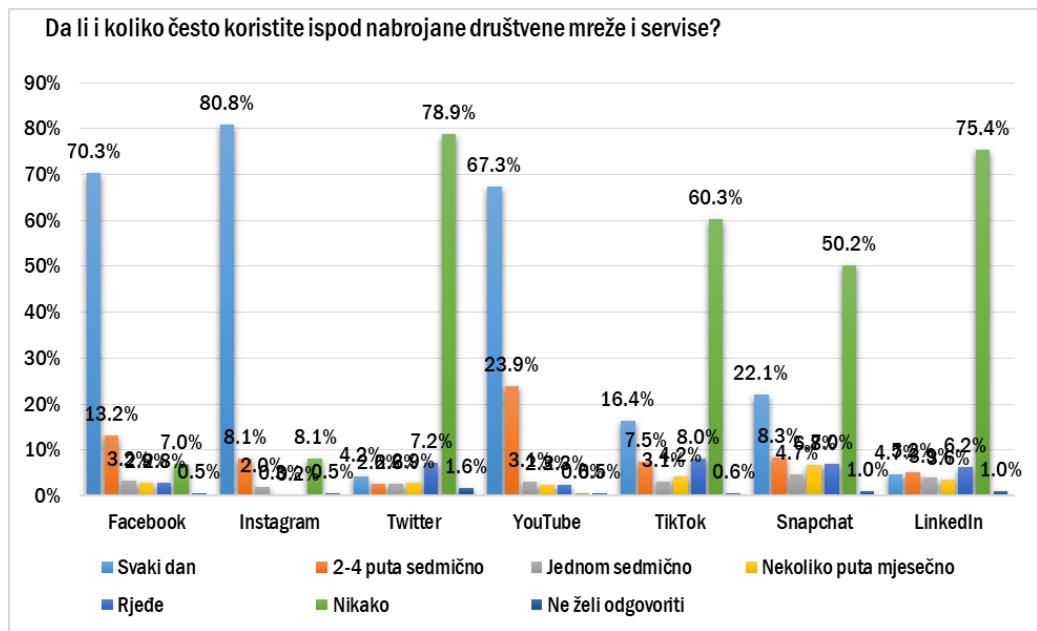
Grafik 53. Pristup internetu

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Društvene mreže koje su najzastupljenije kod mladih na dnevnoj bazi su Instagram s 80,8%, Facebook sa 70,3% te YouTube sa 67,3%. S druge strane, Twitter 78,9% mladih općine Centar ne koristi. Njega slijedi LinkedIn, gdje se 75,4% mladih općine Centar izjasnilo da navedenu mrežu ne koristi.

Grafik 54. Korištenje društvenih mreža i servisa

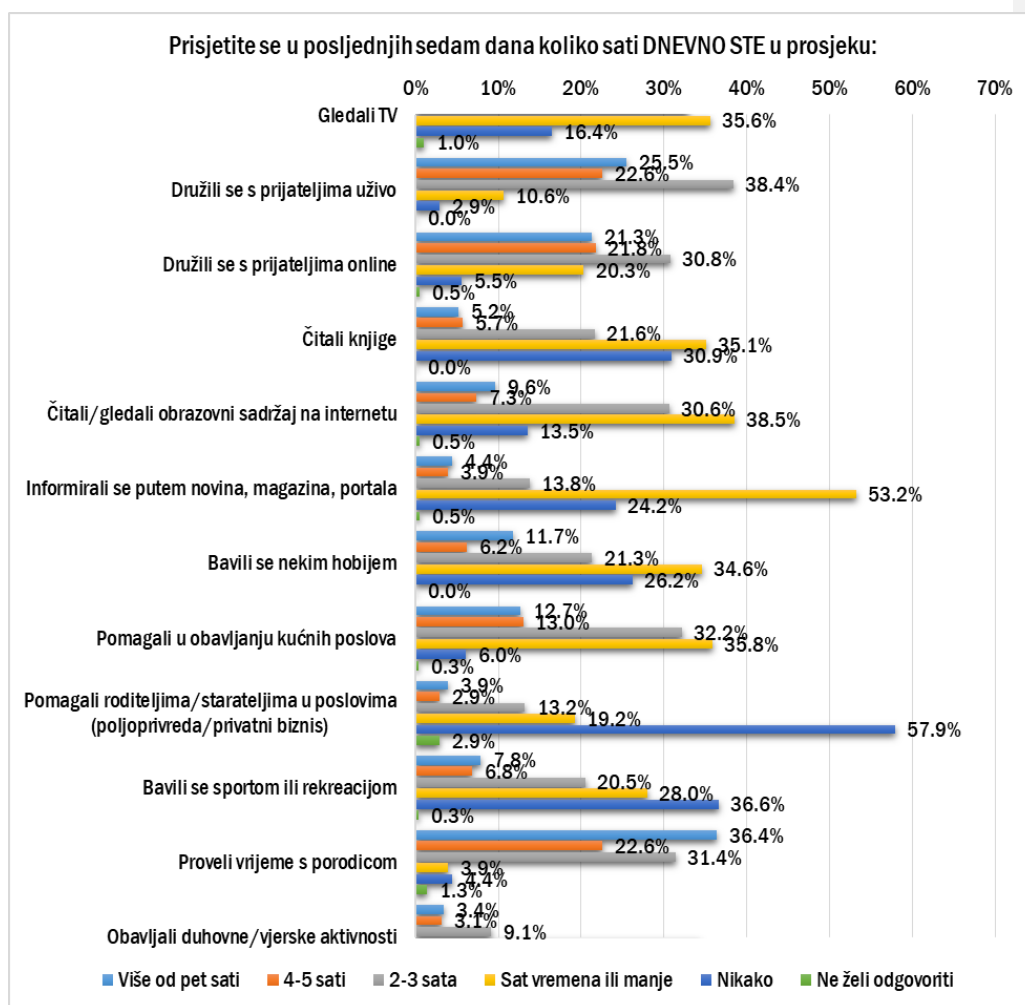

_Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

SLOBODNO VRIJEME

Slobodno vrijeme mladih pokazuje da je 36,4% mladih provelo više od pet sati dnevno u prosjeku s porodicom. U prosjeku sat vremena je više od polovine mladih provelo u informiranju putem novina, magazina, portala, odnosno njih 53,2%. Više od četvrtine mladih, tj. 25,5% provelo je s prijateljima u prosjeku 4-5 sati dnevno.

Grafik 55. Slobodno vrijeme

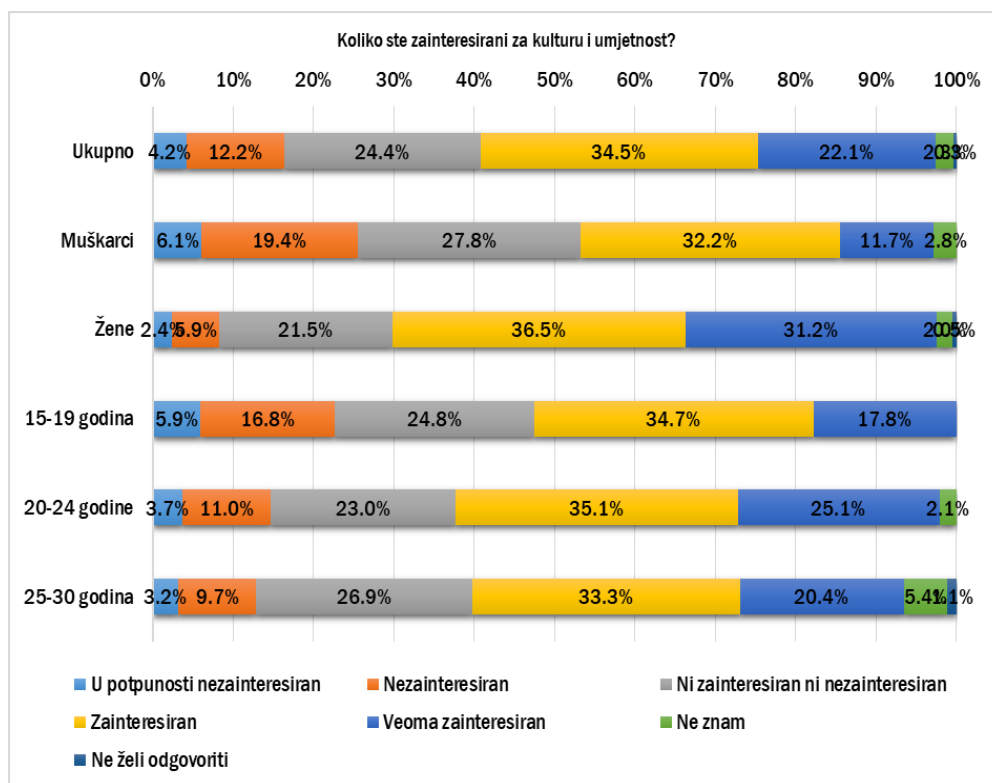

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

KULTURA I SPORT

Zainteresiranost za kulturu i umjetnost pokazalo je više od polovine mladih općine Centar. Naime, zainteresiranih i veoma zainteresiranih za kulturu i umjetnost ukupno ima 56,6%. Gledajući spolnu strukturu, vidimo da je zainteresiranost veća kod žena u odnosu na muškarce. Veoma zainteresiranih muškaraca ima 11,7%, dok veoma zainteresiranih žena ima 31,2%.

Grafik 56. Interes za kulturu i umjetnost

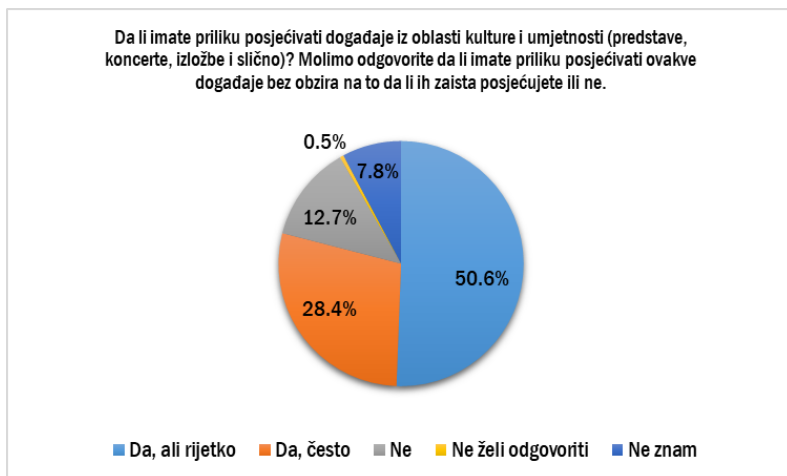

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Bez obzira na to da li zaista posjećuju kulturne događaje, 50,6% mladih smatra da imaju priliku posjetiti ih, ali rijetko. S druge strane, 28,4% mladih smatra da ima često priliku posjećivati događaje iz oblasti umjetnosti i kulture.

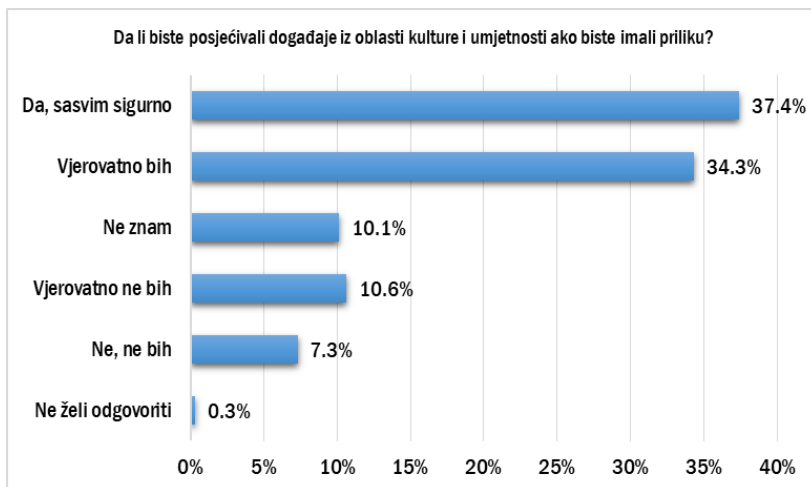
Grafik 57. Prilike za kulturne događaje

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Preko dvije trećine mladih bi posjećivalo događaje iz oblasti kulture ako bi imali priliku. Od toga, 34,7% njih bi sasvim sigurno posjećivalo ovakve događaje, dok bi ih 34,3% mladih vjerovatno posjećivalo.

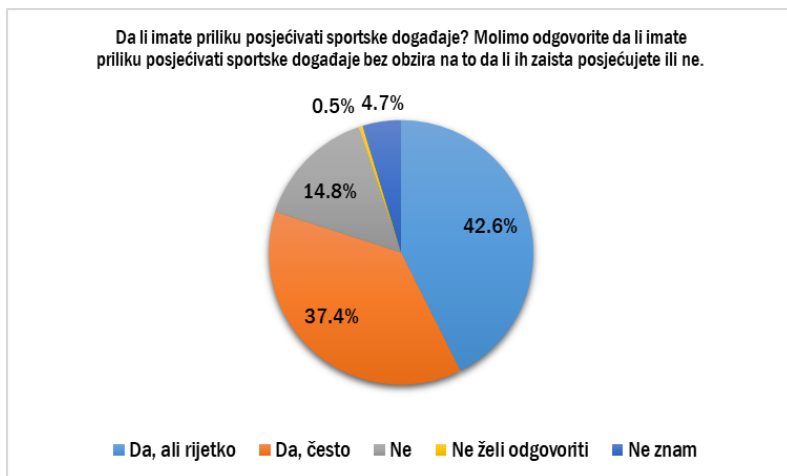
Grafik 58. Želja za posjećivanjem događaja iz oblasti umjetnosti i kulture

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Priliku da često posjete sportske događaje ima 37,5% mladih. S druge strane, 42,6% mladih smatra da imaju, ali rijetko priliku posjetiti sportske događaje.

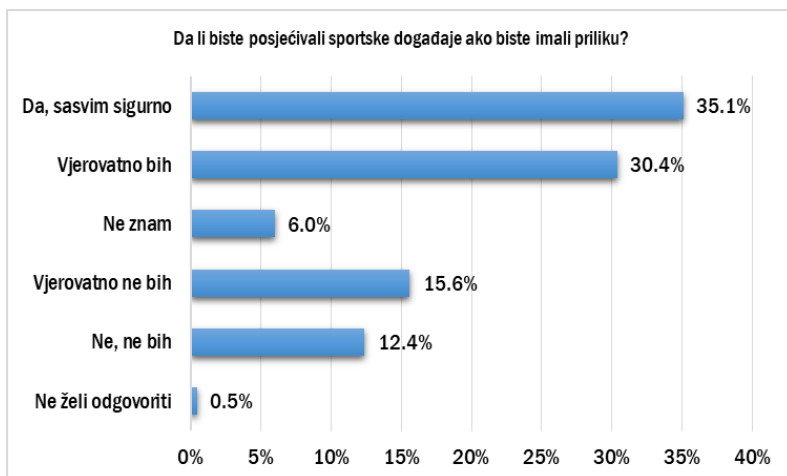
Grafik 59. Prilika za posjećivanje sportskih događaja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Želja za posjećivanjem sportskih događaja je približna kao i kad su u pitanju događaji iz oblasti kulture. Naime, 35,1% mladih bi sasvim sigurno posjetilo sportske događaje ako bi imali priliku. Vjerovatno bi posjetilo sportske događaje ako bi imali priliku 30,4% mladih.

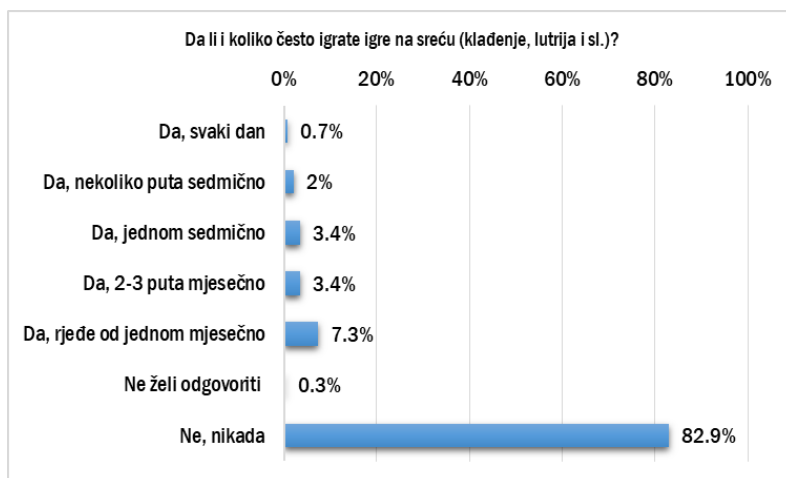
Grafik 60. Želja za posjećivanjem sportskih događaja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Većina mladih nikad ne igra igre na sreću, odnosno njih 82,9%. Onih koji igraju rjeđe od jednom mjesečno ima 7,3%.

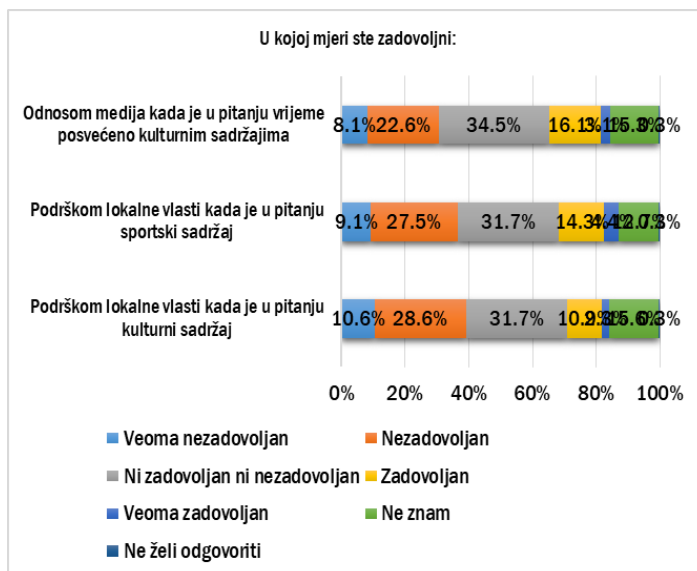
Grafik 61. Igre na sreću

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Zadovoljstvo mladih odnosom medija prema kulturnim događajima te lokalne zajednice prema kulturnim i sportskim događajima većinom varira između ni zadovoljan ni nezadovoljan od 31% do 35% za navedena tri pitanja.

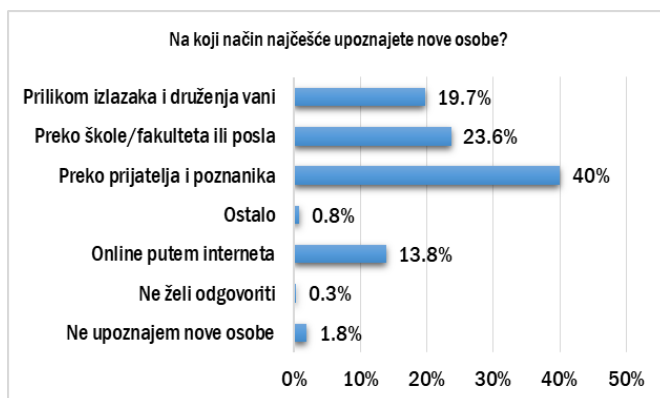
Grafik 62. Zadovoljstvo podrškom medija i lokalne vlasti prema kulturnim i sportskim sadržajima

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Najčešće mladi upoznaju nove osobe preko prijatelja i poznanika, tj. njih 40%. Preko škole/fakulteta ili posla nove osobe upoznaje 23,6% mladih.

Grafik 63. Način upoznavanja novih osoba

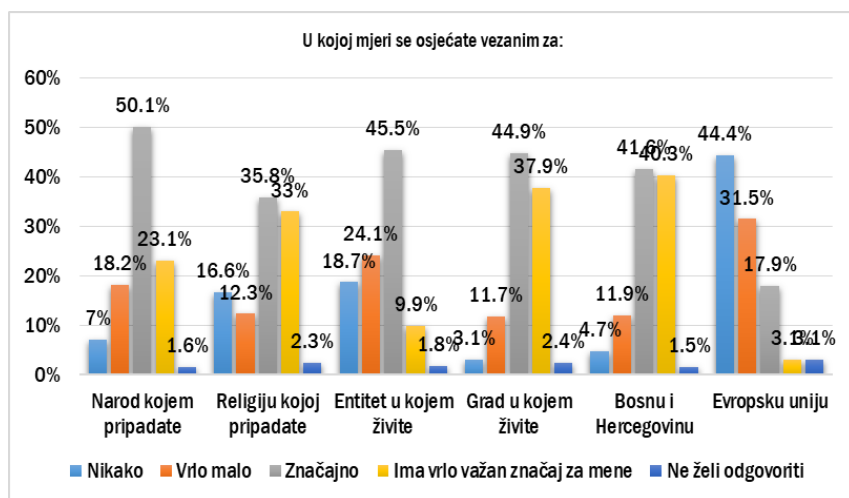

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

IDENTITET

Povezanost mladih u općini Centar je najizraženija kada je u pitanju nacionalna pripadnost. Naime, 50,1% mladih se osjeća značajno vezano za narod kojem pripada. Značajnu povezanost s entitetom ima 45,5% mladih. Na trećem mjestu se nalazi značajna povezanost mladih s gradom i iznosi 44,9%. Povezanost s religijom, značajno, iskazalo je 35,8% mladih.

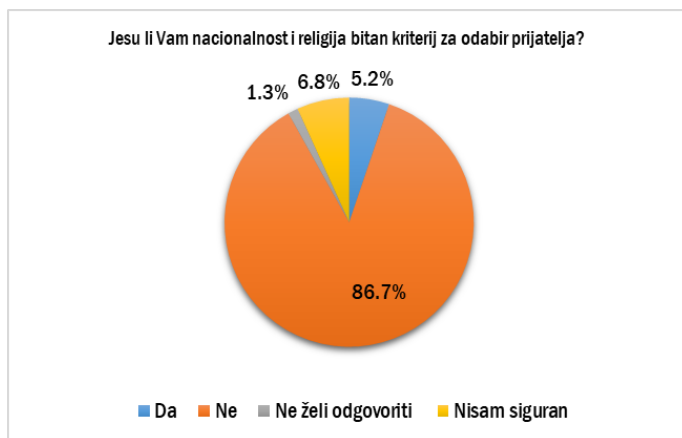
Grafik 64. Osjećaj vezanosti

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Apsolutnoj većini mladih, tj. 86,7%, religija i nacionalnost nisu bitan kriterij za odabir prijatelja. Onih koji nisu sigurni ima 6,8%, dok je onih kojima je to bitan kriterij 5,2%.

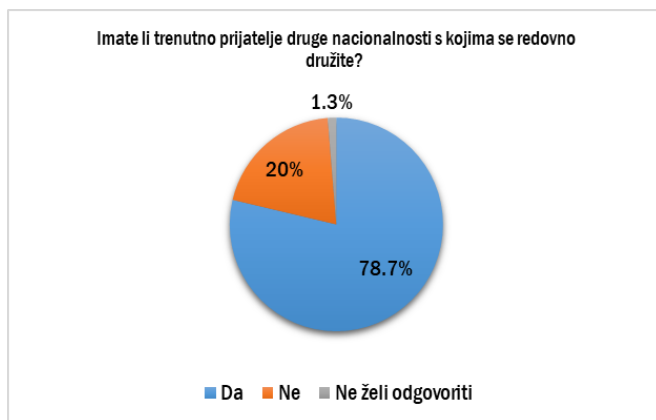
Grafik 65. Kriterij za odabir prijatelja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Više od tri četvrtine mladih općine Centar ima prijatelje druge nacionalnosti s kojima se redovno druže, tj. njih 78,7%. Gledajući spolnu strukturu na ovaj odgovor, vidi se minimalna razlika među spolovima.

Grafik 66. Druženje s osobom druge nacionalnosti

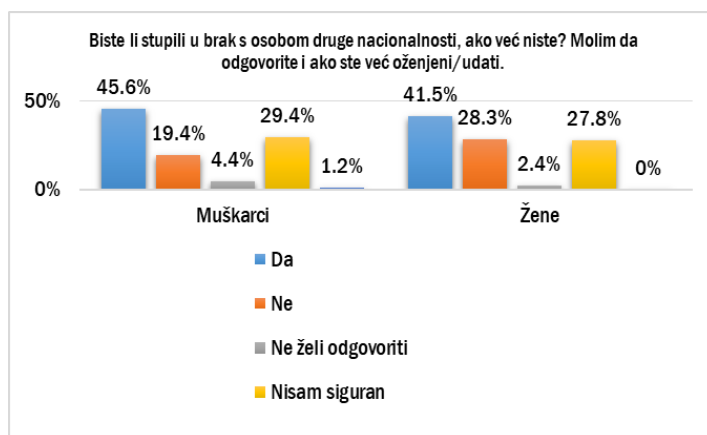
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Spremnost da stupi u brak s osobom druge nacionalnosti pokazalo je 43,4% mladih općine Centar. Onih koji nisu sigurni ima 28,6%, dok je onih koji to ne bi uradili 24,1%.

Gledajući po spolovima, više muškaraca je spremno na brak s osobom druge nacionalnosti u odnosu na žene, odnosno njih 45,6%. Gotovo jedna petina muškaraca ne bi stupila u brak s osobom druge nacionalnosti, tj. njih 19,4%. Muškaraca koji nisu sigurni da li bi stupili u brak s osobom druge nacionalnosti ima 29,4%.

Žena koje su spremne na brak s osobom druge nacionalnosti ima 41,5%. S druge strane, 28,3% mladih žena ne bi stupilo u brak s osobom druge nacionalnosti. One žene koje nisu sigurne procentualno čine 27,8%.

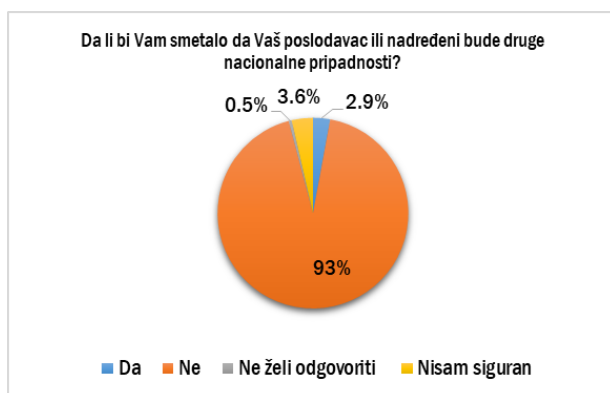
Grafik 67. Stupanje u brak s osobom druge nacionalnosti prema spolu

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Imati za poslodavca osobu druge nacionalnosti ne bi bila smetnja za 93% mladih. Gledajući po spolnoj strukturi, odgovori su procentualno približni.

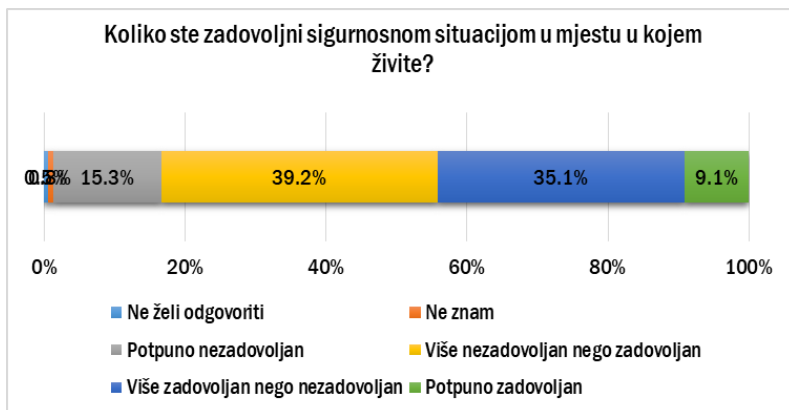
Grafik 68. Preferencije o poslodavcu druge nacionalnosti

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Nezadovoljstvo sigurnosnom situacijom mladih u općini Centar dominira u odnosu na zadovoljstvo. Potpuno nezadovoljnih je 15,3%, dok je potpuno zadovoljnih 9,1%.

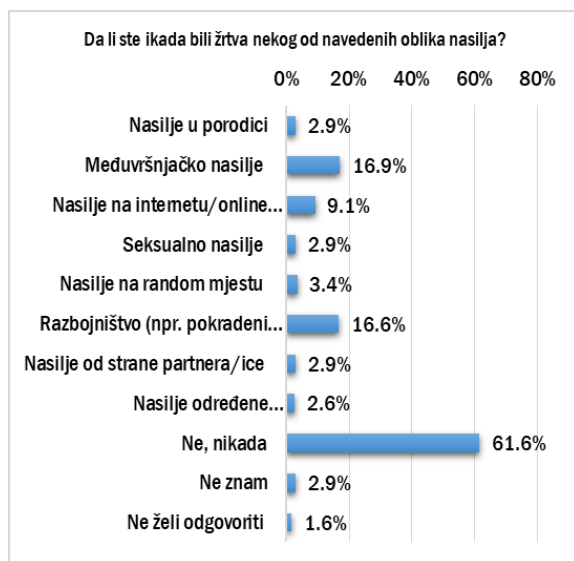
Grafik 69. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Gotovo dvije trećine mladih, odnosno 61,6%, izjasnilo se da nikada nisu bili izloženi nasilju. Od oblika nasilja koji su navedeni u upitniku, 16,9% mladih je bilo izloženo međuvršnjačkom nasilju, dok je razbojništvu bilo izloženo 16,6%.

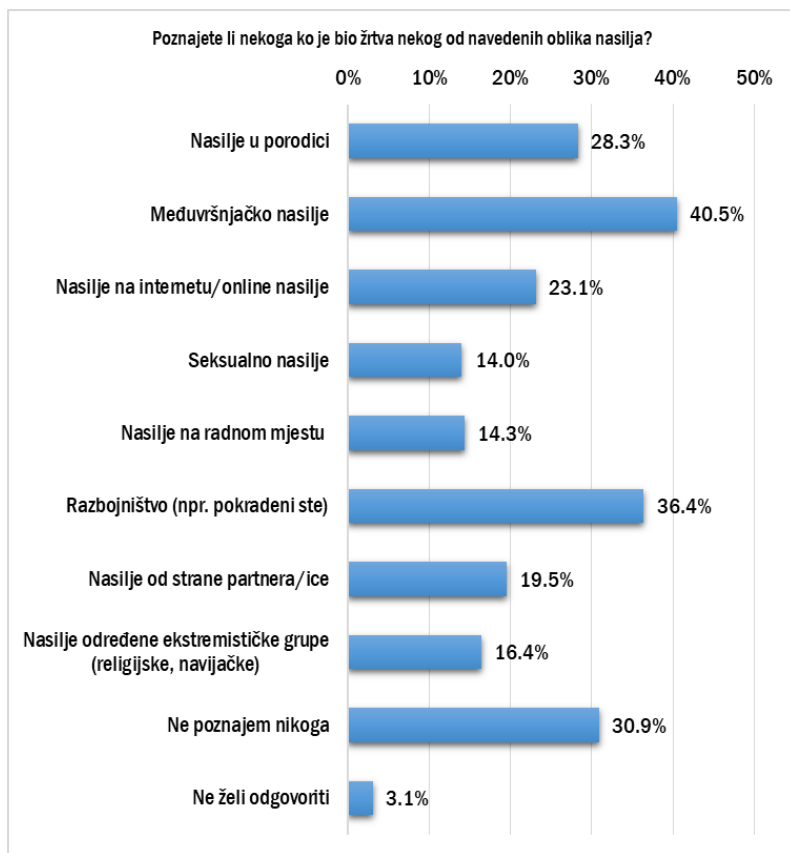
Grafik 70. Vrsta nasilja kojem su mladi izloženi

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U odnosu na prethodno pitanje, 30,9% mladih ne zna nikog da je bio žrtva nasilja. Najdominantniji oblici nasilja za koje znaju da je neko bio žrtva su međuvršnjačko nasilje s 40,5%, razbojništvo 36,4% te nasilje u porodici 28,3%.

Grafik 71. Poznavanje osoba žrtava nasilja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Neutralan stav po pitanju zadovoljstva radom policijskih službi je najdominantniji s 41,6%. Skoro četvrtina mladih, odnosno 24,9%, potpuno je nezadovoljna radom policijskih službi.

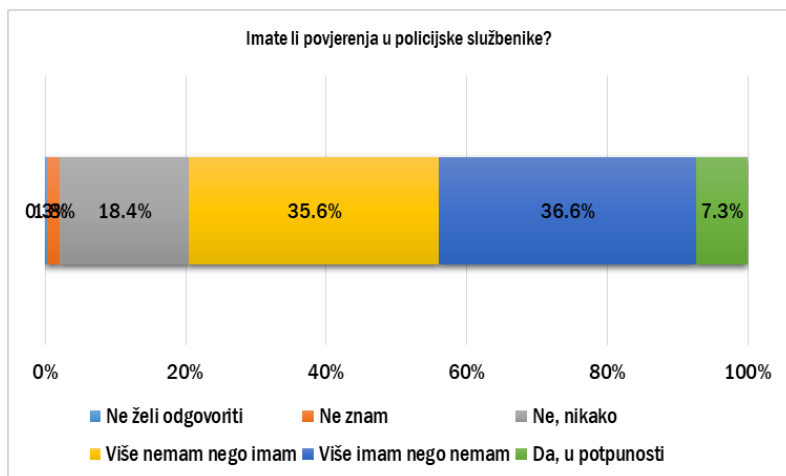
Grafik 72. Zadovoljstvo radom policijskih službi

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Za razliku od zadovoljstva radom policijskih službi, povjerenje u policijske službenike ima veće procenete kod mladih. Naime, potpuno povjerenje ima 7,3% mladih, dok nikako ne vjeruje policijskim službenicima 18,4% mladih.

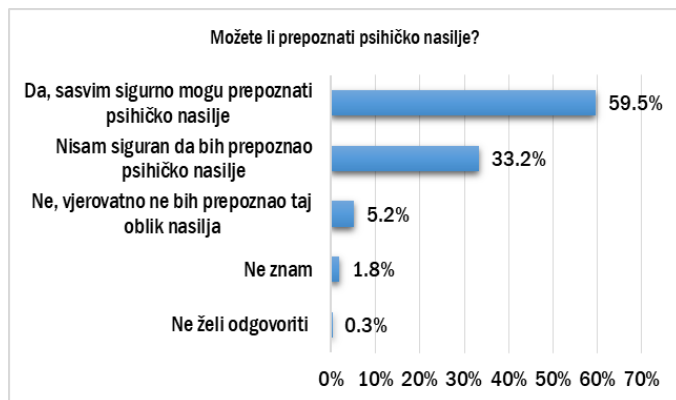
Grafik 73. Povjerenje u policijske službenike

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prema odgovorima u istraživanju, 59,5% mladih tvrdi da sa sigurnošću može prepoznati psihičko nasilje. Onih koji nisu sigurni da mogu prepoznati psihičko nasilje ima 33,2%. S druge strane, onih koji vjerovatno ne bi prepoznali taj oblik nasilja ima 5,2%.

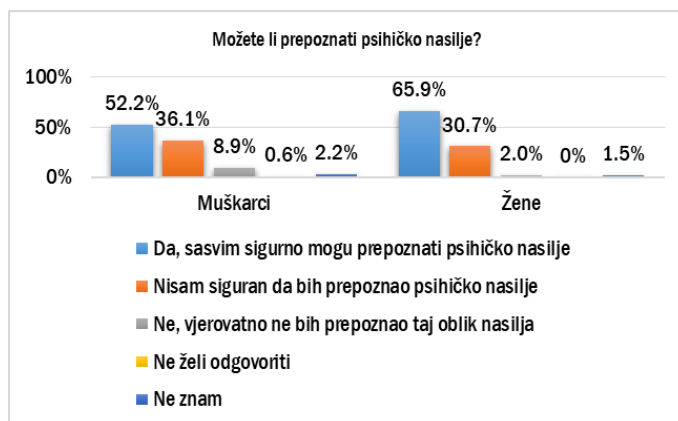
Grafik 74. Prepoznavanje psihičkog nasilja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Žene za razliku od muškaraca više prepoznaju psihičko nasilje. Naime, 65,9% žena tvrdi da sigurno može prepoznati psihičko nasilje, dok unutar muške populacije taj procent iznosi 52,2%.

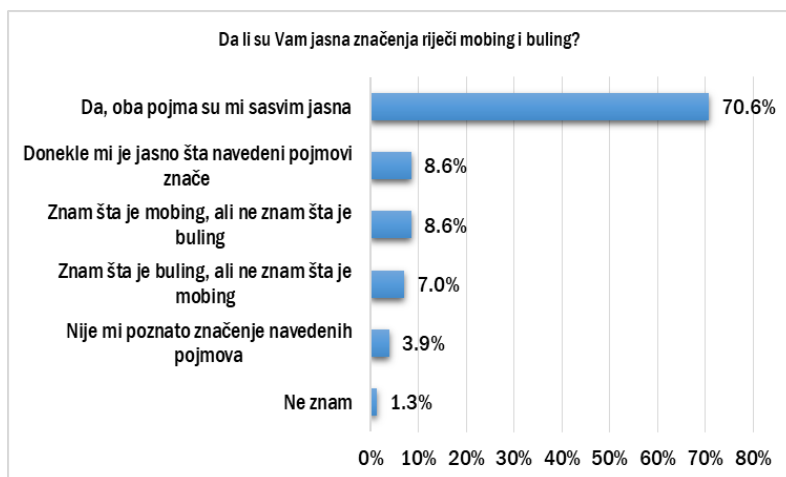
Grafik 75. Prepoznavanje psihičkog nasilja prema spolu

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Riječi mobing i buling kao i njihovo značenje poznati su 70,6% mladih općine Centar.

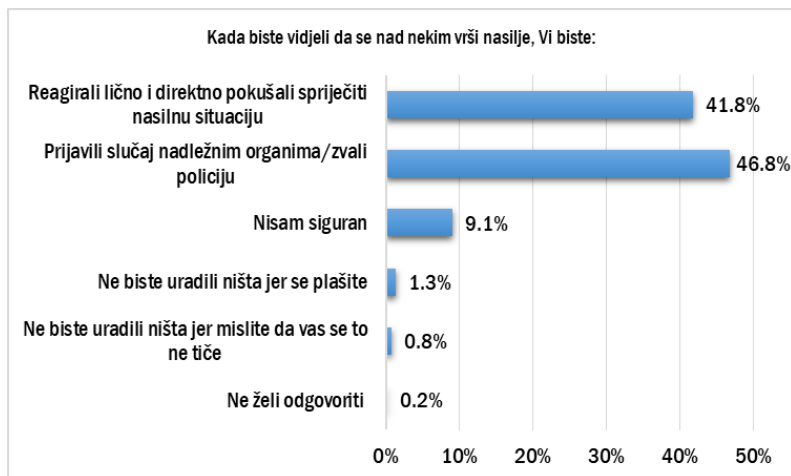
Grafik 76. Značenje riječi mobing i buling

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U slučaju kada bi mladi vidjeli da se nad nekim vrši nasilje, 46,8% njih tvrdi da bi prijavilo slučaj nadležnim organima. Onih koji tvrde da bi reagirali lično i pokušali spriječiti nasilnu situaciju ima 41,8%. Onih koji nisu sigurni kako bi reagirali ima 9,1%.

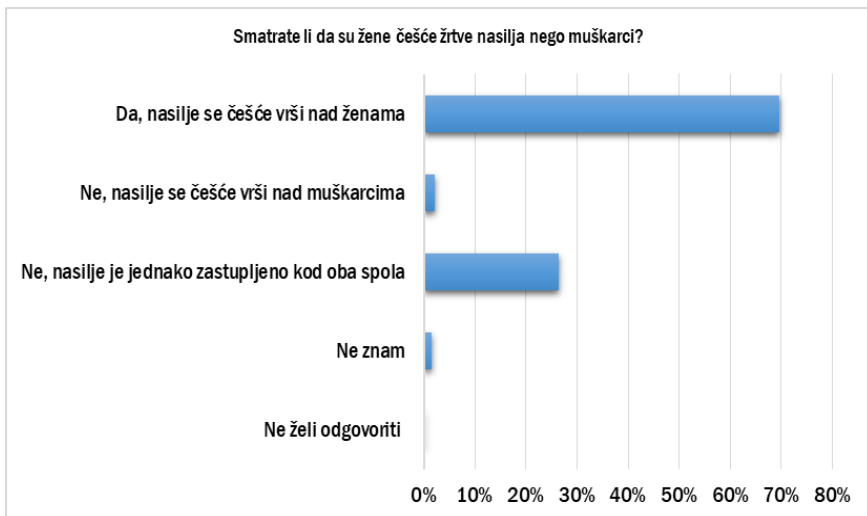
Grafik 77. Reagiranje na nasilje

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Nasilje se češće vrši nad ženama prema mišljenju 69,6% mladih općine Centar. S druge strane, da je nasilje zastupljeno jednako kod oba spola smatra 26,5% mladih.

Grafik 78. Percepcija prema ženama kao žrtvama nasilja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Žene su češće žrtve nasilja za 87,3% žena, dok unutar muške skupine to mišljenje dijeli 49,4% njih. S druge strane, 42,8% muškaraca smatra da je nasilje jednako zastupljeno, dok to mišljenje dijeli samo 12,2% žena.

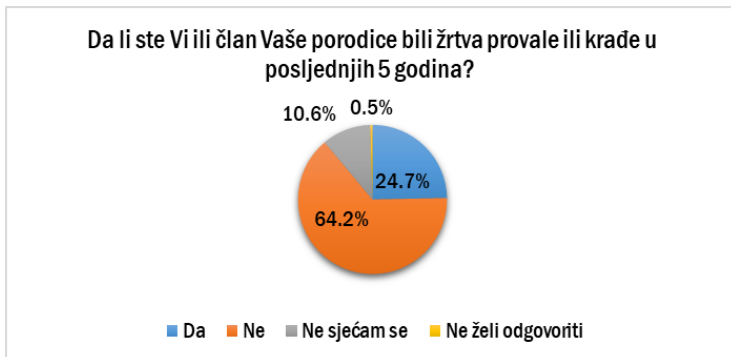
Grafik 79. Percepcija o nasilju prema spolovima

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Gotovo jedna četvrtina mladih općine Centar (24,7%) izjasnila se da su oni ili neko od članova njihovih porodica bili žrtva provala ili krađe u posljednjih pet godina. S druge strane, 64,2% se negativno izjasnilo po ovom pitanju.

Grafik 80. Žrtve provala i krađa

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

ZAKLJUČAK ANALIZE I PREPORUKE

Uzimajući u obzir da je ovo istraživanje provedeno za potrebe lokalne zajednice, važno je da preporuke kreirane na osnovu ove analize budu u domenu lokalne politike prema mladima, odnosno, u ovom slučaju, strategije prema mladima općine Centar.

Obrazovanje

Iako je obrazovanje u Kantonu Sarajevo u domenu ministarstva i kantonalnog nivoa, Općina Centar ima priliku da pruži mladima usluge i mogućnosti u vidu neformalnog obrazovanja i kurseva te ih na taj način adekvatnije pripremi za izazove u budućnosti na tržištu rada. U okviru centara za mlade, Općina može organizirati kurseve i druge vidove neformalnog obrazovanja za mlade. Pored kreiranja novih vidova obuke, važno je da se i postojeći kursevi aktivnije promoviraju i unaprijede. Stipendiranje mladih mora biti transparentno, dok talentirani mladi moraju imati veću podršku lokalne zajednice. Potrebna je veća informiranost mladih o deficitarnim zanimanjima te podrška vlasti onim mladima koji se odluče za ta zanimanja u procesu obrazovanja.

Proces zaposlenja također ima priliku unapređenja u povezivanju s mogućnostima koje nude studentski servisi, vladin i nevladin sektor. Važna je i promocija programa zapošljavanja koje nude različiti nivoi vlasti kao što su programi Federalnog zavoda za zapošljavanje i Kantonalne službe za zapošljavanje, a koji su dostupni i u Općini Centar.

Zlostavljanje na poslu kojem mladi i druge osobe svjedoče mora biti u sferi zanimanja i lokalne uprave, gdje će sve osobe biti u mogućnosti da ukažu na zlostavljanje, da im se garantira sigurnost a da se počinioci adekvatno sankcioniraju. Iako je ovaj domen uglavnom u nadležnosti sudova, Općina Centar može aktivnije promovirati postojeće ili kreirati nove kanale putem kojih se mogu prijaviti sve nezakonite aktivnosti, a gdje će žrtva ili svjedok zlostavljanja biti adekvatno zaštićeni.

Proces zaposlenja u lokalnoj administraciji trebao bi biti transparentniji i pravedniji. Pokretanje vlastitog biznisa predstavlja veliku šansu gdje se osim finansijske podrške mladima mogu pružiti i drugi vidovi podrške koje su naveli u ovom istraživanju kao potrebne.

Socijalna politika mora biti usmjerena na ravnopravnost i uklanjanje diskriminacije između svih kategorija društva. Stambena politika prema mladima trenutno se ogleda kroz finansijsku podršku Općine Centar za refundiranje dijela troškova plaćenog poreza na promet prilikom prve kupovine stana te ona iziskuje nove kanale i načine podrške.

Potrebno je unaprijediti i proširiti mjere podrške mladima koji rješavaju stambeno pitanje.

U okviru **zdravstva i zdravstvene politike** trebalo bi unaprijediti i promovirati trenutne mogućnosti u vidu obavljanja zdravstvenih pregleda te ih omogućiti mladima putem profesionalne zdravstvene usluge prilagođene njima.

Pored fizičkog zdravlja, potrebno je unaprijediti i promovirati usluge psihologa u okviru centara za mentalno zdravlje.

Aktivizam i aktivnija uloga mladih jeste obostran proces kako od mladih tako i od lokalne vlasti. Omogućavanje mladim osobama dostupnih kanala i alata da učestvuju u donošenju odluka u lokalnoj zajednici koje ih se direktno tiču trebao bi biti imperativ. Da bi se ostvario navedeni proces, potrebno je povećati povjerenje mladih u lokalne institucije vlasti. Pored navedenog, potrebni su podrška i promocija mehanizama koje nudi Zakon o mladima FBiH, poput učešća mladih kroz omladinske strukture.

Uzimajući u obzir da veliki broj mladih koristi moderne tehnologije u **komunikaciji**, lokalna administracija trebala bi prepoznati navedene alate kao mogućnost pristupa i direktne komunikacije s mladima.

Želja za posjećivanjem **sportskih i kulturnih** sadržaja kod mladih osoba postoji te samim tim traži i adekvatan odgovor od lokalnih vlasti. Naime, trenutni sportski i kulturni sadržaji pored unapređenja zahtijevaju adekvatniju promociju putem kanala koji su prilagođeni mladima.

Sigurnosna situacija pokazuje da mladi osjećaju manjak generalne sigurnosti, dok s druge strane pokazuju zadovoljstvo radom službenika sigurnosti. Povećanjem prisustva službenika sigurnosti uveliko će se povećati i sam osjećaj sigurnosti. Također je potrebno povećati povjerenje u policijske službenike.

MONITORING I EVALUACIJA

Evaluacija je proces, obično sistematičan i objektivan koliko je to moguće, kojim se određuju vrijednosti ili značaj aktivnosti, politike ili programa, planirane intervencije, intervencije u toku ili završene intervencije.⁴⁶

Evaluacija Strategije prema mladima pomaže da se odgovori na pitanja o intervenciji kao što su sljedeća:

- Koji su utjecaji provedenih mjera iz strategije?
- Provode li se mjere u skladu s planom?
- Ko i kakvu korist ima od provedenih mjera?

Monitoring je stalna funkcija koja koristi sistemsko prikupljanje podataka o određenim indikatorima da bi se menadžmentu i glavnim uključenim stranama tekuće razvojne intervencije osigurali pokazatelji stepena napretka i ostvarenja ciljeva i napretka u upotrebi dodijeljenih sredstava.⁴⁷

Monitoring i evaluacija Strategije prema mladima trebaju se zasnivati na praćenju i vrednovanju rezultata. Sistem zasnovan na rezultatima pomaže kreatorima Strategije, onima koji su je usvojili i onima koji prate njene rezultate u odnosu na ciljnu grupu te drugim uključenim stranama da odgovore na osnovna pitanja o tome jesu li ostvareni predviđeni ishodi.

Monitoring zasnovan na rezultatima jeste stalna proces prikupljanja i analiziranja informacija zasnovanih na ključnim indikatorima te poređenje stvarnih rezultata s očekivanim rezultatima kako bi se odredilo koliko dobro se implementira Strategija. To je kontinuiran proces određivanja napretka ka eksplicitnim, kratkoročnim, srednjoročnim i dugoročnim rezultatima praćenjem pokazatelja kretanja ka ostvarenju specifičnih, unaprijed određenih ciljeva (ishoda) upotrebom indikatora. Monitoring zasnovan na rezultatima osigurat će povratnu informaciju o napretku (ili nepostojanju napretka) osoblju i onima koji donose odluke, koji informacije mogu koristiti na različite načine kako bi poboljšali učinak.

Monitoring uključuje određivanje napretka ka ostvarenju ishoda ili utjecaja. Ishod se ne može odrediti direktno, stoga je određen set indikatora koji, kad se pravilno izmjere, osiguravaju informacije o tome jesu li ili nisu ostvareni ishodi ili željeni učinci, tj. jesu li poduzete mjere doprinijele približavanju ispunjenja vizije Strategije.

Indikator učinka jeste „varijabla koja omogućava verifikaciju promjena u razvojnoj intervenciji ili pokazuje ishode relativne onome što je planirano“⁴⁸ (OECD 2002, str. 29).

Evaluacija zasnovana na rezultatima jeste procjena planiranih, tekućih ili završenih intervencija kako bi se odredili njihova relevantnost, efektivnost i efikasnost, utjecaj i održivost. Namjera je osigurati informacije koje su vjerodostojne, upotrebljive omogućavajući uključivanje naučenih lekcija u proces donošenja odluka. Evaluacija mjeru posmatra u širem pogledu, postavljajući pitanje je li napredak ka cilju ili određeni ishod uzrokovan mjerom, ili postoje neka druga objašnjenja za promjene koje je odabrao sistem monitoringa. Pitanja evaluacije mogu uključivati sljedeće:

- Jesu li ishodi vjerodostojni?
- Koliko efektivno i efikasno se ostvaruju?
- Koji neočekivani efekti su uzrokovani mjerama?
- Predstavlja li mjera strategiju za rješavanje određenog skupa potreba koja je najviše isplativa i održiva?

Monitoringom i evaluacijom zasnovanom na rezultatima mogu se demonstrirati poboljšanja ili pak nedostatak poboljšanja.

Izještavajući o rezultatima mjera strategije, viši stručni saradnik za mlade Općine Centar Sarajevo će pokazati svoj kredibilitet i povjerenje javnosti, a naročito mladih ljudi, radi kojih je izrađena Strategija i radi kojih se provode mjere.

Dobar sistem monitoringa i evaluacije zasnovan na rezultatima vrlo je koristan kao motivacijski i menadžmentski alat, pomaže pri fokusiranju pažnje na ostvarivanje rezultata koji su važni Općini Centar Sarajevo, interesnim stranama i mladim ljudima.

Sistem monitoringa i evaluacije pružit će pravovremenu informaciju svim uključenim stranama, a prije svega Komisiji za mlade Općine Centar Sarajevo, o napretku postizanja učinka strategije. On će pomoći u ranoj identifikaciji

⁴⁶ Glosar Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) / Razvojnog komiteta za pomoć (DAC) (OECD, 2000, str. 21).

⁴⁷ Isto (OECD 2002, str. 27–28).

⁴⁸ Isto (OECD 2002, str. 29).

eventualne slabosti koja zahtijeva korektivne mjere. Podaci monitoringa također će osigurati informacije o netipičnim vrijednostima (područja koja rade naročito dobro ili naročito loše).

Ciljevi evaluacije se ogledaju kroz:

a) evaluaciju trenutnog stanja – cilj evaluacije trenutnog stanja može poslužiti da bismo nakon evaluacije poslije provedene aktivnosti mogli utvrditi do kakvih je promjena (po mogućnosti poboljšanja) došlo. Evaluaciju trenutnog stanja dobili smo istraživanjem koje smo proveli prije izrade strategije prema mladima;

b) evaluacija nastalih promjena – kod evaluacije nastalih promjena analiziramo proces od početnog do novog stanja. Najčešće procjenjujemo provedene aktivnosti u odnosu na postignuti rezultat;

c) evaluacija učinkovitosti – evaluacija učinkovitosti također analizira proces, ali onaj koji nastupa nakon evaluacije provedenih aktivnosti. Ona ocjenjuje je li aktivnost, pa naposljetku i cijela strategija prema mladima, bila učinkovita, tj. šta se to u zajednici poboljšalo.

Evaluacija fokusirana na rezultate

U planovima djelovanja po oblastima navedeni su željeni rezultati koji se namjeravaju postići planiranim aktivnostima. S obzirom na to da je planiran niz aktivnosti, najbolje je evaluaciju provoditi netom nakon provođenja aktivnosti, kako bismo saznali je li aktivnost bila odgovarajuća i smatra li je ciljna grupa dobrom.

Evaluacija pojedinih aktivnosti ne treba se pretvoriti u evaluacijsko istraživanje, već treba dati odgovor na osnovna pitanja koja bi ocijenila je li aktivnost postigla željeni rezultat, tj. dovela do značajnih promjena.

Pitanja dijelimo na ona koja postavljamo korisnicima aktivnosti i na ona koja postavljamo sebi kao evaluatoru.

Evaluacija kroz korisnike aktivnosti

Pitamo li korisnike za njihovo mišljenje, aktivnosti možemo vrednovati na nekoliko načina, naprimjer:

- upitnikom;
- intervjuom;
- grupnom diskusijom i sl.

Bez obzira na to koju tehniku koristili, pogodna su nam sljedeća pitanja:

- Je li aktivnost bila prilagođena vama kao korisnicima?
- Koja je aktivnost postigla rezultat kod vas?
- Treba li aktivnost primjenjivati ubuduće i treba li nešto promijeniti?
- Je li aktivnost provedena u odgovarajućem periodu?

Odgovori na ova pitanja pomoći će nam da odgovorimo na pitanja koja postavljamo u internoj evaluaciji.

Interna evaluacija

Internom evaluacijom dopunjujemo odgovore koje smo dobili od korisnika.

Postavljamo sebi sljedeća pitanja:

- Je li aktivnost provedena onako kako je planirana?
- Jesmo li obuhvatili ciljnu grupu?
- Je li aktivnost provedena na vrijeme?
- Je li odgovorna osoba/institucija dobro obavila svoj posao?
- Je li aktivnost dovela do željenog rezultata?
- Može li aktivnost poslužiti kao dobar primjer iz prakse?

Evaluacija učinkovitosti strategije prema mladima

Za strategiju prema mladima možemo reći da je postigla učinkovitost ako su dosegnuti željeni rezultati, predviđeni u planovima djelovanja. Učinak strategije prema mladima odnosi se na specifične pokazatelje koji potvrđuju postizanje željenih rezultata iz plana djelovanja.

Primjer:

Strategijom prema mladima predviđeno je provođenje ulične kampanje za animiranje mladih da se aktivno uključe u rad lokalnih udruženja.

Željeni rezultat glasi: U lokalna udruženja uključilo se 20% novih mladih ljudi koji žele volontirati.

Ako nakon provođenja ove aktivnosti ustanovimo da je postignut željeni rezultat i da se za 20% više mladih zaista prijavilo da volontira u nekom od udruženja, pitamo se koji je učinak ostavio iza sebe ovaj rezultat. Ako evaluacijom ustanovimo da su novi članovi udruženja pokrenuli četiri aktivnosti koje na neki način unapređuju zajednicu, onda možemo govoriti o učinkovitosti aktivnosti.

Potvrdi li se učinkovitost većine aktivnosti, strategiju prema mladima ocjenjujemo učinkovitom.

Dostupnost podataka o provedbi strategije prema mladima javnosti

Zavisno od toga kome je namijenjen, sistem praćenja može biti interni i eksterni. Interni sistem dostupan je samo radnoj grupi koja je nadležna za praćenje, dok je eksterni sistem namijenjen svim zainteresiranim stranama. Poželjno je da je monitoring javan, tj. dostupan svima jer pruža informacije široj javnosti, a osobama koje se direktno bave provođenjem strategije omogućuje praćenje rada drugih nadležnih osoba i uvezivanje s njima na zajedničkim aktivnostima. Druga zainteresirana udruženja i mladi mogu se obratiti nadležnoj osobi ako se žele uključiti u provođenje mjera, aktivnosti i projekta, ali i ako žele biti korisnikom neke od aktivnosti.

Savremene informacijske tehnologije (posebno internet) idu u prilog tome da je sistem praćenja provođenja strategije prema mladima dostupan javnosti. Na internetskim stranicama sistemi se mogu periodično dopunjavati informacijama.

Na taj način omogućujemo zajednicama u BiH i regiji da koriste naša iskustva, bilo da su pozitivna ili negativna. Zato trebamo biti objektivni prilikom evaluiranja, kako bismo drugima skrenuli pažnju na to koje aktivnosti se nisu pokazale uspješnim, tj. učinkovitim.

Korištenje evaluacije za sistem praćenja

Podaci koje smo dobili evaluacijom možemo izvrsno iskoristiti za monitoring. Monitoring treba biti pregledan, pa je stoga preporučljivo raditi ga u obliku tabele, u koju unosimo pitanja i odgovore dobivene u procesu evaluacije pojedinih aktivnosti.

Vratimo se na primjer aktivnog uključivanja mladih u udruženja.

Naziv aktivnosti	Željeni rezultat	Pitanja	Evaluacija
Provesti uličnu kampanju za animiranje mladih da se aktivno uključe u rad lokalnih udruženja.	U lokalna udruženja uključio se 20% novih mladih ljudi koji žele volontirati.	Je li aktivnost provedena onako kako je planirana?	
		Jesmo li obuhvatili ciljnu grupu?	
		Je li aktivnost provedena na vrijeme?	planirano za 06/11
		Je li odgovorna osoba/institucija obavila dobro svoj posao?	Vijeće mladih
		Je li aktivnost dovela do željenog rezultata?	
		Možemo li aktivnost poslužiti kao dobar primjer iz prakse?	

Naziv aktivnosti	Željeni rezultat	Pitanja	Evaluacija
Provesti uličnu kampanju za animiranje mladih da se aktivno uključe u rad lokalnih udruženja.	U lokalna udruženja uključio se 20% novih mladih ljudi koji žele volontirati.	Je li aktivnost provedena onako kako je planirana?	Uključeno je i jedno udruženje iz susjedne općine.
		Jesmo li obuhvatili ciljnu grupu?	DA (75% ispitanika/ca potvrdilo)
		Je li aktivnost provedena na vrijeme?	Planirano u 06/07, provedeno u 08/07 zbog školskih obaveza.
		Je li odgovorna osoba/institucija obavila dobro svoj posao?	DJELJIVOST (Trebalo je ranije polijepiti plakate.)
		Je li aktivnost dovela do željenog rezultata?	DA (u postojećim udruženjima trenutno je više od 15% novih članova koji volontiraju)
		Možemo li aktivnost poslužiti kao dobar primjer iz prakse?	DA (dobra promocija udruženja i doprinos njegovom održivosti kroz uključivanje mladih generacija)

Strategija prema mladima Općine Centar Sarajevo predviđa ishode i željene rezultate te mjere i aktivnosti za provedbu i postizanje zacrtanih ciljeva.

Potrebno je na samom početku provođenja strategije odrediti pristup i kreirati sistem monitoringa i evaluacije zasnovan na rezultatima, s tim da će se na nivou strategije pratiti i mjeriti postignuti učinci, dok će se programi djelovanja za svaku pojedinačnu godinu baviti detaljnim aktivnostima čija je provedba potrebna za postizanje ciljeva. Svaki program djelovanja utvrdit će svoje vlastite indikatore uspjeha na nivou željenih rezultata strategije, odnosno na nivou ishoda. Na taj način će se osigurati da se i strategija i programi prate i vrednuju na osnovu željenih rezultata.

LITERATURA

1. Službene novine FBiH, „Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine“ („Službene novine FBiH“, br. 36/2010).
2. Službene novine Kantona Sarajevo, „Zakon o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo“ („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 23/2017 i 30/2019).
3. Institut za razvoj mladih KULT (2010), Analiza rezultata istraživanja problema i potreba mladih sa područja općine Centar (dostupno na: <https://mladi.org/v2/bs/resursi/riznica-znanja/publikacije/category/11-analize-polozaja-mladih-u-bih-svi-nivoj> pristupljeno: 6. 4. 2021).
4. Federalni zavod za statistiku [online]. Konačni rezultati Popisa 2013, objavljeni 1. 7. 2016. (dostupno na: <http://www.px-web.fzs.gov.ba/pxweb/bs-Latn-BA/?rxid=2bd664af-5826-4430-86c4-%20c19aa9c2aada> pristupljeno: 20. 10. 2020).
5. Federalni zavod za statistiku (2019), Kanton Sarajevo u brojkama (dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2016/09/29/kantoni-u-brojkama/> pristupljeno: 6. 4. 2021).
6. Federalni zavod za statistiku (2020), Migracije 2019. Demografski bilten za publicistiku (dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/publikacije/godisnji-bilteni/stanovnistvo-i-registar/> pristupljeno: 6. 4. 2021).
7. Bužinkić, E., Puljić, D., Tomašević, T. „Koraci do uspješne politike za mlade u lokalnoj zajednici“, Domaći, Centar za mirovne studije i Mreža mladih Hrvatske, 2011.
8. Denstad, F., Y. „Youth policy manual – How to develop a national youth strategy“, Vijeće Evrope, Strasbourg 2009.
9. Hadžimahmutović, B., i Martić, M. „Nezaposlenost mladih: EU i BiH dijele isti problem, mogu li rješenja biti zajednička?“, Centar za istraživanje i studije GEA, novembar 2013.
10. lišin, V., Bouillet, D., Gvozdanić, A., Potočnik, D. „Mladi u vremenu krize“, Institut za društvena istraživanja, Friedrich Ebert Stiftung, Zagreb, 2013.
11. Budžet Općine Centar, 2008–2014.
12. Glasovi mladih: Istraživanje o mladima u BiH – rezultati kvantitativnog istraživanja, UNICEF i UNDP, 2012.
13. Konvencija o pravima djeteta, UN, 1989. http://www.unicef.org/bih/ba/Konvencija_o_pravima_djeteta.pdf
14. Evropska povelja o učešću mladih u životu na općinskom i regionalnom nivou.
15. Strategija razvoja Općine Centar Sarajevo 2016–2022.
16. Strategija za unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u Federaciji BiH 2010–2019.
17. Vodič kroz Zakon o mladima Federacije BiH, Institut za razvoj mladih KULT, 2011.
18. Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine, „Službene novine FBiH“, br. 36/10.
19. Zakon o volontiranju Federacije BiH, „Sl. novine FBiH“, br 110/12.
20. Strategija prema mladima Općine Centar 2014–2020.
21. Federalni zavod za zapošljavanje <http://www.fzzz.ba/>
22. Federalni zavod za statistiku <http://www.fzs.ba/>
23. Općina Centar <http://www.centar.ba/>